

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav Dálného východu

Bakalářská práce

Mgr. Jiří Zelenda

Vietnamská okupace Kambodže 1979-1989:
příčiny, průběh, důsledky

Vietnamese Occupation of Cambodia 1979-1989:
Causes, Course, Consequences

Praha 2011

vedoucí práce: Mgr. Mária Strašáková

Děkuji Mgr. Márii Strašákové za odborné vedení, cenné rady, připomínky a její vstřícný přístup.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 3. 1.
2011

.....

Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá vietnamskou okupací Kambodže v letech 1979 – 1989. Hlavní pozornost je zaměřena na příčiny tohoto konfliktu. Kromě bezprostředních příčin jako byla nevyzpytatelná a agresivní politika Rudých Khmerů a pohraniční spory mezi Kambodžou a Vietnamem se tato práce snaží nalézt také hlubší příčiny konfliktu. Ty spatřuje ve výrazné kulturní odlišnosti Khmerů a Vietnamců a také ve vzájemných historických resentimentech. Průběh i následky okupace jsou pak analyzovány v rámci společné kapitoly, aby byla zdůrazněna jejich vzájemná provázanost a bylo dosaženo co největší míry porozumění dané problematice. Práce jako celek klade důraz zejména na motivy, cíle, zájmy a jednání samotných Khmerů a Vietnamců. Neopomíjí však ani základní faktory tehdejší mezinárodní politiky, které měly v mnoha ohledech významný vliv na příčiny průběh i následky vietnamské okupace Kambodže.

Anotation

This thesis deals with the Vietnamese occupation of Cambodia in 1979 - 1989. The main concentration, however, is focused on the causes of the conflict. In addition to the immediate causes like the aggressive and unpredictable policies of the Khmer Rouge and the border disputes between Cambodia and Vietnam this study searches the deeper causes of conflict. They are found in the significant cultural differences between Khmer and Vietnamese, as well as historical resentments. The course and consequences of the occupation are analyzed in the joint chapter. This consecution emphasizes interdependence of course and consequences and achieves the greatest understanding of the analyzed issues. Thesis as a whole is aimed at the motives, goals, interests and attitude of Khmer and Vietnamese. Influence of international relations, however, is also dealt with.

OBSAH

1. ÚVOD	6
2. PŘÍČINY	9
2.1. KULTURNÍ A CIVILIZAČNÍ ROZDÍLY MEZI KAMBODŽOU A VIETNAMEM.....	9
2. 1. 1. <i>Indianizace</i>	10
2. 1. 2. <i>Sinizace</i>	11
2. 1. 3. <i>Indianizace versus sinizace</i>	13
2.2. HISTORICKÉ RESENTIMENTY.....	15
2. 2. 1. <i>Pochod na jih</i>	15
2. 2. 2. <i>Vietnamizace Kambodže</i>	18
2. 2. 3. <i>Francouzský protektorát</i>	22
2.3. BEZPROSTŘEDNÍ PŘÍČINY.....	27
2. 3. 1. <i>Nevyvážené vztahy kambodžského a vietnamského komunistického hnutí</i>	27
2. 3. 2. <i>Rudí Khmerové</i>	36
3. PRŮBĚH A NÁSLEDKY	39
3.1. VOJENSKÉ OPERACE.....	39
3. 1. 1. <i>Pohraniční válka mezi Kambodžou a Vietnamem</i>	39
3. 1. 2. <i>Vietnamská invaze</i>	42
3. 1. 2. <i>Čínsko-vietnamská válka</i>	44
3.2. KAMPUČSKÁ LIDOVÁ REPUBLIKA.....	47
3. 2. 1. <i>Budování státu</i>	48
3. 2. 2. <i>Ideologie Kampučské lidové republiky</i>	50
3. 2. 3. <i>Opozice a občanská válka</i>	53
3. 2. 4. <i>Mírová jednání a mise UNTAC</i>	57
4. ZÁVĚR	63
SEZNAM ZKRATEK	66
SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY	67

1. ÚVOD

Dne 7. ledna 1979 vstoupily do kambodžského hlavního města Phnom Penhu jednotky Vietnamské lidové armády (Quân Đội Nhân Dân Việt Nam). Ve stejný den z Phnom Penhu utekli hlavní představitelé dosavadního režimu Rudých Khmerů. Započala tak desetiletá okupace Kambodže.

Většina prací na toto téma pojímá konflikt jako vyvrcholení pohraničních sporů mezi Rudými Khmery a vládou v Hanoji. Zasazuje jej do kontextu válek v Indočíně a ultralevicového režimu Rudých Khmerů v Kambodži. Následky tohoto konfliktu pak interpretují zejména prizmatem studené války, kdy se Kambodža stala dějištěm klasického zástupného konfliktu mezi světovými velmocemi. Moje práce nezpochybňuje žádné z těchto východisek a postupů. Naopak s nimi do velké míry pracuje. Přesto se však tato práce v jistém ohledu odlišuje. A sice důrazem na hledání příčin konfliktu. A právě tento fenomén je hlavním tématem mé bakalářské práce. Domnívám se, že nestačí hledat příčiny konfliktu pouze v pohraničních a ideologických sporech mezi Rudými Khmery a vietnamským komunistickým režimem a toto osvětlovat prostým konstatováním, že mezi Khmery a Vietnamci panovaly tradičně napjaté vztahy. Ke skutečnému pochopení těchto napjatých vztahů, které vycházely zejména z khmerské nedůvěry a nenávisti vůči Vietnamcům, je třeba znát jejich skutečné kořeny, které sahají mnoho století zpět do minulosti.

Tato skutečnost je v mnoha pracích opomíjena, a proto jí ve své bakalářské práci věnuji značný prostor. Kapitola věnující se příčinám konfliktu tvoří více než polovinu této práce. Příčiny konfliktu jsem rozdělil do dvou skupin. První skupina obsahuje právě ty nejvíce opomíjené příčiny konfliktu, které vycházejí z výrazné kulturní odlišnosti Khmerů a Vietnamců a četných historických resentmentů mezi oběma národy. Novodobější příčiny konfliktu pak hledám v kapitolách, věnujících se ambivalentním vztahům mezi khmerskými a vietnamskými komunisty a extrémnímu nacionalismu spojeného s hlubokou paranoiou Rudých Khmerů.

Další část práce je nazvána Průběh a následky. Oba fenomény jsem spojil do jedné kapitoly, protože i v reálné skutečnosti byly velmi provázané a věnovat se oběma odděleně by mělo kontraproduktivní efekt a neumožnilo by plné porozumění. V této kapitole se věnuji jak samotnému průběhu vietnamské invaze do Kambodže a následnému trestnému vpádu Číny do Vietnamu, tak samotnému Vietnamci nastolenému novému režimu. Sleduji zejména jeho ideologické zázemí, boje s koalicí Rudých Khmerů a krále Sihanuka a zdlouhavou cestu k urovnání konfliktu.

Cílem této práce je odhalit a popsat všechny příčiny, které vedly k vietnamské invazi do Kambodže, a tím dosáhnout komplexnějšímu porozumění tohoto konfliktu i následkům, jež přinesl.

Tato práce je založena zejména na sekundární literatuře a několika pramenech. Základní přehled o kambodžských a vietnamských dějinách jsem čerpal ze syntézy předního odborníka na kambodžskou historii australského historika Davida Chandlera *A History of Cambodia*¹, z české syntézy kambodžských dějin od Miroslava Nožiny *Dějiny Kambodže* a ze syntézy vietnamských dějin napsané pracovníky ÚDLV FF UK *Dějiny Vietnamu*.

Pro jednotlivé časové úseky jsem využíval různé zdroje. Jako velice užitečnými byly práce významného odborníka na problematiku Rudých Khmerů profesora Yaleké university Benedicta Kiernana *How Pol Pot Came to Power a External and Indigenous Sources of Khmer Rouge ideology*. Rovněž tak významného odborníka na moderní vietnamské dějiny Williama Duikera *Ho Či Min* nebo *Vietnam under Communism, 1975-1982* od Nguyễn Văn Cánh. Kapitoly zaměřené přímo na období vietnamské okupace Kambodže jsou založeny především na pracích *After Khmer Rouge; Inside the Politics of Nation Building* od Evana Gottesmana a *The People's Republic of Kampuchea, 1979 – 1989; The Revolution after Pol Pot* od Margaret Slocomb. Obě knihy vycházejí především z nově zveřejněných pramenů.

Kromě zdrojů napsaných v českém a anglickém jazyce jsem také využil některé zdroje ve vietnamském jazyce. Byl to zejména přehled zahraničních vztahů Vietnamu *Ngoại Giao Việt Nam* napsaný známým vietnamským odborníkem na mezinárodní vztahy Luu Văn Lợiem, nebo Hun Senův životopis *Hun Sen; Nhận vật xuất chúng của Campuchia* z pera manželů Harishe a Julie Mehta.

Poznatky ze sekundární literatury jsem čerpal v Národní knihovně České republiky, Národní knihovně Thajského království a Národní knihovně Kambodžského království. A v neposlední řadě také z mé osobní knihovny. Na tomto místě bych rád poděkoval zástupcům všech výše zmíněných zahraničních institucí, kteří mi bezplatně a ochotně dovolili nahlédnout do jejich fondů.

Prameny úřední provenience, jež byly v této práci využity jsem získal hlavně díky internetovému archivu OSN a Documentation Centre of Cambodia.

¹ Tato kniha, vydaná poprvé v roce 1983, se dočkala mnoho dalších postupně doplňovaných vydání a do dnešních dob zůstává nepřekonána

Při psaní této bakalářské práce jsem se musel také vypořádat s faktem, že na podobné téma napsala bakalářskou práci moje kolegyně Lada Homutová. Její práce nese název Vietnamsko-khmerské vztahy a třetí indočínský konflikt a byla úspěšně obhájena na ÚDLV FF UK v roce 2009. Osobně tuto práci pokládám za velice zdařilou.² Jsem přesvědčen, že nedošlo k duplikaci obou prací. Moje práce se podstatně více věnuje historickým příčinám konfliktu a shrnuje také období po vietnamské invazi. Navíc některé fenomény, kterým se Lada Homutová věnuje detailněji, ve své práci rozebírám jen stručně. Jedná se zejména o problematiku Jednotné fronty národní spásy Kambodže³ a Zahraničně politický vývoj vztahů zemí regionu jihovýchodní Asie před invazí VSR do Kambodže⁴.

² Výhrady mám pouze k některým nepřesnostem, např. označení Norodoma Sihanuka za umírněného komunistu je více než zavádějící. Viz: Homutová, L. Vietnamsko-khmerské vztahy a třetí indočínský konflikt (bakalářská práce, ÚDLV FF UK), Praha 2009.

³ Viz: Homutová, L., c. d., s. 32 – 39.

⁴ Viz: Tamtéž, s. 21 – 31.

2. PŘÍČINY

Příčin vtrhnutí vietnamských vojsk do Kambodže a následné desetileté okupace země je velmi mnoho, přičemž ty nejdůležitější samozřejmě vycházejí z konfliktů a sporů, které panovaly mezi komunistickými režimy v Phnom Penhu a v Hanoji a také z dobové mezinárodní situace. Bylo by však chybou zaměřit se pouze na tuto oblast. Vedlo by to ke zploštění a zjednodušení celé problematiky. Konflikt mezi Khmery a Vietnamci v letech 1978-1979 by měl být nahlížen rovněž optikou vzájemných kulturních a civilizačních rozdílů mezi oběma národy. Tento přístup by měl rovněž zahrnovat náležité docenění historických khmersko-vietnamských vztahů.

Khmerská a vietnamská společnost vyrůstají z rozdílných kulturních a civilizačních okruhů. To má za následek odlišnosti nejen v prostém každodenním životě jedince, ale také významné rozdíly v národní identitě, filosofické, politické, správní i ekonomické oblasti. Tyto difference vytvořily bariéru ve vzájemných vztazích. Staly se podnětem pro vzájemná nedorozumění a nepochopení. Některé historické události, které sice obě země zdánlivě spojují, ale jimž je v každé zemi dáván zcela jiný význam, jen dále rozšířily vzájemné třecí plochy mezi oběma zeměmi a dále ztížily již tak obtížnou možnost vzájemného respektování.

Jedině pokud zahrneme mezi příčiny vietnamského vpádu do Kambodže v prosinci roku 1978 i výše uvedené fenomény, můžeme získat komplexní obraz této události. Samozřejmě však nesmíme ze zřetele ztratit hlavní střednědobé a krátkodobé příčiny, které vedly k tomuto konfliktu.

2.1. Kulturní a civilizační rozdíly mezi Kambodžou a Vietnamem

Kambodža i Vietnam leží v pevninské části jihovýchodní Asie. Pro toto území se často používá označení Indočína. V širším smyslu toto slovo označuje území, které se rozkládá na jihozápad od Číny a na východ od Indie a kde leží Myanmar, Thajsko, pevninská část Malajsie, Kambodža, Laos a Vietnam. V užším smyslu pak zahrnuje pouze území Kambodže, Laosu a Vietnamu. Pojem Indočína je pro toto území velice příhodný. Vystihuje totiž důležitost indického a čínského vlivu v této oblasti. Bylo by samozřejmě chybou opomíjet původní kulturu místních etnik a národů, je však nevyvratitelným faktem, že právě impulsy z Indie a Číny stály za zrodem prvních státních útvarů v této oblasti, a významně formovaly jejich kulturu. A právě zde na počátku dějin Kambodže a Vietnamu dochází ke vzniku nejvýznamnějšího rozdílu mezi oběma národy; v Kambodži se stal dominantním vliv Indie a ve Vietnamu naopak vliv Číny.

2. 1. 1. Indianizace

Na počátku khmerských dějin se setkáváme s procesem indianizace Khmerů a území, která obývali. Tento proces, kdy Khmerové vstřebávali rozličné elementy indické kultury, trval více než tisíc let. Nevíme, kdy přesně začal a jak sílil či slábl v různých časových obdobích. Spory existují i v otázce, zda tento fenomén probíhal hlavně díky indické iniciativě a Khmerové pouze pasivně přijímali indickou kulturu, nebo zda naopak impulsy pro její přijetí vycházely hlavně ze strany khmerských mocenských elit. Skutečný způsob průběhu indianizace bychom nejspíše měli hledat právě mezi těmito dvěma krajními názory.⁵ Vždy bychom také měli mít na paměti, že indický vliv se neprosazoval silou anebo dokonce kolonizací. Indické vojenské oddíly nikdy nevstoupily na khmerská území.

Obchodní styky mezi Indií a jihovýchodní Asíí mají svůj počátek ještě v době před sanskritizací Indie. Tyto styky získaly během prvních pěti století našeho letopočtu novou kvalitu. Indie v této době poskytla Khmerům své písmo, sanskrit jako jazyk obřadů a úředních záznamů, buddhismus, mytologii a svá hinduistická božstva, z nichž největší popularitě se těšili Višnu a Šiva, dále pak četné poznatky z astronomie, stavitelství, ikonografie, estetiky a politiky. Náčelníci raných khmerských měst využívali těchto poznatků, aby své rody povýšili do nového nadřazeného postavení a mohli tak snáze a účelněji kontrolovat podřízené obyvatelstvo a soustřeďovat zdroje. Tento proces vedl ke značnému posílení jejich moci a zároveň i k možnosti vytvoření opravdového státu.

Indický vliv na území obývaném Khmery nikdy nenabyl podoby mocenské a bezvýhradné kontroly tohoto území. Nezakládal se ani na masivní migraci Indů, nýbrž šlo spíše o prorůstání kulturního vlivu osad založených indickými obchodníky u ústí řek dále směrem do vnitrozemí. Dělo se tak hlavně díky poptávce těchto osad po lesních produktech a zlatě. Khmerové si mohli z indické kultury selektivně vybírat, a tak se například jejich společnost nikdy neorganizovala na základě pro Indii typického kastovního systému. Rovněž khmerská kuchyně zůstala indickým vlivem téměř nepoznamenána.⁶

Přestože na území obývaném Khmery získal indický kulturní vliv dominantní postavení, poskytují nám indické prameny o Khmerech a jejich společnosti jen velmi málo informací. Jsou to zejména čínské prameny (zápisky čínských úředníků, cestovatelů a buddhistických mnichů), které nám v prvním tisíciletí našeho letopočtu přinášejí některé významné informace o Khmerech. A to i proto, že rané khmerské státní útvary měly v některých historických epochách tributární vztah k Číně.

⁵ CHANDLER, D., A History of Cambodia, Chiang Mai 1998, s. 11.

⁶ Tamtéž, s. 12.

Přes tributární vztah těchto dvou prvních khmerských státních útvarů s čínskými panovníky, přes převahu čínských pramenů k dějinám Khmerů nad těmi indickými a přes rozvíjející se námořní obchod Khmerů s čínskými přístavy bychom neměli čínský vliv na khmerském území přeceňovat. Khmerové nežili v bezprostřední blízkosti čínských hranic, Čínané se nikdy nepokusili jejich státy vojensky obsadit a včlenit do své říše. Přesto se však území obývané Khmery nacházelo v dostatečné blízkosti, aby mohlo být zařazeno do periferního mocenského orbitu Číny, proto také Fu-nan, Čen-la a po jistou část své historie dokonce i mocná Angkorská říše odváděly symbolický tribut čínským panovníkům. Pro khmerskou společnost však tento stav neznamenal žádné výrazné ovlivnění.

2. 1. 2. Sinizace

Vietnam byl vystaven čínskému vlivu již v rané fázi svých dějin. Tento vliv se prosazoval zejména vojenskými prostředky. Už za vlády prvního císaře sjednocené Číny Čchin Š'-chuang-ti⁷ (260 – 210 p.n.l.) byl čínskými vojsky vedenými generálem Čchao Tchuem⁸ poražen stát starých Vietů - Âu Lạc. Ovšem Čchin Š'-chuang-ti brzy poté zemřel a jeho říše se rozpadla. Území Vietů spojenému s jihočínskými provinciemi vládl generál Čchao Tchuo a jeho potomci. Nový státní útvar se nazýval Nan-jüe a přestože v něm dominovala čínská kultura, tak na území obývaném Vietnamci byla tolerována jejich kultura. Zásadní zlom přineslo znovusjednocení Číny dynastií Chan. Panovníci této dynastie považovali stát Nan-jüe za uloupené provincie a rozhodli se získat je zpět silou. V roce 111 p. n. l., byl Nan-jüe poražen čínskou armádou a území obývané Viety se tak stalo integrální součástí Říše středu. Období této tzv. „Severní závislosti“⁹ trvalo tisíc let. Avšak ani tato dlouhá doba nestačila Číně, aby si Viety podrobila natrvalo. Vždy znovu a znovu propukala nová povstání proti čínské správě. Jejich intenzita byla pochopitelně různá, opakovala se však pravidelně. Významný český vietnamista Ivo Vasiljev v této souvislosti uvádí, že nebylo generace, která by se nestala přímým nebo nepřímým svědkem ozbrojené revolty proti čínské nadvládě.¹⁰

Nejpozoruhodnějšími revoltami byla povstání sester Trung a povstání paní Triệu Thị Trinh. Obě vzbouření byla sice značně rozsáhlá, ovšem zajímavější je skutečnost, že ženy stály nejen v čele odboje, ale že během těchto povstání mnoho žen zastávalo i velící posty v armádě. Svědčí to o vyšším statusu žen ve Vietnamu, než jaký byl obvyklý na jiných

⁷ Vietnamsky: Tần Thủy Hoàng

⁸ Vietnamsky: Triệu Đà

⁹ Vietnamsky: Bắc thuộc

¹⁰ VASILJEV, I., Za dědictvím starých Vietů, Praha 1999, s. 90.

územích jihovýchodní Asie. A rovněž to prokazuje, že přes silný čínský vliv zůstávaly ve Vietnamu silně zakořeněné i domácí tradice a zvyklosti. V některých společenských oblastech (například dědické právo) zůstalo postavení žen relativně rovnoprávné s muži i v následujících staletích. Dalším významným pokusem o získání nezávislosti byla revolta, v jejímž čele stál Lý Bí. Jeho povstání bylo natolik úspěšné, že se v roce 544 n. l. prohlásil císařem a založil nezávislý stát Deset tisíc jar (Vạn Xuân). Nový státní útvar se však potýkal s vnitřní nejednotností. I proto se jej podařilo Číně porazit a Vietnam se stal opět čínskou provincií.

V průběhu 10. století n.l. se podařilo Vietnamcům zbavit se čínské správy a nastoupit tak cestu nezávislosti. Vietnamští panovníci však nadále platili čínským císařům tribut a Čína se také čas od času pokoušela o znovupřipojení Vietnamu. Většinou však Číňané narazili na rozhodný odpor Vietnamců. Osobnosti, které stály v čele protičínského odporu společně s významnými povstanci z let čínské závislosti, se staly trvalými členy pantheonu vietnamských hrdinů a jejich činy jsou dodnes připomínány a oslavovány.

Dvě tisíciletí vzdoru proti Číně dala ve Vietnamu vzniknout silnému národnímu uvědomění, a to ještě před započatím formování moderního nacionalismu. Tímto faktem se Vietnamci výrazně liší od svých kambodžských sousedů.

Úspěšný vzdor proti Číně Vietům ukázal, že lze uspět v boji proti silnějšímu protivníkovi, pokud zvolí správnou strategii odporu i taktiku boje. Toto poučení Vietnamci bohatě zúročili ve 20. století během indočínských válek. Vlastní historie tak Vietnamce velmi zavazovala. Když nezávislost země dokázali obhájit jejich předci, tak se nelze s její ztrátou v žádném případě smířit. A tak byl odpor proti Francii i USA ve 20. století, stavěn do stejné roviny jako obrana země proti čínské snaze o připojení Vietnamu.¹¹

* * *

Podle čínského socio-politického systému byl čínský císař synem Nebes a jako takový byl vlastně vládcem celého světa. Tento přístup aplikovali Číňané zejména na své bezprostřední sousedy. S tímto konceptem však úzce souvisí představa o tom, že čínská kultura a civilizace jsou nejlepší a vysoce převyšují všechny ostatní. Z toho přesvědčení pak vycházel despekt k nečínským kulturám a pejorativní hodnocení nečínských území. V čínských kronikách se setkáváme zejména s informacemi týkajícími se dění v samotné Číně. Kapitoly věnující se zahraničním vztahům jsou často odbyty stručnou kapitolou, která povětšinou pouze shrnuje stereotypní názory a postoje Číňanů k „barbarům“ tj. nečínskému

¹¹ Viz: NGUYỄN, K.V. (ed.), Our military tradition, Vietnamese studies, no. 55, Hanoi 1978.

etniku.¹² Tento pocit vlastní nadřazenosti vedl ke značné netoleranci na dobytých územích. Čínská správa tak na nečínských územích sama sebe vnímala jako naplňovatele civilizační mise. Nečínské etnikum podle tohoto přístupu mohlo zlepšit své společenské, kulturní a ekonomické postavení jen přijetím čínské kultury. Nadřazenost čínské kultury pak opravňovala k tomu, aby jí byly nečínské society podrobeny i silou. Byla to právě tato netolerance k vietnamské kultuře, která byla podnětem pro výše zmíněná povstání.

Čína v průběhu dějin však nebyla pouhou hrozbou, byla rovněž inspirací. Vietové ochotně přebírali prvky čínské kultury vždy v těch obdobích, kdy se Říše středu nesnažila otevřeně zasahovat do jejich vlastních záležitostí. Vietové tak z Číny převzali konfuciánskou etiku, vzdělávací systém, způsob vlády, atd.¹³

2. 1. 3. Indianizace versus sinizace

Z výše uvedeného vyplývají některé významné rozdíly mezi kulturním vlivem Indie a Číny. Indický kulturní vliv se v regionu jihovýchodní Asie prosazoval nenásilnou formou. Pro Khmery se tento vliv nikdy nestal národním traumatem a jejich národní vědomí nevznikalo na základě vyhraňování se vůči tomuto vlivu, ale naopak na bázi jeho propojování s domácími tradicemi a zvyklostmi. Naproti tomu vliv Číny pronikal na vietnamské území často za podpory vojenské síly a následně byla čínská kultura a civilizace vietnamskému obyvatelstvu vnucována čínskou správou. Vietové, tak sice převzali z Číny celou řadu tradic a zvyků, zároveň se však jejich národní vědomí formovalo na základě obrany proti Číně a snaze o obnovení, popřípadě udržení nezávislosti své země. Khmery i Viety tak výrazně ovlivnil již způsob, jakým byla jejich území vystavena působení vlivu indické a čínské kultury.

Výrazná odlišnost indické a čínské kultury pochopitelně způsobila mnoho rozdílů mezi Khmery a Viety. Ještě v 19. století se mnoho Kambodžanů používalo k jídlu lžíci a ruce spíše než hůlky, raději si oblékalo sukně a turbany než kalhoty a slaměné klobouky a také jejich hudební nástroje a šperky se od těch vietnamských lišilo svým indickým původem.¹⁴ A tak je tomu nezřídka i dnes.

Výrazně se však liší nejen každodenní zvyky prostého obyvatelstva ale i celkové společenské a státní koncepce. Díky čínskému vlivu ve Vietnamu zakořenily etické a filosofické normy konfucianismu. Společnost byla pevně spoutána konfuciánským řádem jak

¹² PALÁT, A., PRŮŠEK, J., Středověká Čína; Společnost a zvyky v době dynastií Sung a Jüan, Praha 2001, s. 328 – 329.

¹³ O čínském vlivu ve Vietnamu více: NGUYỄN, K. K., An introduction to vietnamese culture, in: East Asian Cultural Studies, 1967, no. 10, s. 13-48.

¹⁴ CHANDLER, D., A History..., s. 11-12.

v oblasti mezilidských vztahů, tak na poli administrativy a politiky. Podle tohoto řádu měl každý jedinec své pevné místo ve společnosti a tomuto zařazení muselo odpovídat i jeho jednání. Pokud snad někdo jednal v rozporu s tímto řádem, tak ohrožoval fungování celé společnosti a státu a musel být potrestán. To se týkalo i panovníka, který svoji vládu vykonával na základě mandátu Nebes. Jeho moc mu tak byla Nebesy pouze propůjčena a pokud panovník jednal v rozporu s konfuciánskými tradicemi, zvyklostmi a řádem, mohl být (či dokonce měl být) svými poddanými svržen a nahrazen novým vládcem, aby tak došlo k naplnění vůle Nebes a obnově celkového řádu.

Z Číny byl převzat také ojedinělý systém státních úřednických zkoušek a rovněž tak písmo a náboženství, zejména taoismus a buddhismus ve své mahájánové podobě. Čínský vliv také samozřejmě výrazně poznamenal vietnamskou architekturu, malířství, atd.

Naproti tomu khmerská společnost odmítla převzít indický kastovní systém a jako celek nebyla tak pevně spoutána jako společnost vietnamská. Khmerští panovníci nebyli omezováni žádným mandátem Nebes, jejich moc byla absolutní.¹⁵ Po korunovaci se panovník stal posvátnou a zbožštělou bytostí. Nominálně mu patřila celá země a majetek všech obyvatel. Král byl doslova pánem nad životem a smrtí.

Na khmerská území se již v rané fázi indianizace rozšířil hinduismus. Velmi populární byli bohové Šiva a Višnu. Přestože v postangorském období se ve společnosti vliv hinduismu výrazně snížil, tak nadále zůstala nezastupitelná jeho úloha během státních rituálů a obřadů. Buddhismus se v zemi šířil nejdříve ve své mahájánové podobě. Od 13. století pak sílil vliv théravádového buddhismu, který později zcela převládl. Khmerská kultura byla ovlivněna čínskou kulturou jen ve velmi omezené míře. Dělo se tak zejména skrze obchod a čínskou komunitu v zemi.¹⁶ Tento vliv však byl naprosto marginální.

Na území Vietnamu se pochopitelně můžeme setkat s indickým vlivem. Například buddhismus se na vietnamském území zpočátku šířil jak z Číny, tak ze samotné Indie. Přičemž je velice pravděpodobné, že přímé šíření buddhismu z Indie předběhlo pronikání tohoto náboženského učení z Číny o několik staletí.¹⁷ Mnohem výrazněji byl Vietnam

¹⁵ Tato moc byla absolutní pochopitelně pouze nominálně, v reálném životě musel král čelit vzpourám, intrikám a povstáním, které nebraly na jeho absolutní moc žádný zřetel.

¹⁶ Není znám přesný časový údaj, odkdy byla na khmerském území přítomná čínská komunita. Ve velmi omezené míře se tak mohlo stát již v rané fázi khmerských dějin. Ovšem početnější se tato komunita stala pravděpodobně až ve 12. století. Čínský velvyslanec Čou Ta-kuan navštívil na konci 13. století Kambodžu a podle některých jeho poznámek lze vyvozovat, že čínská komunita byla v zemi již dlouhodobě usídlena. Viz: Zhou Daguan, *The Customs of Cambodia*, Bangkok, 1993, s. 37, 43, 59.

¹⁷ Dějiny Vietnamu, Praha 2008, s. 48-49.

ovlivněn indickou kulturou skrze Čampu. Ani tento vliv však ve vietnamské kultuře nepatřil k dominantním prvkům.

Kulturní rozdílnost mezi Khmery a Vietnamci ztěžovala vzájemnou komunikaci a sehrávala roli umocňovatele sporů mezi Vietnamem a Kambodžou. Není tedy překvapivé, že i četné kambodžsko-vietnamské konflikty v dějinách obou národů byly silně poznamenány fenoménem kulturní odlišnosti. V moderních dějinách pak tato rozdílnost dala vzniknout vzájemné xenofobii a rasismu. Například za francouzského protektorátu vietnamští studenti v Kambodži běžně označovali své kambodžské spolužáky hanlivým výrazem „Hang Tho“, což bylo jméno primitivního kmene polonahých lovců a sběračů. Kambodžští studenti jim to pak opláceli slovem „youn“, které mělo pejorativní konotace podobně jako nám známé označení „negr“.¹⁸ Kulturní rozdílnosti byly navíc násobeny i ozvami pozůstatků historických křivd a sporů.

2. 2. Historické resentimenty

V období Angkorské říše existovaly jen omezené styky mezi Khmery a Viety. Nepočtené kontakty mezi oběma etniky se omezovaly zejména na občasné ozbrojené střety. Například angkorský král 1113 Súrjavarman II. (1113–1150), za jehož vlády dosáhla říše jednoho z vrcholů územní expanze, několikrát neúspěšně zaútočil na tehdejší vietnamský stát Đai Viêt. To se však změnilo po zániku Angkorské říše v první polovině 15. století. Kambodžské království bylo zejména od 17. století vystaveno mocenské expanzi Vietů. V 18. a 19. století pak Vietové představovali přímou hrozbou pro khmerskou nezávislost. Historické události těchto staletí zůstaly hluboce zakořeněny v mysli mnoha Khmerů a v moderní době se staly jedním z faktorů, který prohloubil khmerský strach z Vietnamu. Navíc se tyto obavy se snoubily s nedůvěrou a nenávisť.

2. 2. 1. Pochod na jih

Vietnamský „pochod na jih“ (nam tiến) představuje fenomén, jehož počátky sahají do 11. století. Označuje se jím vietnamská expanze ze severní části dnešního Vietnamu, tedy původního sídla Vietů, na jih podél pobřeží Jihočínského moře. Expanze trvala téměř tisíc let a stala se nedílnou součástí historického vědomí Vietnamců. Už v 15. století padlo za oběť

¹⁸ IMAM, V., *When Elephants Fight; A Memoir*, St. Leonards 2000, s. 95.

„pochodu na jih“ kdysi mocné království Čampa¹⁹. Okleštěný čamský dvůr sice existoval až do roku 1720, kdy poslední čamský král uprchl do Kambodže, ale čamští králové již vládli pouze nominálně. Skutečnými pány čamského území se stali Vietové.²⁰

Proces však pokračoval a na počátku 17. století dosáhl „pochod na jih“ hranice delty Mekongu. V té době byl Vietnam rozdělen na severní část, kde panoval rod Trính a jižní část pod vládou rodu Nguyễn. Oficiálně sice v čele vietnamského státu stála nadále dynastie Lê, ovšem její moc byla pouze formální a bez jakéhokoliv reálného dosahu. Pro rod Nguyễn představovalo rozšiřování území a kolonizace delty Mekongu jednu z hlavních priorit. Tato možnost územní expanze jim poskytovala mocenskou výhodu oproti rodu Trính, jenž by mohl své území rozšiřovat pouze na úkor Číny, což bylo nereálné. Tlak, který vyvinuli Vietové z jižní části Vietnamu na Kambodžu, nemohla země unést. Víme, že v té době byla Kambodža navíc oslabena boji se Siamem a vlastní nejednotností. Časté střídání slabých králů snižovalo prestiž královské moci. Početnějším, organizovanějším a odhodlanějším Vietům, kteří pro svou expanzi využívali sňatkovou politiku, diplomatický tlak i vojenskou sílu, nemohli Khmerové dlouhodobě vzdorovat.

Králové Kambodže v 17. a 18. století byli vesměs velice slabí panovníci. Jejich autoritu navíc umenšovala skutečnost, že byli na trůn dosazováni střídavě Viety a Siamci. Jejich reálná moc se čím dál tím více omezovala pouze na okolí hlavního města. Jednotlivé provincie se již nemohly spoléhat na ochranu krále, který ztrácel nad těmito oblastmi kontrolu. A tak se místní guvernéri stali téměř neomezenými pány nad svými oblastmi. To vedlo k silné decentralizaci, která vedla k dalšímu oslabování země.

V roce 1623 souhlasil kambodžský král Chey Chetha II. (1618–1628) se zakládáním vietnamských osad na území provincie Prey Nokor, tedy v oblasti dnešního Saigonu – Ho Či Minova města. Ovšem ještě než roku 1628 zemřel, dočkal se toho, že celou oblast doslova zaplavili vietnamští osadníci.²¹ O sedmdesát let později Vietové přímo anektovali Prey Nokor (Sài Gòn) a s ním i další dvě provincie, Kampeap Srekatrey (Biên Hòa) a Baria (Bà Rịa). Na počátku 18. století pak Kambodža ještě přišla ve prospěch Vietnamu o kontrolu nad provincií Peam (Hà Tiên) a dočasně také nad provincií Kampot a Kompong Som. Dočasnou ztrátou

¹⁹ Čampa byla indianizované království, jehož počátky spadají přibližně do 2. století n. l. Svého vrcholu dosáhla Čampa v 9. – 10. století, kdy její území zahrnovalo oblast dnešního středního Vietnamu a velkou část dnešního jižního Vietnamu. V této době byli její obyvatelé, Čamové (pravděpodobně Majsko-polynéského původu), zdatnými soupeři Vietů i Khmerů. Ještě ve 12. století dokázala Čampa pokořit Angkorskou říši, když obsadila její hlavní město Jašódharapura. Dlouhodobě však nedokázala vzdorovat tlaku Vietů, kteří si ji v průběhu několika staletí celou podmanily.

²⁰ Dějiny Vietnamu, Praha 2008, s. 75.

²¹ NOŽINA, M., Dějiny Kambodže, Praha 2007, s. 126.

kontroly nad posledně jmenovanými provinciemi se Kambodža stala de facto vnitrozemským státem. To představovalo v jihovýchodní Asii – nepočítáme-li Laos – zcela ojedinělý fenomén. Roku 1731 získali Vietové další provincie Me Sa (Mý Tho) a Long Hor (Vĩnh Long). V polovině 18. století pak následovaly provincie Psar Dek (Sa Đéc) Meut Chroup (Châu Đốc), Srok Trang (Sóc Trăng) a Preah Trapeang (Trà Vinh).²² Kambodža tak definitivně ztratila celou deltu Mekongu i s přilehlými oblastmi. Místa, kde vznikly první státní útvary Khmerů a kde se započala jejich indianizace, se stala nedílnou a trvalou součástí Vietnamu.

Ztracené provincie velice brzy získaly téměř zcela vietnamský charakter.²³ Khmerské obyvatelstvo bylo z velké části deportováno, byly zničeny staré hraniční značky, zaveden nový systém místního práva a delta se postupně začínala zaplňovat nově příchozím obyvatelstvem vietnamského původu.²⁴ Khmerové, kteří na těchto územích zůstali, se stali trpěnou menšinou.²⁵

Důsledkem této vietnamské expanze však nebyla pouze územní ztráta Kambodže, ale také vznik khmerské touhy po nápravě a odplatě. Tento přístup se stal jedním z dominantních faktorů v přístupu Khmerů k Vietům a to i ve 20. století. Sen o znovuzískání ztraceného území snilo mnoho kambodžských politiků a vůdců. Tento sen snili i Rudí Khmerové a proto i v této skutečnosti musíme hledat jednu z příčin nejen khmersko-vietnamské rivality, ale i samotné pohraniční války mezi komunistickými režimy Phnom Penhu a Hanoje. Podle některých svědectví se bojovníci Rudých Khmerů pohybovali v deltě Mekongu již v první polovině 70. let.²⁶

Vietnamská expanze směrem na jih na khmerská území se stala zdrojem khmerského traumatu. Naopak pro Viety se stala oslavovanou součástí jejich dějin a rovněž se začlenila na významné místo v jejich národním vědomí. Například protifrancouzský revolucionář a jeden z podněcovatelů moderního vietnamského nacionalismu Phan Bội Châu v roce 1905 ve své knize *Việt Nam vong quốc sử* (Historie prohry Vietnamu) charakterizuje

²² Tamtéž, s. 132.

²³ Tento přístup ostře kontrastuje s postupem Siamu na území provincií Battambang a Siem Reap, které získal od Kambodže na počátku 19. století. Siam ponechal tato území osídlená původními obyvateli tj. etnickými Khmery, kteří mohli dokonce vykonávat službu nižších úředníků.

²⁴ BRIGGS, L. P., A Sketech of Cambodia History, in: The Far Eastern Quarterly, Vol. 6, 1947, No. 4, s. 362.

²⁵ Není bez zajímavosti, že z prostředí této minority pocházelo i několik khmerských politických vůdců 20. století jako např. Son Sen, Ieng sary a Song Ngoc Thanh. Rovněž předci Lon Nola pocházeli z této oblasti.

²⁶ FENTON, J., All the Wrong Places; Drift in the Politics of Southeast Asia, London 2005, s. 31.

vietnamskou societu jako společnost, „jejímiž členy je i mnoho talentovaných [mužů], kteří od počátků této země měli odhodlání i sílu, které umožnily postup na jih.“²⁷

Vietnamská (a z ní vycházející i západní) historiografie de facto vytvořila mýtus o pochodu na jih jako o naplnění vietnamského osudu. Podle vietnamského národního vědomí byli Vietové předurčeni k postupnému dobývání jižních oblastí, kam s sebou přinášeli i svojí vlastní kulturu; byl to jejich kolektivní čin a kolektivní úspěch. Tento postoj má však výraznou slabinu, nebere v potaz skutečnost, že k výrazné expanzi jižním směrem došlo v 17. a 18. století, kdy byl vietnamský stát rozdělen na dva sobě nepřátelské státy. Výše zmíněný konstrukt, proto připisuje rodu Nguyễn schizmatickou úlohu ve vietnamských dějinách. Ještě podstatnější je skutečnost, že zcela marginalizuje multietnický rozměr celé expanze. Z tohoto pohledu tak historie Čamů a Khmerů na těchto územích končí přesně tam, kde začíná historie Vietnamců.²⁸

Od devadesátých let 20. století se tento pohled však začíná díky australské a americké historiografii pozvolna měnit. Hlavní postavou nového revizionistického pohledu se stal profesor Cornellovy univerzity Keith Taylor. On a jeho žáci postupně mění pohled odborné veřejnosti na oblast jihu v 17. a 18. století. Podle mnoha nových poznatků bylo jižní teritorium pod správou rodu Nguyễn dynamickým státem, plně zapojeným do mezinárodních vztahů jihovýchodní Asie, jehož společnost byla navíc významně ovlivněna čamským a khmerským etnikem.²⁹ Podrobnější zkoumání vlivu čamské a khmerské kultury na vietnamskou kulturu na území dnešní jižní části Vietnamu, bude jistě velice zajímavé. Pro účel této práce však není zásadní. Jakkoliv dnešní historické bádání mění náš pohled na pochod na jih v období 17. a 18. století, tak tento pohled nelze vztahovat do minulosti. Faktem tak zůstává, že ve 20. století byl pochod na jih samotnými Viety vnímán jako akt jednotné národní vůle, jako naplnění národního osudu a také jako jistá civilizační mise.

2. 2. 2. Vietnamizace Kambodže

Ztrátou delty Mekongu se prohloubila izolace Kambodžského království a tím i její mocenský úpadek. Po staletích, kdy se mocensky potýkala v podstatě pouze se Siamem, jí na východě vyrostl nový nebezpečný protivník – Vietnam. Krize kambodžského státu v porovnání s mocenským vzestupem Siamců a Vietů, je dobře patrná i z demografického vývoje. V roce 1600 žilo v Kambodži 1 230 000, v Siamu 1 800 000 a na území dnešního

²⁷ TRAN, N. T., REID, A., The Construction of Vietnamese Historical Identities, in: TRAN, N. T., REID, A., (ed.) *Việt Nam Borderless Histories*, Madison 2006, s. 12.

²⁸ Tamtéž, s. 14.

²⁹ Tamtéž, s. 15 – 16.

středního a severního Vietnamu 4 700 000 obyvatel. Do roku 1800 narostl počet obyvatel v kambodžském případě na pouhých 1 500 000 v siamském na 2 800 000 a vietnamském na 7 000 000.³⁰ Kambodža se tak dostala do nové a velice obtížné fáze svých dějin. Země se ocitla v kleštích dvou mocných soupeřů a nad jejím dalším osudem visel ne jeden otazník.

S koncem 18. století země došla na samý okraj katastrofy. Vše započalo roku 1767, kdy barmská armáda vyplenila siamské hlavní město Ayutthaju. Ovšem Siam se z porážky vzpamatoval překvapivě rychle. Novým králem Siamu se stal bývalý provinční guvernér Thaksin. Kambodžský král Outey II. (1758–1775) mu však odmítl platit tribut, protože Thaksin byl poloviční Číňan a neměl královskou krev.³¹ Aby Siam ztrestal tuto urážku a získal zpět kontrolu nad Kambodžou uspořádal roku 1770 rozsáhlou vojenskou výpravu, která měla za cíl dosadit na trůn jimi podporovaného prince Ang Nona. Král Outey II. před invazí uprchl z Udongu, na jeho podporu však vystoupil Vietnam, jehož armáda Siamce vyhnala pryč ze země. Bylo to ovšem draze vykoupené vítězství nad Siamem, protože Kambodža se pak načas stala vietnamským protektorátem. Outey II. musel všechna svá nařízení předkládat ke schválení vietnamskému regentovi v Udongu.³² Roku 1772 vtrhly do země opět Siamci, vypálili Phnom Penh a odvěkli veškeré práceschopné obyvatelstvo ze západních oblastí Kambodže. Zemi zachvátil hlad, bída a epidemie cholery, neštovic a malárie.

Vietnamský vliv v Kambodži pak dočasně přerušilo taysonské povstání³³ (cuộc nổi dậy Tây Sơn). Outey II. tak bez podpory svých vietnamských ochránců raději rezignoval ve prospěch již dříve Siamem podporovaného Ang Nona (1775–1779). Ovšem nového krále, který proslul nenávisť k Vietům svrhly po čtyřech letech vlády intriky tří vysokých hodnostářů Moua, Baena a Souse. Ti nechali svrženého krále i jeho děti zavraždit. Králem pak prohlásili šestiletého syna Outeje II. Ang Eng (1779–1796). Země tak zůstala v podstatě bez krále. Skutečnou vládu v zemi vykonával spiklenecký triumvirát. Ovšem shoda mezi triumviry netrvala dlouho, ze tří ctižádostivých mužů zvítězil Bean, který se zbavil Moua i Souse a nechal se Siamci jmenovat královským regentem. Beana však přijímali kambodžští hodnostáři se značnou nevolí. Aby se udržel u moci, musel stále častěji hledat oporu a pomoc v Siamu. Roku 1790 vzal s sebou do siamského Bangkoku i Ang Eng, kterého zde slavnostně

³⁰ REID, A., *Southeast Asia in the Age of Commerce, 1450-1680; Volume One, The below the Winds*, Chiang Mai 1988, s. 15.

³¹ CHANDLER, D., *The Land and People of Cambodia*, New York 1991, s. 93.

³² NOŽINA, M., c. d., s. 133.

³³ Blíže k této důležité části vietnamských dějin viz: DUTTON, G., *The Tây Sơn Uprising; Society and Rebellion in Eighteenth Century Vietnam*, Honolulu 2006.

korunoval siamský král Rama I. Ten ho pak roku 1794 poslal pod siamskou ochranou zpět do Kambodže, aby se tu ujal vlády. Za tuto podporu si pak Siam ponechal severovýchodní provincie Battambang a Siem Reap (včetně historického Angkoru). Provincie se sice nestaly přímo součástí Siamu, ale byly vyňaty z pravomoci khmerských králů a povinovány tributem ke dvoru v Bangkoku. Vznikl tak jakýsi stát ve státě, jemuž jako odplatu za věrné služby vládl Baen a jeho potomci.

Když král Ang Eng zemřel, byl jeho syn Ang Chan příliš mladý, než aby se mohl chopit trůnu a vládnout zemi. Ovšem královskou korunu nezískal ani žádný jiný uchazeč. Siam zvažoval i možnost přímé anexe Kambodže, a tak bránil nastolení nového krále. Místo mladičkého krále pověřil khmerského úředníka jménem Poc správou kambodžského území. Když Poc roku 1806 zemřel, nechal konečně siamský král (opět v Bangkoku) korunovat Ang Chana II. (1806–1834) kambodžským králem. Král rozhodně neměl lehký osud, během svého dětství ho napůl věznili a napůl vychovávali v Siamu, což v něm zanechalo silně protisiamský postoj. Ten se navíc posílil urážkou, kterou přestavovala ztráta tradičního khmerského území ve prospěch Siamu, resp. Baena. Aby se vymanil z tíživého siamského objetí, hledal Ang Chan II. oporu u Vietů. Začal platit tribut nejen Siamu, ale také Vietnamu. Země se tak stala satelitem obou zemí zároveň. Dobové kroniky Kambodžu v této době popisují jako dvouhlavého ptáka, který hledí k západu i východu.³⁴ Ještě lépe khmerské „přebíhání“ mezi Siamem a Vietnamem vystihl vietnamský císař Gia Long: *„Kambodža je malá země a my bychom ji měli podporovat stejně jako se podporují děti. My budeme její matkou a jejím otcem bude Siam. Když má dítě problémy se svým otcem, zbaví se svého trápení v matčině obětí. Když je dítě nespokojené se svou matkou utíká si pro podporu k otcí.“*³⁵

Siam se odmítal vzdát svého bezvýhradného vlivu v zemi a vyslal do Kambodži armádu. Ta se v letech 1811–1813 několikrát střetla s vietnamskými vojsky a po nerozhodných bojích se Siamci nakonec stáhli. Získali však za to území na severní hranici Kambodže, čímž Khmerové ztratili společnou hranici s Laosem. V zemi poté měla značně dominantní postavení provietnamská strana, což se odrazilo i u dvora, odkud utekli bratři Ang Chana II. do Bangkoku. Král se obával jejich možného návratu, a to společně se siamskou invazní armádou. Tato obava jej ale vháněla stále více do vietnamské náruče. Jeho vietnamští rádci jej donutili pravidelně vykonávat obřady, při nichž vzdával úctu a hold vietnamskému císaři. Země se opět stala de facto vietnamským protektorátem. Ovšem vietnamská kontrola Kambodže se měla v blízké budoucnosti ještě více prohloubit.

³⁴ CHANDLER, D., *The Land...*, s. 94.

³⁵ CHANDLER, D., *A History...*, s. 116.

Na počátku 30. let se siamský král Rama III. rozhodl, že konečně uzrál čas ztrestat zpupnost Vietů a vyhnat je pryč z Kambodže. Po sérii krvavých střetů však Siamci museli opět roku 1834 ustoupit a vietnamský vliv poté ještě zesílil. Navíc smrt Ang Chana II. († 1835) sice znamenala pro Viety značný problém, protože král neměl žádného syna, zároveň jim však poskytla i možnost, jak ještě více utužit svou kontrolu nad Kambodžou.

Složitou otázku nástupnictví vyřešili Vietové korunovací jedné z dcer Ang Chana II. na královnu Ang Mey (1835–1840). Ceremoniál proběhl nikoli podle domácích, nýbrž dle vietnamských tradic a stal se předzvěstí následného vývoje. Vietnamský císař Minh Mạng byl nespokojen s dosavadními výsledky vietnamského protektorátu nad Kambodžou a rozhodl se pro důslednější postup šíření vietnamského vlivu, na jehož konci se měla z Kambodže stát vietnamská provincie a z Khmerů noví Vietové (Minh Mạng tento termín skutečně používal, když mluvil o Khmereich). Khmerští úředníci museli přijímat nejen vietnamská jména, ale i způsob oblékání a normy chování. Nakonec se celá administrativa začala přesouvat pod výlučnou kontrolu Vietů. Byly také zaváděny vietnamské míry a úřednické tituly, vietnamský vliv pronikl i do tak výlučně khmerské „záležitosti“ jakou byl královský balet. Měnily se dokonce místní názvy, z khmerských na vietnamské, atd. Navíc do země proudili vietnamští a čínští přistěhovalci. To vše mělo usnadnit unifikaci a následnou anexi.

V roce 1840 se Minh Mạng rozhodl pro přímou správu země. Nechal sesadit královnu Ang Mey a přikázal deportovat ji i s královskými insigniemi do Vietnamu. Zmizení panovnice, byť neměla faktickou moc, však vyděsilo a také rozzuřilo místní provinční úředníky, kteří pak vedli své stoupence do povstání. Protivietnamské povstání mělo širokou podporu a svou velkou mírou koordinace jednotlivých akcí zaskočilo vietnamské síly. Do bojů navíc brzy zasáhla i siamská armáda a Kambodža se opět stala svědkem krvavých a vyčerpávajících bojů. Konečně roku 1847 se Vietové rozhodli ustoupit a stáhnout své síly z Kambodže.³⁶ Navrátili též královské insignie, a tak mohl být o rok později korunován jeden z bratrů Ang Chana II. Ang Duong (1848–1860) králem Kambodže.

Vietnamizace byla pro Kambodžu zcela nový zážitek. Předcházející vliv Siamu se projevoval hlavně v kulturní sféře, nadto oba národy si byly civilizačně blízko. Siamský král se spokojoval s pravidelným tributem a kambodžskému králi do přímého panování nezasahoval. Ovšem Vietové, stejně jako později Francouzi hleděli na ovládnutí Kambodže jako na civilizační misi. (Proto se také se jejich postup v Kambodži v mnoha ohledech shodoval.) Kambodža se měla stát poslušnou vietnamskou provincií. V tomto duchu

³⁶ MABBET, I., CHANDLER, D., *Khmerové*, Praha 2000, s. 211-212.

vietnamský císař Minh Mạng formuloval i instrukce svému vicekráli: „*Barbaři v Kambodži jsou nyní mými dětmi a vy byste jim měl pomáhat a učit je našim zvykům (...) moje instrukce jsou následující: Naučte je využívat vodního buvola, naučte je pěstovat více rýže, naučte je pěstovat morušovníky, prasata, kachny (...) Měli by se naučit mluvit vietnamským jazykem. Musí převzít naše zvyky stolování i odívání. Pokud jsou snad nějaké staré nebo barbarské zvyky, které by měly být potlačeny, budiž tak učiněno.*“³⁷ To, že byli Khmerové vnímáni Viety jako barbaři koresponduje se skutečností, že samotní Vietové byli jako barbaři vnímáni zase Číňany. Proto není překvapující, že snaha o vietnamizaci Kambodže se velice podobala snaze o sinizaci Vietnamu.

Období vietnamské okupace zůstalo zapsáno krvavým písmem v myslích mnoha Khmerů. Společně s pocitem křivdy nad ztrátou delty Mekongu se pak stalo jednou z příčin hluboké a v podstatě trvalé nenávisti k východnímu sousedovi. Vietnamizace sebou přinesla i početní nárůst vietnamského etnika v Kambodži. Tento fenomén se stal dalším z „bolavých míst“ khmersko-vietnamských vztahů; navíc ještě zesílil v období francouzské nadvlády nad Kambodžou a Vietnamem.

2. 2. 3. Francouzský protektorát

Francie se v oblasti Indočíny začala významně angažovat již na konci 18. století. Velmi známá je v této souvislosti snaha adranského biskupa Pierra Pigneau de Béhane o angažování Francie v boji o vietnamský trůn ve prospěch pretendenta Nguyễn Phúc Ánh – pozdějšího císaře Gia Longa. Podobně blízký vztah se podařilo v polovině 19. století navázat Msgre. Jeanu Claudiu Michemu s kambodžským králem Ang Duongem. Toho nikdy neopustily obavy z jeho mocnějších sousedů. Proto se zájmem naslouchal Michemu, díky kterému začal ve Francii spatřovat sílu, jež by mohla Kambodži pomoci vymanit se z vlivu mocných sousedů a získat zpět ztracená území.

Francie se v té době začala po několika desetiletích, kdy se vyčerpala revolucí a následnými válkami, nadechovat k nové koloniální expanzi. Výrazný podíl na tom měl tlak misionářů, kteří doufali, že budou moci snáze šířit katolickou víru v rámci impéria. Ovšem tato jejich snaha by pochopitelně nestačila nejen k přesvědčení francouzské vlády, ale ani Napoleona III., přestože jeho manželka Evženie byla horlivou zastánkyní misionářů. Důležitější byly imperiální ambice a obchodní zájmy. Největší podporu měla myšlenka na

³⁷ CHANDLER, D., A History..., s. 97.

ministerstvu námořnictva, které velice těžce neslo ztrátu impéria v 18. století.³⁸ Vzhledem k tomu, že již dříve byli Francouzi vytlačeni Brity z Indie, začali se soustředit na Indočínu. Jejich hlavním cílem však nebyla Kambodža, ale Vietnam, zejména Kočinčina.

Roku 1858 napadla Francie Vietnam a započala tak hlavní dějství velice složité hry o Indočínu. Annám a Tonkin byly tradiční sférou vlivu Číny, ta však byla oslabena právě probíhající druhou opiovou válkou³⁹, což Napoleon III. zymýšlel využít. Již v únoru 1859 dosáhly francouzské síly Saigonu, ale následný postup deltou Mekongu byl velmi pomalý. Msgre. Miche se snažil stupňovat tlak na vládu, aby využila situace k posílení vlivu v Kambodži. Ovšem místní síly Francouzů byly značně omezené a v této záležitosti jim chyběly jasné instrukce z Paříže. Podařilo se mu však přesvědčit kambodžského panovníka Ang Duonga, aby zahájil vojenské operace proti Vietnamu. Ten tak učinil, protože doufal v možnost získat zpět ztracené provincie.

Konec druhé opiové války v roce 1860 umožnil Francii přesunout z Číny do Annámu značné posily. Díky tomu získala Francie výraznou převahu nad vietnamským císařem Tj Đúcem a v červenci 1862 jej přinutila přijmout smlouvu, kterou získala tři provincie Kočinčiny. Klíčovou záležitostí pro ni nyní bylo zajistit bezpečnost pro svoji nově získanou državu. A tak Francouzi vnímali se stále větším znepokojením siamský vliv v Kambodži. V Bangkoku měl totiž dominantní vliv Londýn, který by se tak mohl skrze siamský vliv v Kambodži dostat do týlu nové francouzské kolonie. Francouzský zájem o Kambodžu zvyšovala řeka Mekong. V té době nebylo její řečiště ještě zmapováno a zdálo se, že by to mohla být jedna ze vstupních bran do Číny, což by mohlo Francii poskytnout výhody před ostatními mocnostmi, které se snažily proniknout do této pro obchod velice lukrativní země.⁴⁰ Zisk kontroly nad Kambodžou tak byl velice lákavý, navíc bylo zřejmé, že země je natolik slabá, že by na její obsazení stačil velmi malý vojenský kontingent. Problémem však nebyla vojenská síla, ale způsob jak vyvést Kambodžu z vlivu Bangkoku.

Kambodžský zájem o spolupráci s Francouzi zřetelně vycházel z protivietnamského postoje. Králi Ang Duongovi i jeho nástupci Norodomovi konvenovalo oslabení vlivu

³⁸ OSBORNE, M. E., *The French Presence in Cochinchina and Cambodia; Rule and Response (1859-1905)*, Ithaca and London 1969, s. 27.

³⁹ První opiová válka (1839 – 1842) a druhá opiová válka 1856 – 1860) byly konflikty, které vedla Velká Británie (ve druhé opiové válce také Francie) proti Číně. Ta se těmito válkami snažila zabránit dovozu britského opia z Indie. V širším kontextu pak tyto války napomáhaly prosazení obchodních zájmů Velké Británie a následně i Francie v čínském teritoriu.

⁴⁰ Velký čínský trh poskytoval výhodné odbytiště pro evropské zboží. Navíc zde evropské státy mohly získat žádané zboží jakým byl čaj, hedvábí nebo porcelán. Příjmy Evropanů také pramenily ze zprostředkování s dalšími asijskými státy, ze zakládání manufaktur, nebo z koncesí na železniční stavby, atd.

Vietnamu v zemi způsobené útokem Francie na Vietnam. Zřetelně se tento přístup odrazil i při samotném dojednání smlouvy o protektorátu mezi Kambodžou a Francií v roce 1863. Energický guvernér Kočinčíny admirál La Grandière během vyjednávání smlouvy ponižil před králem Norodomem vietnamského emisara, který byl poslán do Kambodže s výzvou, aby země začala opět platit tribut. Admirál jej donutil pokorně se omluvit za to, že uplatňoval právo svrchovanosti. Norodom se tak na vlastní oči přesvědčil, že vietnamská hrozba je díky Francii minulostí. Norodom pak po několika dnech váhání smlouvu podepsal.⁴¹ Pro Kambodžu tento krok sice znamenal ztrátu suverenity, ovšem přinesl jí i skutečnou ochranu před mocenskými nároky sousedů. Je velice pravděpodobné, že francouzský protektorát zabránil možnému budoucímu pohlcení země Siamem nebo Vietnamem, popřípadě rozdělení Kambodže mezi obě tyto země.

Francouzi sice mimoděk pomohli přenést kambodžskou státnost do moderní doby, i oni však zatížili khmersko-vietnamské vztahy negativními vlivy. Tím hlavním bylo vietnamské přistěhovalectví do Kambodže. Francouzi tuto migraci podporovali od přelomu 80. a 90. let devatenáctého století a proud přistěhovalců nevysychal ani v pozdější době. Vietnamci již delší dobu sídlili v okolí Velkého jezera a v povodí Mekongu, teď však jejich počet s přispěním kolonizátorů prudce narůstal. Motivem Francie pro toto počínání byl předpoklad, že Vietnamci jsou čínorodější a progresivnější než jejich západní sousedé. Díky skutečnosti, že na území Vietnamu bylo více kvalitních francouzských škol než v Kambodži, se Vietnamci snáze dostávali na nižší úřednické posty. Ovšem tvořili i velkou část pracovníků na kaučukových plantážích a rybářů při Mekongu a Velkém jezeru. V minulosti již Vietnamci pohltili deltu Mekongu – tzv. dolní Kambodžu a nyní se zdálo, že pohlít i samotnou Kambodžu. Navíc francouzský přístup k národům Indočíny prohluboval rozdíl mezi úrovní vzdělanosti khmerských a vietnamských elit. Khmerové se navíc stali neúspěšným etnikem ve své vlastní zemi, protože obchodu v Kambodži dominovali Čňané a civilní správě Vietnamci.⁴²

Francouzská správa rovněž přispěla k „nedořešení“ hraničních sporů. V roce 1873 podepsal Dupré, guvernér francouzské kolonie Kočinčína, dohodu o hranicích s kambodžským králem Norodomem. Podle této smlouvy byla vzájemná hranice vyznačena hraničními kameny, které se táhly od břehu řeky Tonly Tru v provincii provincie Tây Ninh směrem na jihozápad až přibližně do vzdálenosti 1200 metrů severně od kanálu Vĩnh Te a

⁴¹ THOMSON, S. R., The Establishment of French Protectorate Over Cambodia, in: The Far Eastern Quarterly, Vol. 4, 1945, No. 4, s. 329-330.

⁴² CHANDLER, D., A History..., s. 163.

vietnamského okrsku Hoa Thành v provincii Tây Ninh.⁴³ Tento akt stanovoval hranice v nejspornější části kambodžsko-vietnamského rozhraní tj. v okolí delty Mekongu a během francouzské správy v Indočíně jej následovaly další smlouvy a zpřesňování i na dalších úsecích vietnamsko-kambodžské hranice.⁴⁴ Francouzi tak uznali výsledky vietnamské expanze a odmítli khmerské snahy o jejich revizi. Pomineme-li však khmerské nároky na ztracená území, tak byla Francouzi vytyčená hranice respektována i v postkoloniálním období a nevyžadovala žádné významné korekce.

Odlišným případem však byla námořní hranice mezi oběma státy. V roce 1939 vytyčil generální guvernér Indočíny Jules Brévié administrativní a politickou linii, která oddělovala mořská teritoria protektorátu Kambodža a kolonie Kočínčíny. Tato tzv. Bréviého linie začínala v místě pozemní hranice mezi Kambodžou a Kočínčínou a dále sledovala azimut 126 stupňů. Výjimku však činil ostrov Phú Quốc (khmersky Koh Tral). Podle tohoto rozdělení spadal téměř celý pod kambodžskou administrativu. Brévié však rozhodl, že případně pod správu Kočínčíny.⁴⁵ Bréviého linie se stala předmětem sporů a různých interpretací. Pro Khmery bylo obtížné vzdát se především nároku na ostrov Phú Quốc. Po získání nezávislosti se neshody ohledně stanovení vzájemné hranice mezi Vietnamem a Kambodžou v oblasti Siamského zálivu staly jedním z klíčových sporů mezi Khmery a Vietnamci. Žádná ze stran nechtěla v klíčových otázkách ustoupit. Proto nepřekvapuje, že Rudí Khmerové již prvního května obsadili ostrov Phú Quốc, v krátké době však byli vytlačeni vietnamskou armádou. Tento incident se stal prvním z mnoha střetů, jež nakonec vedly až k vietnamské invazi do Kambodže.

Migrace Vietnamců do Kambodže a nevyjasněná otázka vzájemných hranic jsou největšími problémy, jimiž francouzští kolonizátoři zatížili khmersko-vietnamské vztahy. Koloniální období však také mohlo přinést sblížení obou národů. Přes četné rozdíly měli Khmerové a Vietnamci i mnoho podobného: lopotná práce na poli jako hlavní zdroj obživy naprosté většiny Khmerů i Vietnamců, život převážně v nížinách a opovržení etnickými menšinami, žijícími v horských oblastech. To vše spojovalo prosté Khmery a Vietnamce, jejichž životy se tak od sebe v mnoha směrech nelišily. Koloniální období jim navíc přineslo i

⁴³ Cambodia-Vietnam Boundary, in: International Boundary Study, No. 155, 1976, s. 18.

Dostupný z: <http://www.law.fsu.edu/library/collection/LimitsinSeas/IBS155.pdf>

⁴⁴ TOUCH, B., Notes on the Cambodia – Vietnam Boundary Maps and the Delimitation 1985/2005 Treaties, 6 November 2005.

Dostupný z:

<http://www.khmerinstitute.org/docs/Doc%20Notes%20on%20Cambodia%20Boundary%20Maps%20Nov%202005.pdf>

⁴⁵ JONATHAN, I. C., LEWIS, M. A., (eds), International Maritime Boundaries, Volume III., Leiden 2004, s. 2358.

společného protivníka – Francouze. Koloniální správa si byla velice dobře vědoma nebezpečí, které by přineslo spojení národů Indočíny. Proto Francouzi spravovali svá území⁴⁶ striktně odděleně, v každém platila jiná pravidla a jiný režim správy. Jakékoliv projevy odporu se snažili Francouzi udržovat na lokální bázi a zamezit jejich šíření do dalších oblastí Indočíny.

Důkazem, že přes četné rozdílnosti a spory mezi Vietnamci a Khmery může dojít i k jejich spolupráci a společnému postupu, jsou první roky vzniku sekty Cao Đài. Toto náboženství bylo založeno ve Vietnamu v roce 1921 jako synkretická směs taoismu, konfucianismu, buddhismu, spiritismu a křesťanství a brzy se prudce rozšířilo, zejména v deltě Mekongu. V roce 1927 caodaisté postavili ve městě Tây Ninh na vietnamsko-kambodžských hranicích svůj hlavní svatostánek. Caodaističtí kněží hlásali vzájemnou pomoc Khmerů a Vietnamců při řešení materiálních problémů a sochu vztyčenou před chrámem identifikovali s Pou Kombem⁴⁷. Hnutí si tak získávalo oblibu i mezi Khmery, denně jich Tây Ninh navštívilo 200 až 300. Když bylo v červnu 1928 proklamováno, že se v Tây Ninh zjeví nový kambodžský král, dorazilo na místo 10 000 Kambodžanů. Caodaismus byl ve svém počátku také značně eschatologický a svým následovníkům sliboval brzký příchod ráje na zemi bez daní a Francouzů. Pro Francouze caodaismus představoval antikolonialistické hnutí, které má svést dohromady Khmery a Vietnamce. Tomuto propojení se snažili ze všech sil zabránit. V tomto úsilí jim pomáhal rovněž kambodžský král i buddhistická sangha, pro které byl caodaismus herezí. Tlak krále i koloniálních autorit, společně se střežením hranic a kriminalizováním přívrženců Cao Đài vedl k opadnutí vlivu sekty na Khmery. V budoucnu se tak caodaismus stal výlučně vietnamskou záležitostí.⁴⁸ Projevilo se však, že část khmerské populace je ochotna přijímat vliv Vietnamu. Stejně jako se to stalo již v minulosti a jako se to stane i v budoucnosti.

Dalším prvkem, který měl potenciál spojit Khmery a Vietnamce v rámci protifrancouzského odporu, bylo komunistické hnutí. Ve svém počátku však bylo spojeno pouze s vietnamským etnikem. A to i na území Kambodže, kde bylo rozšířeno zejména vietnamskou komunitou v okolí Kompong Chomu, kde Francouzi zakládali četné kaučukové plantáže. První komunisté byli v Kambodži odhaleni v roce 1929, kdy bylo zatčeno několik

⁴⁶ Indočínská unie vytvořená v roce 1887 se skládala z kolonie Kočínčína a protektorátů Kambodža, Annam a Tonkin. V roce 1893 byl ještě připojen protektorát Laos.

⁴⁷ Pou Kombo vedl v 60. letech 19. století povstání, vyprovokované vznikem francouzského protektorátu.

⁴⁸ KIERNAN, Ben, *How Pol Pot Came to Power; A History of Communism in Kampuchea, 1930-1975*, London 1986, s. 3-6.

členů různých levicových hnutí.⁴⁹ Radikální levice byla totiž v Indočíně v této době značně roztržštěná. Vedle sebe existovala Indočínská komunistická strana, Annámská komunistická strana a Indočínský komunistický svaz. Do situace ovšem rázně zasáhl Ho Či Min a na společné schůzi jednotlivých stran v Hong Kongu v lednu 1930 plně využil postavení emisara Kominterny a svého diplomatického talentu. Znesvářené frakce se samy rozpustily a společně založily novou stranu: Komunistickou stranu Vietnamu.⁵⁰ Ovšem již v říjnu byl na naléhání Moskvy její název změněn na Komunistickou stranu Indočíny (Đảng Cộng Sản Đông Duong). Měl tak být zdůrazněn internacionalismus a soustředění se spíše na třídní boj než národní nezávislost. Samotný ústřední výbor KSI vysvětlil změnu v názvu tvrzením o ekonomické propojenosti Laosu, Kambodže a Vietnamu a nutností sjednocení boje proti společnému nepříteli, kterým byl francouzský imperialismus.⁵¹ Ovšem realita byla jiná. KSI byla nadále de facto vietnamskou komunistickou stranou, působila sice i na území Laosu a Kambodže, ale zatím pouze mezi etnickými Vietnamci. Situace se však výrazně změnila během a po druhé světové válce. V této době se komunismus šíří i mezi Khmery, ovšem výsadní postavení si stále podržely vietnamské komunistické kádry. Tato jejich dominance přetrvávala až do konce 60. let. Vietnamský dozor pochopitelně vadil mnoha khmerským komunistům a stal se dalším ze zdrojů vzájemné nedůvěry, kterou nedokázala překlenout ani společná ideologie.

2. 3. Bezprostřední příčiny

Až doposud byly pojednávány zejména dlouhodobé příčiny vietnamsko-khmerského konfliktu. Bez těchto souvislostí by nebyla analýza tohoto střetu kompletní a úplná. Ovšem hluboké kulturní rozdíly, ani četné historické resentimenty nebyly bezprostředními příčinami konfliktu. Tyto fenomény bezesporu usnadnily jeho vypuknutí, sami o sobě by však nutně konflikt nemusely rozpoutat. Bylo třeba ještě dalších, tentokrát více bezprostředních příčin konfliktu.

2. 3. 1. Nevyvážené vztahy kambodžského a vietnamského komunistického hnutí

Nevyváženost ve vzájemných vztazích khmerských a vietnamských komunistů vychází z rozdílné ideologické vyzrálosti i početní mohutnosti. Jak bylo uvedeno výše, komunismus ve Vietnamu má své kořeny již na konci 20. let dvacátého století, v případě

⁴⁹ Tamtéž, s. 8.

⁵⁰ DUIKER, W., Ho Či Min, Praha 2003, s. 139.

⁵¹ Tamtéž, s. 157.

Khmerů můžeme o něčem podobném hovořit až o patnáct let později a navíc pouze v souvislosti s komunismem ve Vietnamu. Vznik kambodžského komunistického hnutí je těsně provázán se situací po druhé světové válce v sousedním Vietnamu. Ve Vietnamu již tradičně existoval mnohem větší odpor proti francouzské nadvládě než v Kambodži.

Válečné hospodářství a inflace na konci druhé světové války ve Vietnamu vedlo k velkému nedostatku potravin. Vynucený vývoz rýže do ostatních částí japonského impéria přerostl v hladomor, jenž si vyžádal na dva miliony lidských životů. Státisíce zchudlých a hladovějících Vietnamců se v této době přidaly k hnutí Việt Minh^{52,53}. Přestože mezi členy hnutí bylo i mnoho nekomunistů, stála za jejím vznikem i vedením Komunistická strana Indočíny. Rozpoutání konfliktu mezi Việt Minhem a vracejícími se Francouzi⁵⁴ nedokázaly zabránit ani umírněné osobnosti na obou stranách, jako byl Ho Či Min a Jean Sainteny. Započala tak první válka v Indočíně, jejíž koloniální charakter se v klimatu začínající studené války postupně měnil ve střetnutí dvou navzájem nepřátelských mocenských bloků.

Kambodža hrála v boji Viet Minhu důležitou úlohu. Bangkok se po druhé světové válce stal největším černým trhem se zbraněmi na Dálném východě a právě přes Kambodžu vedly četné stezky, po nichž se tyto zbraně dopravovaly, resp. pašovaly do Vietnamu. V samotné Kambodži však neexistovalo žádné komunistické hnutí. Vietnamcům tak nezbývalo, než aby se pokusili ovládnout hnutí Khmer Issarak⁵⁵ a začít s agitací mezi Khmery. Naráželi však na tradiční nedůvěru a nenávisť Khmerů k Vietnamcům. Podle odhadu

⁵² Việt Minh (celým názvem Việt Nam Độc Lập Đồng Minh Hội – Liga boje za nezávislost Vietnamu) bylo národně osvobozené hnutí, které usilovalo o nezávislost Vietnamu na Japonsku a Francii. Hnutí sdružovalo široké spektrum protikolonialisticky zaměřených členů, ovšem jeho vedení bylo plně v rukou vietnamských komunistů a hnutí jako celek bylo plně podřízeno jejich zájmům a cílům, tj. Vietnamu nejen nezávislému, ale také komunistickému.

⁵³ FREY, M., Dějiny vietnamské války; Tragédie v Asii a konec amerického snu, Praha a Litomyšl 2003, s. 11.

⁵⁴ Během druhé světové války spravovaly Indočínu vichystická Francie společně s Japonskem. Na konci války, však Japonci v obavách před přeběhnutím francouzské koloniální správy na stranu Svobodné Francie, odstavili tuto správu od moci a iniciovali vznik nezávislého Vietnamu, Kambodže a Laosu. Ty však byly ve skutečnosti plně závislé na Japonsku. Mocenského vakua, které vzniklo porážkou Japonska využil Ho Či Min a jeho Việt Minh k vyhlášení plně nezávislosti Vietnamu dne 2. září 1945. S tímto stavem se však Francie odmítala smířit. Ztráta Vietnamu by znamenala poškození prestiže, navíc se předpokládalo, že kolonie napomohou po druhé světové válce obnově ekonomik mateřských zemí. Rozdílné představy Francouzů a Vietnamců vedly v roce 1946 k vypuknutí první války v Indočíně, která zpočátku nesla všechny charakteristické rysy koloniální války. Ovšem s prohlubující se roztržkou mezi Západem a Východem se stala jedním z mnoha konfliktů studené války, na straně francouzů se tak začaly angažovat dříve zdrženlivé Spojené státy. Válka skončila v roce 1954 porážkou Francouzů a jejich odchodem z Indočíny. Vietnam byl rozdělen na komunistický sever a nekomunistický jih, přičemž zodpovědnost za zadržování komunismu v tomto regionu přebraly USA.

⁵⁵ Již v roce 1940 vzniklo v Bangkoku ozbrojené hnutí Nektum Issarak Khmer (Khmerská osvobozená fronta), zkráceně Khmer Issarak. Hnutí mělo za cíl provádět protifrancouzskou činnost v Thajci kontrolovaných provinciích Battambang a Siem Reap. Thajsko se také podílelo na jeho finanční podpoře a vyzbrojení. Po válce pak hnutí pokračovalo v ozbrojených střetech s francouzskými jednotkami na celém území Kambodže.

francouzské zpravodajské služby měl Viet Minh a jeho spojenci v celé Kambodži pouhých 25 000 stoupenců. Počet Khmerů mezi spojenci Viet Minhu představoval zhruba 20%, dále je potřeba vzít v úvahu, že většinu tvořili Khmer Krom, tedy etničtí Khmerové z jižního Vietnamu.⁵⁶ Mnoho Khmerů se stále obávalo, že za internacionalistickou rétorikou Vietnamců se skrývají jejich čistě národní vojenské cíle.

Neutěšená situace se začala lepší až na počátku 50. let. Generál Võ Nguyên Giáp, který se stal šéfem zvláštního Výboru pro laoské a kambodžské záležitosti ÚV KSI, prohlásil za cíl osvobozenického boje Indočínskou republiku tvořenou třemi zeměmi. Za tímto účelem bylo rozhodnuto o zformování vzdorostátů Pathet Lao (Země Laů) a Pokor Khmer (Země Khmerů). V dubnu 1950 se pak v Hông Dânu sešlo 200 khmerských delegátů, aby schválilo novou hymnu, novou státní vlajku se žlutou siluetou Angkoru na rudém pozadí, a zvolilo Son Ngoc Minhe⁵⁷ hlavou prozatímní revoluční vlády. V únoru 1951 se rozpustila Komunistická strana Indočíny, která na posledním kongresu odhlasovala vznik Vietnamské strany pracujících (Đảng lao động Việt Nam). O několik měsíců později se v Kambodži vytvořila Khmerská lidová revoluční strana (KLRS). Významným zdrojem členů vznikajícího komunistického hnutí v Kambodži se stali i Khmerové studující ve Francii. Později se z mnohých stali čelní představitelé neblaze proslulých Rudých Khmerů: zejména Saloth Sar, Ieng Sary, Son Sen a Khieu Samphan a další. KLRS v této době však nadále zůstávala pod dominancí a patronací VSP, jejíž členové navíc byli ujištěni, že po dosažení vítězství vytvoří VSP společně s obdobnými stranami v Kambodži a Laosu Indočínskou federaci.⁵⁸

Na přelomu 40. a 50. let dvacátého století se opět projevilo, že za jistých okolností jsou někteří Khmerové ochotni potlačit své nepřátelství k Vietnamcům a spolupracovat s nimi. Díky tomu začal postupně v Kambodži růst vliv i Viet Minhu.⁵⁹ Před tímto nebezpečím otevřeně varoval i král Sihanuk, když veřejně prohlásil, že v intelektuálních kruzích v Kambodži, se začíná šířit názor, že Viet Minh bojuje za kambodžskou nezávislost.⁶⁰

Sihanuk využil kritické situace v Kambodži ve svém nátlaku na Francii a USA, když tvrdil, že nezávislost Kambodže je to jediné, co pomůže zastavit lavinovité šíření komunismu v jihovýchodní Asii. Sihanuk ve svém úsilí nakonec uspěl, a tak je zisk nezávislosti

⁵⁶ SHORT, P., Pol Pot; Dějiny zlého snu, Praha 2005, s. 63.

⁵⁷ Son Ngoc Minh (khmersky Achar Mean) se narodil v roce 1920 ve smíšené khmersko-vietnamské rodině v deltě Mekongu. Již v mládí se zapojil do komunistického hnutí a stal se jeho zakladatelem na území Kambodže. Byl hlavním představitelem levicové části Khmer Issaraku. Od 50. let se však zdržoval téměř výhradně v Hanoji a do reálného dění přímo v Kambodži již výrazně nezasahoval. Zemřel v Pekingu v roce 1972.

⁵⁸ NGUYỄN, V. C., COOPER, E., Vietnam under Communism, 1975 – 1982, Stanford 1985, s. 239.

⁵⁹ SHORT, P., c. d., s. 105.

⁶⁰ BURCHETT, W., The Second Indochina War, New York 1970, s. 28.

Kambodže pevně spojen s jeho osobností a nikoliv se stále ještě relativně slabým komunistickým hnutím. Definitivně tuto skutečnost potvrdila i Ženevská konference, která navíc vnesla mezi Khmerské komunisty pocit, že byli svými vietnamskými soudruhy zrazeni.

Ženevská konference ministrů zahraničních věcí SSSR, USA, Velké Británie, Francie a komunistické Číny, která tak poprvé vstoupila na pole mezinárodní politiky, započala své jednání týkající se Indočíny 8. května 1954. Den před tím dosáhli Vietnamci v boji proti Francouzům rozhodujícího vítězství u Địch Biên Phủ. Vietnamci zamýšleli vyslat následně do Kambodže dvě divize Viet Minhu, které měly přispět k vytvoření tzv. svobodné zóny pod nominální kontrolou khmerských partyzánů. Tuto snahu zmařil telegram, který zaslal čínský ministr zahraničí Čou En-laj ze Ženevy. Podobný postup by podle něj mohl zmařit celou konferenci. A na tom neměla Čína ani Sovětský svaz sebemenší zájem.⁶¹ Pro Sověty představovala jihovýchodní Asie až do poloviny 60. let oblast s marginálním významem. Ukončení indočínského konfliktu a mírová jednání však nabízely možnost, jak po Stalinově smrti znovu navázat dialog se Západem. Nejvíce ale na Vietnamce tlačila Čína. Čínské vedení si uvědomovalo vyčerpanost své země po občanské i po korejské válce. Země podle tehdejších vrcholných čínských komunistů potřebovala období vnější stability. Proto usilovali o zamezení angažmá Spojených států ve Vietnamu. A tak Čou En-laj prosazoval rozdělení Vietnamu současně s požadavkem na zákaz rozmístování cizích jednotek v zemi.⁶² Z tohoto pohledu Čína nepotřebovala v Kambodži nutně komunistický režim. Postačoval jí neutrální stát, na jehož území nebudou žádné vojenské základny USA.

Khmerské komunistické hnutí, beztak závislé na podpoře Vietnamců, tak bylo obětováno zájmům velmocí. Zástupci Hanoje se podvolili čínským požadavkům. Zástupcům Pokor Khmer (Země Khmerů) nebyl přiznán statut samostatné delegace a Američané jí posměšně nazývali „vláda duchů“. Khmerové se cítili zrazeni Vietnamci, stejně jako se Vietnamci cítili zrazeni Číňany.

Během jednání získala Sihanukova Kambodža zpět vše, o co díky své vojenské slabosti přišla. Ze tří zemí Indočíny pro ní nakonec skončila konference nejlépe, protože jako jediná vyšla Kambodža z jednání s nenarušenou státní integritou. Dne 7. srpna začalo na území Kambodže platit příměří. Všechna cizí vojska podle dohody musela opustit její území. Povstalci z řad Khmerů se měli buď vzdát, anebo odejít do severního Vietnamu. Jejich odchod se ale značně zpozdoval a protahoval, protože khmerští vůdci potřebovali čas, aby se rozhodli, kdo v zemi zůstane a pokusí se zapojit do politické činnosti a kdo zamíří do

⁶¹ KIERNAN, B., How..., s. 140.

⁶² FREY, M., c. d., s. 29-30.

Vietnamu. Jedním z těch, kdo zůstali v zemi, byl i Saloth Sar⁶³. Společně s dalšími měl za úkol infiltrovat Demokratickou stranu⁶⁴ příznivci khmerského Viêt Minhu. Vznikla také legální levicová strana, která měla navenek vystupovat umírněně, aby se mohla zúčastnit voleb. Strana dostala název Krom Pracheachon⁶⁵ (Lidové uskupení). Povstalci rovněž ukrývali své zbraně tak, aby mohly být ve vhodný čas připraveny k obnově bojů.

Sihanuk předpokládal, že Pracheachon se rovná komunistické straně. Nikdo tehdy netušil, že jde v podstatě o zástěrku užší a zcela utajené stranické organizace. A tak přestože Pracheachon v mnoha směrech podporoval princovu politiku, sdílel jeho antiamerikanismus a chválil jej za pročínskou politiku, stal se i tak terčem mnoha Sihanukových výpadů a doslova fackovacím panákem jeho projevů. V této době také začal Sihanuk označovat příznivce této strany jako Rudé Khmery.⁶⁶ Členové Pracheachonu byli pod neustálým policejním dozorem a několik jich bylo i zabito. S tím, jak sílily represálie, docházelo k oslabování styků s utajeným ústředím a strana se tak de facto vyvinula v samostatnou politickou organizaci.

Ale i KLRS se ve druhé polovině 50. let nacházela v krizi. Strana se totiž přesně držela pokynů z Hanoje, které zcela v linii Ženevské konference apelovaly na khmerské soudruhy, aby se prozatím vystříhali ozbrojeného boje. Severnímu Vietnamu i Číně vyhovovala Sihanukova neutrální politika a nikterak si nepřály destabilizaci jeho režimu, který s nimi v mnoha otázkách spolupracoval. Khmerští komunisté se tak měli soustředit pouze na

⁶³ Saloth Sar, známý celému světu pod přezdívkou Pol Pot, stál od 60. let až téměř do své smrti v čele Rudých Khmerů. Narodil se roku 1925 ve vesnici Preksbauv v provincii Kompong Thom. Pocházel z poměrně zámožné rodiny s kontakty na královský dvůr. Po studiích v Kambodži se mu podařilo roku 1949 získat stipendium pro studium elektrotechniky v Paříži. Zde se zapojil do komunistického hnutí a po svém návratu do Kambodže v roce 1952 pobýval na území ovládaném Issarakem a Viet Minhem. Postupně se dostal až do čela Rudých Khmerů, které vedl téměř do své smrti v roce 1998.

Charakteristický rys Pol Pota představovalo jeho tajnostkářství a paranoia. S jeho celoživotní konspirací souvisí i řada přezdívek, které za život přijal: Pouk, Pol, 87, Prastrýc, První bratr, 99, Střed strany... Svůj nejnámější pseudonym Pol Pot přijal roku 1970, důvod tohoto výběru není znám. Jeho paranoia šla ruku v ruce s neobyčejnou krutostí. Pokud se objevilo sebemenší podezření, že někdo ochabuje ve své loajalitě vůči straně, neváhal a nechal jej okamžitě popravit.

⁶⁴ Demokratická strana vznikla v Kambodži po druhé světové válce. Oporu měla mezi rostoucí vrstvou studentů a inteligence. Jejím cílem byla nezávislost Kambodže a také omezení královské moci. Někteří stoupenci se dožadovali konstituční monarchie, jiní prosazovali přímo republikánský režim. Jako celek se strana snažila o prosazení některých demokratických principů v Kambodži. Po několika letech byla strana nejsilnějším politickým uskupením v zemi. Avšak poté, co král Sihanuk rezignoval a ustanovil pro volby v roce 1955 vlastní politickou stranu Sangkum, byla Demokratická strana marginalizována a její členové státem perzekvováni.

⁶⁵ Pracheachon byl levicovou stranou, která měla být legální odnoží KLRS a která působila v hluboké ilegalitě. Díky veřejnému statusu Pracheachonu mělo levicové hnutí získávat potřebné informace z veřejné sféry a politiky.

⁶⁶ SHORT, P., c. d., s. 142.

omezování vlivu amerického imperialismu⁶⁷ v zemi. To však bylo na program radikální levicové strany velmi málo, strana ztrácela svoji atraktivitu i členstvo. S takovou situací vyjadřovalo mnoho kádrů nespokojenost. Ti, kteří patřili ke komunistickému jádru, začali označovat uskupení, k němuž se hlásili, ne jako stranu ale jako Angkar (organizaci).⁶⁸

Sjezd strany v roce 1960 měl určit její nové směřování. A byla to právě tato skupina - tedy Angkar, která se na sjezdu dostala do čela strany. Ta nově přijala podle svého vietnamské vzoru název Kampučská strana pracujících (KSP). Obnovená strana byla oproti své předchůdkyni – KLRS – již skutečně marxistickou, komunistickou stranou s vlastní strukturou a stanovami.⁶⁹ Vedoucí postavení ve straně si podržel Tou Samouth, jeho zástupcem se stal Nuon Chea⁷⁰ A mužem číslo 3. se ve straně stal Saloth Sar. Muž, kterého celý svět bude znát pod jménem Pol Pot.

Sihanuk jako autoritativní vládce a hlava státu se snažil ve vnitřní politice po celá 50. a 60. léta vyvažovat vliv levice a pravice v zemi. Navzdory přátelským vztahům s komunistickými zeměmi však neustále tvrdě pronásledoval stoupence radikální levice. V době Sihanukovy vlády tak stál úspěch hnutí na schopnosti maximálního utajení, neboť Sihanuk měl k dispozici rozsáhlý represivní aparát, který mohl kdykoliv nenapravitelně narušit stranickou strukturu. V této souvislosti se uvádí, že v Phnom Penhu připadal 1 policista na 60 obyvatel, což statisticky patří k nejvyšším číslům na světě.⁷¹ Rudí Khmerové tak fungovali za velmi přísné konspirace. Tento dlouholetý pobyt v ilegalitě měl vliv i na jeden z charakteristických rysů Rudých Khmerů – jejich až obsedantní posedlost po utajení. V dobách této ilegality se špičky Rudých Khmerů ukrývaly ve vietnamských táborech na kambodžsko-vietnamské hranici. Neustálý dozor vietnamských soudruhů je však velmi dráždil a popuzoval. V roce 1966 na třetím plénu strany se vedení rozhodlo přemístit z partyzánského tábora kontrolovaného Vietnamci do provincie Ratanakiri. Vietnamským soudruhům zdůvodnili khmerští komunisté tento krok tím, že je k tomu donutilo bombardování pohraničí letectvem USA, které započalo roku 1965.⁷² Pravý důvod však

⁶⁷ Jak bylo naznačeno výše, po první válce v Indočíně vstoupily do regionu Spojené státy, které se zde snažily zastavit šíření komunismu. Navázaly proto spojenecké vztahy s vládami v Saigonu a Bangkoku a podporovaly nelevicové síly v Laosu. Na svou stranu se také snažily získat Kambodžu.

⁶⁸ NOŽINA, M., c. d., s. 213.

⁶⁹ CHANDLER, D., *The Tragedy of Cambodia History; Politics, War and Revolution since 1945*, Chiang Mai 1999, s. 114-115.

⁷⁰ Nuon Chea, pocházel z Thajska, kde vystudoval práva a stal se členem Thajské komunistické strany. Po válce se připojil ke khmerskému Viet Minhu. Za vlády Rudých Khmerů byl předsedou stálého výboru Národního shromáždění. V roce 1998 zběhl na vládní stranu. V současnosti žije v Pailinu.

⁷¹ SHORT, P., c. d., s. 183.

⁷² Tamtéž, s. 183.

představovala snaha uniknout z dohledu vietnamských komunistů.⁷³ V této chvíli stál již v čele strany Pol Pot a stranická linie se začala vyznačovat vyhraněným maoismem, nacionalismem a protivietnamskými postoji. Tento přístup se odrazil i v dalších rozhodnutí strany jako byla změna názvu strany na Komunistickou stranu Kampučie (KSK). Toto rozhodnutí zůstalo tajné a informace o něm neměli ani všichni vyšší funkcionáři strany, natož pak Vietnamci. Dále bylo rozhodnuto o definitivním příklonu k ozbrojenému boji o moc. Byť toto rozhodnutí s ohledem na Vietnamce bylo zaobaleno do vzletných a nic neříkajících frází.

Stejně jako Sihanukem prováděné vyvažování levice a pravice v politice domácí, přestala na konci 60. let fungovat i neutralita v politice zahraniční. V době eskalace vietnamské války⁷⁴, kdy rostl počet amerických vojáků na jihu Vietnamu, stejně jako počet Severovietnamců a bojovníků NFO⁷⁵ na kambodžském území, se neutralita stala jednoduše utopií. V roce 1969 se prezident USA Richard Nixon rozhodl pro bombardování vietnamských komunistických základů na území Kambodže. Odhady počtu obětí tohoto několikaletého bombardování se pohybují v řádech statisíců⁷⁶. Z mapy zmizelo mnoho vesnic. Vietnamské bojovníky ani Rudé Khmery však výrazněji nepoškodilo. Vietnamští bojovníci se přemístili hlouběji do kambodžského vnitrozemí. Tento vývoj přinesl vítanou vzpruhu i pro Rudé Khmery. Mnoho především mladých mužů a žen se díky bombardování přidalo na stranu revoluce.⁷⁷

Sihanuk se proti leteckým útokům veřejně neohradil a tiše je toleroval. I on měl již dost vietnamské přítomnosti na kambodžském území, a tak mu bombardování vietnamských

⁷³ Rozhodnutí odejít do provincie Ratanakiri zásadně ovlivnilo charakter hnutí a ukázalo se být pro budoucnost klíčové. Provincie Ratanakiri tvoří nejdlehlší část Kambodže. Dodnes tu najdeme prašné cesty místo asfaltových silnic a města mají charakter větších vesnic. Obyvatelstvo provincie tvoří z velké části horské kmeny. Vedení komunistické strany se tak rázem ocitlo v jiném světě. Místo etnických Khmerů, vyznávajících buddhismus a pracujících na poli žilo nyní mezi rozličnými etniky, věnujícími se spíše lovu než zemědělství, jejichž víru tvořily animistické kultury.

Všichni místní domorodci si uchovávali hlubokou nenávisť k městu a městskému obyvatelstvu. Jednotlivé vesnice byly zcela soběstačné, nepotřebovaly ke svému životu obchod ani peníze. Proto místní lidé nechápali, proč by měli někomu odvádět daně a dávky. Navíc za ně stejně nikdy nic nedostali. Marxistické učení upravené čínskými komunisty pro podmínky agrární země, které převzali polpotovci, tak podivuhodně souznělo s primitivním životem těchto kmenů. Není jisté, nakolik životní styl místních obyvatel ovlivnil vývoj ideologie Rudých Khmerů, průkazné ovšem je, že příslušníci těchto etnik tvořili v 70. letech velkou část vojska Rudých Khmerů.

⁷⁴ Vietnamská válka, neboli druhá válka v Indočíně započala jako boj komunistické guerily a dalších nespokojenců proti saigonskému režimu, postupně však eskalovala, když do bojů vstoupil severovietnamský režim a Spojené státy. Navíc se válka rozšířila i na území Laosu a Kambodže, kudy vedly zásobovací trasy ze severního Vietnamu pro bojovníky v jižním Vietnamu.

⁷⁵ NFO – celým názvem Národní fronta osvobození jižního Vietnamu (Mặt trận Dân tộc Giải phóng miền Nam Việt Nam) byla organizací sdružující oponenty saigonské vlády. Přestože členy fronty bylo mnoho nekomunistů, tak její vedení plně podléhalo komunistickým kádrům a v mnoha ohledech pak přímo Hanojské vládě.

⁷⁶ CHANDLER, D., *Brother Number One; A Political Biography of Pol Pot*, Chiang Mai 2000, s. 96.

⁷⁷ Tamtéž, s. 83.

pozic jistě nebylo proti mysli.⁷⁸ Ani tento vstřícný postup jej však neuchránil před vojenským pučem, kdy byl odstaven od moci generálem Lon Nolem, který požadoval plné zapojení Kambodže do boje proti Vietnamcům na území Kambodže i proti Rudým Khmerům. Nekompromisní postoj proti Vietnamcům byl jedním ze zdrojů legitimacy nového režimu. Ovšem slabá kambodžská armáda mohla jen těžko konkurovat veteránům z NFO, jejíž jednotky se pokusila vyhnat ze svého území. Obecnou zlost a nenávist si tak nový režim vyléval hlavně na vietnamských civilistech. Osm týdnů po převratu vyhlásil Lon Nol zahájení náboženské války proti Vietnamcům. Prohlásil, že jsou nepřátelé Buddy a že všichni, ať jsou komunisty nebo ne, musí opustit zemi. Zemi zachvátily skutečné protivietnamské bouře. Armáda vraždila vietnamské civilisty, ušetřeny nezůstaly ani děti a ženy. Hořely vietnamské kostely i domy. Vojáci dokonce využívali civilisty jako živé štíty při boji s Vietnamci.⁷⁹ Světová veřejnost byla šokována. Represe se poté sice zmírnily, ale většina Vietnamců přesto musela odejít ze země, kde mnohé rodiny žily po generace.

Sesazenému Sihanukovi nabídla pomoc Čína. A Sihanuk tuto nabídku rád přijal. Znamenalo to, že novými spojenci se stali jeho dosavadní nepřátelé, lidé, které tvrdě po celou dobu své vlády potíral – Rudí Khmerové. Pro Sihanuka to však představovalo jedinou možnost, jak by se mohl dostat zpět k moci a jak by mohl triumfovat nad těmi, kteří ho svrhli.

Dne 23. března 1970 Sihanuk oznámil založení nového politického hnutí Jednotné národní fronty Kambodže, která se stala známou pod zkratkou FUNK. Současně vyzval všechny Khmery, aby zahájili partyzánskou válku proti nelegitimnímu Lon Nolovu režimu. Profilace nového hnutí zůstala úmyslně hodně zamlžena. Různá prohlášení kladla důraz na pokrokové síly a pracující lid a také na sociální spravedlnost, rovnost a bratrství Khmerů. Hnutí tak dostalo nádech vlasteneckého, ryze khmerského hnutí, vedeného bývalým králem. Společně s FUNKem vznikly ještě Lidové ozbrojené síly národního osvobození Kambodže (FAPLNK) a dne 5. května 1970 byla ustanovena Královská vláda národní jednoty Kambodže (GRUNC). Dohodou s Rudými Khmery získal Sihanuk volné pole působnosti v oblasti diplomacie, kde se snažil získat širokou podporu jak pro svou exilovou vládu, tak pro ozbrojený boj v samotné Kambodži. Rudí Khmerové se tak mohli zaštitit jeho jménem, čímž získali další sympatizanty, hlavně na venkově, přičemž si ponechali naprostou samostatnost na domácí scéně, do níž Sihanuk nemohl nijak zasahovat.

⁷⁸ SHAWCROSS, W., *Sideshow; Kissinger, Nixon, and the Destruction of Cambodia*, London 1993, s. 94.

⁷⁹ CHANDLER, D., *The Tragedy...*, s. 203.

Spolupráce se Sihanukem byla Rudým Khmerům rovněž důrazně doporučována z Hanoje. Rudí Khmerové se tomuto doporučení podřídili, protože sami pochopili výhodnost tohoto spojení. Ovšem další rady a směrnice přijímali již s mnohem menší vstřícností. Přestože se severním Vietnamem úzce spolupracovali po celá 60. léta, tak je nikdy neopustila obava z vietnamských tužeb na ustavení indočínské federace. Naopak, zkušenost se spoluprací s Vietnamci, která se odehrávala zcela pod taktovkou vietnamské dominance, je v těchto obavách ještě více utvrdila. Proto sice od Hanoje ochotně přijímali zbraně, které potřebovali, zároveň se však vytrvale bránili vytvoření smíšeného Vietnamsko-kambodžského vojenského štábu pro Kambodžu.⁸⁰ Rovněž postupně zabráňovali vietnamským ozbrojeným složkám verbovat Kambodžany do smíšených vojenských oddílů. Paralelně s tímto úsilím vytvářeli vlastní vojenské oddíly. Na přelomu let 1972-1973 se Rudí Khmerové již cítili natolik silní, že ukončili vojenskou spolupráci s Hanojí.⁸¹ Z Kambodže byli vypovězeni všichni vojáci a partyzáni vietnamské národnosti. Hanoj tak ztratila možnost ovlivňovat své komunistické „souvěrece“ v Kambodži, do jejichž podpory investovala v předchozích letech značné množství nejen politického kapitálu. Ztráta možnosti operovat se svým vojskem na kambodžském území pro Severovietnamce navíc znamenala komplikaci pro budoucí boje proti jižnímu Vietnamu, o kterých se v Hanoji domnívali, že mohou probíhat ještě následujících deset let. Tento postup byl komunistickým režimem v Hanoji hodnocen jako zrada.⁸² Ovšem Rudí Khmerové vnímali jako zradu Pařížské dohody z roku 1973, které pro ně představovaly zbabělý ústupek vietnamských komunistů, který navíc podle jejich názoru mohl vést k zesílení amerických aktivit na území Kambodže.⁸³ Rudí Khmerové se pomocí, již se jim od vietnamských komunistů dostalo, necítili být zavázáni. Nikdy Vietnamcům nedůvěřovali a v 70. letech se pro ně stali stejnými nepřáteli jako Lon Nolův režim a Američané.

Pět let občanské války v Kambodži (1970-1975) bylo nesmírně krutých: nepřetržité boje mezi vládními vojsky a jednotkami Rudých Khmerů, masivní bombardování, invaze americké a jihovietnamské armády, to vše bylo provázeno deziluzí a nesmírnými krutostmi. Slabý, neschopný a korupcí šířený republikánský režim nakonec podlehl Rudým Khmerům, kteří 17. dubna 1975 obsadili Phnom Penh. Rudým Khmerům se tak otevřela cesta nejen

⁸⁰ HEDER, S., *Cambodian Communism and the Vietnamese Model; Vol. I.; Imitation and Independence, 1930 – 1975*, Bangkok 2004, s. 159-160.

⁸¹ Tamtéž, s. 169.

⁸² LƯU Văn Lợi, *Ngoại Giao Việt Nam*, Sơn La 2004, s. 255-256.

⁸³ KISSINGER, H., *Bouřlivé roky*, Praha 2004, s. 322-323.

k brutálnímu sociálnímu experimentu, ale také k provokativní a útočné politice vůči Vietnamu.

2. 3. 2. Rudí Khmerové

Hlavní příčinou vietnamské invaze do Kambodži jsou bezesporu sami Rudí Khmerové. Je jen těžko představitelné, že by jakýkoliv režim postupoval vůči silnějším sousednímu státu tak hystericky, nevypočitatelně a iracionálně jako Rudí Khmerové vůči Vietnamu. Teprve, když pochopíme, kým byli Rudí Khmerové tak můžeme porozumět, proč došlo ke kambodžsko-vietnamskému konfliktu.

Hnutí Rudých Khmerů charakterizuje expansionismus, rasismus, idealizace venkova a s tím související odpor k městu, potlačování rodinného života a zavržení tradičního vzdělání.⁸⁴ Expansionismus a rasismus Rudých Khmerů se odrážel i v jejich nacionalismu. V tomto směru navazovali na Sihanuka i Lon Nola. Nacionalismus, který v moderní době v Kambodži vznikl, v sobě spojil pocit ublíženectví a domýšlivosti. Kambodža, země tolik utlačovaná krutými sousedy, obětovaná v zájmu cizinců toužících po jejím zániku, přesto však země zaslíbená, s lidem, jemuž není rovno, a předurčená vykonat velkolepé a nevídané činy. Tak by se jádro tohoto nacionalismu dalo charakterizovat. Odráželo se to i v prohlášení komunistických vůdců. Nenalezneme zde žádné odkazy na zahraničí a když, tak v záporném smyslu. Zdůrazňovala se jedinečnost khmerské revoluce, která údajně neměla v historii precedent.⁸⁵ A i toto byla jedna z příčin krutosti Rudých Khmerů. Jejich revoluce měla být všem zářivým vzorem. Rychleji a dál měla postoupit revoluce v Kambodži oproti ostatním zemím, a to právě díky khmerské „výjimečnosti“. Výsledky revoluce měly zahanbit celý socialistický svět, zejména velmoci jako SSSR a Čínu, a vyvolat jeho neutuchající obdiv k malé, ale přitom tak jedinečné zemi.

Zdá se, že khmerský komunismus, byl de facto khmerský nacionalismus vybičovaný až na samý okraj možného. Plně by tomu odpovídala snaha po naprosté autarkii, přezíravý a podezřívavý vztah k zahraničí. Ovšem vzory pro revoluční ideály je třeba hledat v Číně. Vliv Maova Velkého skoku je zcela zřejmý, snaha překonat jej, také. Charakteristický je v tomto směru výrok Ieng Saryho, že Čína nepostoupila v revoluci na venkově dostatečně daleko a že pouze Kambodža může světu ukázat pravou revoluci.⁸⁶

⁸⁴KIERNAN, B., External and Indigenous Sources of Khmer Rouge ideology, s. 4-15.

Dostupný z: http://www.yale.edu/cgp/Ideology_Sources.doc

⁸⁵ MARGOLIN, J. L., RIGOULOT, P., Černá kniha komunismu; Zločiny, teror, represe, Praha a Litomyšl, s. 154.

⁸⁶ FRIESON, K., The Political Nature of Democratic Kampuchea, in: Pacific Affairs, Vol. 61, 1988, No. 3, s. 420.

Z pocitu vlastní jedinečnosti a nadřazenosti všem vyvěral i rasismus polpotovců. Čamové, Laosané, Číňané a Vietnamci žijící v Kambodži po staletí tak z tohoto pohledu mohli a chtěli narušit vše, čeho khmerský lid kdy dosáhl. Zatímco během 45 měsíců vlády Rudých Khmerů zahynulo 15-20% populace etnických Khmerů, tak mezi ostatními národnostmi bylo toto číslo značně větší. U Čamů to bylo 36%, Laosanů 40%, Číňanů 50% a Vietnamců 100%.⁸⁷ Bylo zbytečné mezi cizinci rozlišovat, každý představoval nepřítele a zabít jej bylo nejenom beztrestné, ale i správné. A hlavně jednoduché. Jeden z mnoha telegramů, který informoval Pol Pota o situaci na východě země, obsahuje na začátku zmínku o dvou Vietnamcích, kteří byli chyceni při útěku z Vietnamu. Na konci zpráva obsahuje už jen stručnou zmínku, že problém Vietnamců byl vyřešen.⁸⁸ Pocit nadřazenosti, smíšený s obsedantní obavou z cizinců, vedl k agresivnímu expansionismu. Boj s cizími nepřáteli by stejně jednou vypukl, a tak bylo lepší zaútočit hned než se bránit později. Tento přístup aplikovali Rudí Khmerové zejména do postoje vůči Vietnamu a Vietnamcům. Navíc i Rudí Khmerové snili svůj sen o znovuzískání delty Mekongu.

Podle Rudých Khmerů bylo město nenapravitelně zkaženou institucí. Jen rolník na venkově zůstal tím pravým a jediným nositelem khmerských hodnot a jen skrze něj mohla dojít revoluce svého vítězství. Pouze práce rolníka měla cenu. A jen díky ní mohla země dosáhnout naprosté samostatnosti. Obyvatelstvo bylo podle tohoto klíče rozděleno na „starý“ a „nový lid“. „Starý lid“ představovali obyvatelé venkova. „Nový lid“ pak městské obyvatelstvo, které parazitovalo na práci rolníků a nepřipojilo se k revoluci. Na „nový lid“ tak dopadla největší míra nenávisti komunistických kádřů.

V novém světě, který hodlali komunisté vybudovat, neexistovalo místo pro rodinu. Rodinné vztahy pouze odpoutávaly pozornost od revolučních ideálů, tvořily vlastně pro revoluci překážku. Rodinu měla nahradit strana. Soukromý život de facto vymizel. Rudí Khmerové rodiny násilně a systematicky rozdělávali. Děti odebírali rodičům a ženy a muže nutili žít odděleně. Jedinou povolenou formou lásky byla láska ke straně. Všichni byli pod neustálým dohledem. V zemi neexistoval žádný soudní a ani policejní aparát. Tuto činnost plně zajišťovala armáda. Stranické kádry neustále vyzývaly Khmery k udavačství a špehování, často pro tuto činnost zneužívaly i děti. V Demokratické Kampučii bylo kolektivní vše. Člověk byl jen málokdy sám. Kolektivně se pracovalo, kolektivně se jedlo. Žádnou jinou

⁸⁷ KIERNAN, B., External..., s. 6.

⁸⁸ Telegram Pol Potovi, Cambodia Genocide Program, The Pol Pot Files, 1975-1977, N0001415
Dostupný z: <http://www.yale.edu/cgp/polpotfiles.html>

činnost kromě spánku a účasti na stranických mítincích neměli Khmerové v této době možnost provádět.

K Rudým Khmerům také neoddělitelně patřilo násilí. Mělo však svá specifika. Na jedné straně se popravy a masakry lidí přísně tajily. V zemi oficiálně neexistovala žádná věznice a o mrtvých se nesmělo mluvit. Slovo mrtvola nahradil eufemistický výraz „zmizelé tělo“. Na druhou stranu ovšem společnost oficiálně prostupoval kult násilí a krve. Stranická hesla byla plná výzev k nenávisti a dávala nepokrytě najevo, že nepřátelé režimu nemají ve společnosti místo. Například: „Nechat tě na živu není žádný zisk, přijít o tebe není žádná ztráta!“⁸⁹

Násilné chování mělo v Kambodži dlouhou tradici, avšak vysvětlovat tím násilí Rudých Khmerů je příliš zjednodušující. K nárůstu míry násilí ve společnosti a snížení prahu vnímání tohoto teroru jistě přispěl i prožitek krvavé občanské války. Roli také sehrál fakt, že již dříve docházelo k násilným činům, které zůstaly nejen nepotrestány, ale ani verbálně neodsouzeny. Skutečná podstata brutality Rudých Khmerů však leží přímo v jejich komunistické ideologii. Přiklon k masovému kolektivismu vedl k naprostému odlidštění společnosti. Jedinec přestal být jedinečnou osobností a stal se malou součástí revolučního kolektivu. Ztratil jakoukoliv individualitu i hodnotu, byl stejný jako všichni okolo. Jeho smrt tak společnosti zdánlivě nepřinášela žádnou ztrátu.

Počátek vlády Rudých Khmerů se často nazývá rokem nula. Toto jednoduché připodobnění zdůrazňuje základní skutečnost, kterou lze Demokratickou Kampučii charakterizovat. Nic, co fungovalo v minulosti, již v přítomnosti nefunguje. Vše změnilo svůj význam a všechn známý svět se svými zákonitostmi přestal existovat. Pravidla nového světa a nové doby určoval výhradně Angkar. „*Protože Angkar je mozkiem lidí*“⁹⁰. Na dodržování pravidel dohlížel výhradně Angkar a jeho dohledu nešlo žádné porušení pravidel, protože „*Angkar má tolik očí jako ananas*“⁹¹. Všem novým pravidlům byla společná absence jakéhokoliv projevu svobodné vůle, protože „*svoboda znamená absenci disciplíny a morálky*“⁹². A disciplína byla základním imperativem, který kádry po všech Kambodžanech vyžadovaly a jehož sebemenší porušení bylo trestáno smrtí.

⁸⁹ Documentation Center of Cambodia, Khmer Rouge Songs, Slogans, Theories and Definition. Dostupný z: <http://www.dccam.org/Archives/Documents/Slogans/Slogans.htm>

⁹⁰ LOCARD, H., Pol Pot's Little Red Book; The Sayings of Angkar, Chiang Mai 2004, s. 110.

⁹¹ Tamtéž, s. 112.

⁹² Tamtéž, s. 297.

3. PRŮBĚH A NÁSLEDKY

Průběh vietnamské okupace Kambodže lze rozdělit do tří časových období. První zahrnuje pohraniční střety mezi oběma zeměmi, které zesílily již v roce 1977, samotnou invazi na přelomu let 1978 a 1979 a následný útok Číny na severní oblasti Vietnamu. Tuto vojenskou etapu vystřídal čas budování a obnovy kambodžského státu, ovšem pod dominancí a dozorem vietnamských politiků, úředníků a vojáků. Konečně třetí období je spojeno s přípravou odchodu vietnamské armády z Kambodži a s hledáním východisek jak ukončit vleklou občanskou válku a jak vyplnit vznikající mocenské vakuum. Tato tři období je nutno nahlížet nejen z vnitrokambodžského hlediska, ale také v komparaci s mezinárodní situací, protože dějiny Kambodže v 80. letech dvacátého století jsou úzce spjaty s poslední fází studené války. Průběh vietnamské okupace Kambodže je navíc sledován společně s následky, které tato akce vyvolala. Důvodem je úzká propojenost obou fenoménů, navíc tento přístup umožní snazší porozumění dané problematice.

3.1. Vojenské operace

Indočína byla po většinu 20. století dějištěm mnoha vojenských konfliktů, přičemž všechny byly nesmírně kruté a krvavé. Konflikt mezi Kambodžou a Vietnamem nebyl výjimkou. Navíc od tohoto střetu vede přímé spojení k následné čínsko-vietnamské válce. Oba tyto konflikty byly sice krátké, avšak jejich důsledkem byla další občanská válka v Kambodži.

3. 1. 1. Pohraniční válka mezi Kambodžou a Vietnamem

Šovinistický a rasistický přístup Rudých Khmerů k Vietnamcům se brzy začal projevovat i v jejich zahraniční politice. V prosinci 1976 Pol Pot na plénu ústředního výboru vyhlásil, že je čas připravit se na partyzánskou i konvenční válku s Vietnamem.⁹³ Protivietnamský postoj Rudých Khmerů podporovala Čína, procházející opět hlubokou roztržkou se Sovětským svazem, který vnímala jako reálného nepřítele. V této souvislosti čínské vedení těžce neslo přítomnost Vietnamu jako spojence SSSR na své jižní hranici.

Dne 30. dubna 1977, v den druhého výročí osvobození Saigonu, překročily kambodžské jednotky vietnamskou hranici a vpadly do provincie Tây Ninh a podporovány těžkým dělostřelectvem zmasakrovaly stovky vesničanů a vypálily jejich vesnice. Nepřátelství mezi oběma zeměmi se tím rozhořelo naplno. Z pohraničí obě země evakuovaly

⁹³ SHORT, P., c. d., s. 419.

civilní obyvatelstvo a pohraniční incidenty se staly každodenní realitou. Zářijové přepadení vesnice Tân Lấp Vietnamci použili ve své propagandě a prohlásili je druhými vietnamskými Lidicemi (jako první Lidice nazývali masakr spáchaný americkou armádou ve vesnici Son Mỳ).⁹⁴ Ve stejný měsíc Pol Pot ve čtyřhodinovém projevu konečně zveřejnil existenci KSK. Den poté odletěl do Pekingu, kde svým spojencům tvrdil, že Vietnamci už ztratili bojového ducha a že spoléhají příliš na techniku.⁹⁵ Pro Khmery by tak neměl být problém jim čelit, i když jsou Vietnamci v početní převaze.

Na konci roku 1977 se Vietnamci odhodlali k ofenzívě na kambodžské území. Padesátitisícová armáda postoupila až 30 kilometrů do kambodžského vnitrozemí. V lednu následujícího roku se vojáci – společně s tisíci kambodžských vesničanů – stáhli zpět. Vietnamský generál Võ Nguyên Giáp pojal celou akci pouze jako trestnou výpravu, která má Kambodžu odradit od agrese. Vedení Rudých Khmerů si ale vietnamský ústup vyložilo jako svůj naprostý úspěch či dokonce vítězství. Přesto v obavě před dalším možným útokem Vietnamu zahájili Rudí Khmerové nové rozsáhlé čistky a přesuny obyvatel. Staří a zkušení vůdci skončili v Tuol Slengu⁹⁶. Výsledkem bylo naprosté rozbití vojenských jednotek a propad bojeschopnosti armády. Celkově se počet obětí těchto represálií odhaduje na 100 000.⁹⁷

Tyto čistky navazovaly na již rozpoutanou vlnu násilí, která byla orientována do vnitřních řad Rudých Khmerů. Přestože Pol Pot držel v rukou veškerou moc, nebyla KSK zdaleka tak jednotná, jak by se mohlo zdát. Ve straně existovaly různé frakce, které měly odlišné představy o tom jaká „forma“ komunismu by v zemi měla být zavedena. Významnou frakci představovaly hlavně starší kádry, které se rekrutovaly ještě v časech Pracheachonu a KLRS, tedy v období, kdy měl na komunistické hnutí v Kambodži dominantní vliv Vietnam.

⁹⁴ Kampuchea; Dossier, I., Hanoi 1978, s. 19.

⁹⁵ Discussion between Pol Pot and Hua Guofeng, 29.9.1977

Dostupný z:

[http://www.wilsoncenter.org/index.cfm?topic_id=1409&fuseaction=va2.document&identifier=5034F625-96B6-175C-9F86142A76A09236&sort=Collection&item=The%20Vietnam%20\(Indochina\)%20War\(s\)](http://www.wilsoncenter.org/index.cfm?topic_id=1409&fuseaction=va2.document&identifier=5034F625-96B6-175C-9F86142A76A09236&sort=Collection&item=The%20Vietnam%20(Indochina)%20War(s))

⁹⁶ Tuol Sleng byl ústřední věznici Rudých Khmerů. Nacházel se v Phnom Penhu v areálu bývalé střední školy. Z přibližně 15 000 lidí, kteří nedobrovolně vstoupili mezi její zdi, se zachránilo pouhých sedm. Dělníci, kteří žili v Phnom Penhu tento komplex nazývali „místem, kam se vchází, ale odkud se nevychází“. Dostat se do Tuol Slengu bylo ještě horší, než být popraven. Smrt přicházela v Tuol Slengu pomalu. Než dozorcí vězně zabili, musel podstoupit série výslechů, kde se po něm žádala absurdní doznání. Například že je agentem KGB nebo CIA. Součástí výslechů tvořilo brutální mučení, nad kterým zůstává rozum i srdce stát. S podezřelým odvěkli Rudí Khmerové do věznice většinou i celou jeho rodinu. V Tuol Slengu tak nalezlo smrt i mnoho dětí a žen. Příznačné jsou výpovědi dozorců, kteří ve věznici sloužili. Stejně jako mnoho jiných vykonavatelů zla uvádějí, že pouze plnili rozkazy. Dodávají však, že o těchto nikdy nepochybovali. Pokud Angkar označil někoho za zrádce, tak se k němu jako ke zrádci chovali. Nikdy si nepřipustili, že by se Angkar mohl mýlit. A to ani tehdy, když měli za úkol zabít dítě.

⁹⁷ CHANDLER, D., *Brother...*, s. 147.

Pro paranoidního Pol Pota tito jedinci představovali smrtelné nebezpečí „vietnamské nákazy“, protože podle Pol Potových představ byli nepřátelé v zahraničí (Vietnamci) v těsném spojení s domácím nepřítelem a usilovali o jeho pád. První zatčení z řad Rudých Khmerů, Ney Sarann⁹⁸ a Keo Meas⁹⁹, byli odvečeni do Tuol Slengu. Strana tyto kádry obvinila, že založili novou, Vietnamci řízenou Kampučskou stranu pracujících, která měla svrhnout Rudé Khmery a nastolit provietnamský loutkový režim. Doznání vynucená mučením vedla k dalším podezřením a ta k dalším obviněním. Čistky se rozproudivy naplno.

Na straníky, kteří měli (nebo byli pouze podezírání, že měli) kontakty s Vietnamci, dopadly čistky nejvíce. Většinou se jednalo o Rudé Khmery, kteří spravovali východní zóny Kambodže, kde vznikla revoluční hierarchie již na počátku 70. let. Tito funkcionáři byli mnohem zkušenější a více srostlí s místním prostředím. Chovali se umírněněji, a tak některé příkazy z centra, jako například zavádění společného stravování, se zde plnily se značným zpožděním.¹⁰⁰ Pod dojmem zostřujících se vztahů s Vietnamem zde však proběhla mnohem rozsáhlejší vlna čistek a deportací než jinde. Staří funkcionáři byli masově popravení a na jejich místo nastoupili noví a mnohem krutější vládcí. K většině úmrtí na východě Kambodže došlo právě v období čistek, které měly souvislost s pohraničními boji.¹⁰¹

Velkým paradoxem je, že vnitrostraničká represe, která měla odhalit provietnamská spiknutí, napomáhala jejich vzniku. Represe totiž dosáhly takové intenzity a masovosti, že si ani ve straně nemohl být nikdo jist svým osudem. Spojení s Vietnamci tak poskytovalo jedinou možnost, jak se zachránit. Týká se to i Heng Samrina, který s vietnamskou pomocí vedl v roce 1978 protipolpotovské povstání na severovýchodě země a který po porážce Rudých Khmerů Vietnamci usedl do čela Kampučské lidové republiky.¹⁰²

Rudí Khmerové však zaznamenali politické vítězství, když po prosincových útocích přerušili s Vietnamem diplomatické styky. Podařilo se jim Vietnam dokonale zaskočít. Byl to on, kdo nyní vypadal jako agresor. Navíc byla Hanoj chycena tak říkajíc při činu, na kambodžském území se totiž nacházely desetitisíce vietnamských vojáků.

Ve druhé polovině roku 1978 si Pol Pot pohrával s myšlenkou vytvořit si kult osobnosti. Příčilo se to sice jeho povaze, ale podle jeho úvah mohl kult osobnosti pomoci při

⁹⁸ Ney Sarann byl členem Issaraku, v 60. letech uprchl do džungle a působil v Centrále 100. Od roku 1971 byl členem ÚV KSK a tajemníkem severovýchodní zóny.

⁹⁹ Keo Meas byl členem Issaraku a následně vůdčí postavou Pracheachonu. Od roku 1969 působil jako zástupce Rudých Khmerů v Hanoji.

¹⁰⁰ VICKERY, M., *Cambodia 1975-1982*, Chiang Mai 1999, s. 149-150.

¹⁰¹ MYSLIWIES, E., *Punishing the Poor; The International Isolation of Kampuchea*, Oxford 1988, s. 17.

¹⁰² JACKSON, C., (ed.), *Cambodia 1975-1978; Rendezvous with Death*, New Jersey 1989, s. 207.

mobilizaci národa do boje s dědičným nepřítelem – Vietnamem. Nakonec ovšem z tohoto plánu přeci jen sešlo. Zbylo po něm jenom několik velkých portrétů, které se později našly v Tuol Slengu. Jejich autorem byl Vann Nath, vězeň Rudých Khmerů, který díky malování Pol Potových podobizen pobyt ve vězení přežil.¹⁰³ Kambodža se také pokoušela zlepšit svoji pověst ve světě. Do země přijížděli sympatizující novináři a byly navázány diplomatické styky s několika nekomunistickými zeměmi, například s Malajsií a Barmou.

Pol Pot prodchnul svou stranu paranoiou, která nakonec khmerským komunistům přivodila pád. Rudí Khmerové se snažili represemi udržovat pořádek ve společnosti. V momentě, kdy se represe otočily dovnitř hnutí, se KSK ocitla ve stavu klinické smrti. Brutální čistky ve straně ji sice měly posílit, vedly ale jen k jejímu rozkladu a výrazně napomohly Vietnamcům, protože dezorientovaná strana, která přišla o nejzkušenější kádry, nebyla už schopna zorganizovat účinný odpor. V květnu 1978 se phnompenhské rádio chvástalo, že k 1. lednu 1978 armáda Demokratické Kampučie vyřadila z boje a zajala na 29 000 Vietnamců. Dále seznámilo Khmery, že vzhledem k početní převaze Vietnamců musí jeden khmerský voják zabít 30 vietnamských vojáků. Vzhledem k jedinečnosti Khmerů, by to neměl být problém.¹⁰⁴ Brzy se však ukázalo, že je to nepřekonatelně obtížný úkol.

3. 1. 2. Vietnamská invaze

Vietnam se nakonec rozhodl k mnohem masivnější akci než byla předchozí trestná výprava. Od jara 1978 soustředil na hranicích s Kambodžou statisícovou armádu. Připravoval si i politický terén, když se dne 2. prosince sešlo několik set khmerských exulantů, aby slavnostně ustanovili Jednotnou frontu národní spásy Kambodže (JFNSK). Na první svátek vánoční roku 1978 konečně došlo k nevyhnutelnému. Vietnam zaútočil na Kambodžu a tentokrát nešlo pouze o odvetnou výpravu. Již 30. prosince padla Kratie a na Nový rok Vietnamci prolomili obranou linii Phnom Penhu.

Dne 6. ledna opustil Kambodžu Sihanuk, když jej Pol Pot nechal propustit z domácího vězení a požádal jej, aby na půdě OSN protestoval proti invazi. Plamenný projev Sihanuka na obranu Kambodže přednesený v sídle OSN v New Yorku pochopitelně nemohl přesvědčit zástupce Sovětského svazu a Československa, kteří jako jediní v Radě bezpečnosti OSN odmítli invazi odsoudit.¹⁰⁵

¹⁰³ NATH, V., *A Cambodia Prison Portrait; One Year in the Khmer Rouge's S-21*, Bangkok 1998, s. 65.

¹⁰⁴ *Cambodia's Strategy of Defence against Vietnam*

Dostupný z:

http://www.dccam.org/Archives/Documents/DK_Policy/DK_Policy_Cam_Defence_VN.html

¹⁰⁵ NORODOM Sihanouk, *War and Hope; The Case for Cambodia*, New York 1980, s. 66.

Vietnamský „blitzkrieg“ byl natolik úspěšný, že Phnom Penh padl již 7. ledna. Vedení Demokratické Kampučie krátce předtím opustilo město, většina odešla do těžko přístupných oblastí na západě a severozápadě země.

V souvislosti s touto invazí vyvstává otázka, jaké byly skutečné záměry Vietnamské socialistické republiky. Například analytik a historik Nyan Chanda vyslovil hypotézu, že Vietnam zamýšlel obsadit pouze východní polovinu země a teprve vojenské úspěchy jej přiměly k tomu, aby obsadil celou zemi. Tento svůj předpoklad však Chanda opírá pouze o výpovědi některých členů JFNSK.¹⁰⁶ Je velmi pravděpodobné, že skutečné záměry Vietnamců nemohl nikdo ze členů JFNSK znát. Plán invaze vytvořila vietnamská generalita a zejména tehdejší vrchní velitel generálního štábu jižního Vietnamu generál Lê Đức Anh¹⁰⁷. Po celý rok 1978 se vietnamská armáda pečlivě připravovala na invazi, o které informovala i svého nejbližšího spojence - SSSR.

Obecné záměry vojenského plánu invaze představovaly klasické cíle konvenční války. Vietnamské velení tak počítalo se svojí početní převahou a vyšší palebnou silou. Důraz byl kladen na mobilitu, která měla zajistit rychlou likvidaci jednotek nepřítele a zejména jeho velitelských center. Hlavním cílem ofenzívy byl Phnom Penh.¹⁰⁸ Rudým Khmerům pochopitelně neušla zvýšená koncentrace vietnamské armády na kambodžských hranicích v prosinci 1978. Proto některé jednotky podnikly preventivní údery přes hranice a podařilo se jim na některých místech ohrozit připravované jednotky. Vietnamské velení se v obavě před dalšími útoky rozhodlo zaútočit o týden dříve, než bylo plánováno.¹⁰⁹

Politická příprava vietnamského vedení na invazi do Kambodže byla velice důkladná. Došlo k vytvoření JFNSK i k pečlivému informování SSSR, přestože Vietnamci jen neradi konzultovali záležitosti, které považovali za výlučně „své vlastní“. Vojenská strategie útoku byla plánována déle než rok, armádní jednotky, které tvořilo přibližně 150 000 vojáků¹¹⁰, byly koncentrovány na strategických místech a vybaveny všemi významnými a důležitými zbraněmi a technikou – letectvem, námořnictvem, dělostřelectvem, obrněnými jednotkami, přičemž vietnamská výzbroj díky kořisti po jihovietnamské armádě patřila v mnoha ohledech

¹⁰⁶ CHANDA, N., *Brother Enemy; The War after War*, New York 1988, s. 345-346.

¹⁰⁷ Lê Đức Anh byl nejenom vynikající válečný stratég a úspěšný armádní velitel, ale také prezident VSR v letech 1992 – 1997.

¹⁰⁸ Pribbenow, M. L., *A Tale of Five Generals; Vietnam's Invasion of Cambodia*, in: *The Journal of Military History*, Vol. 70, No. 2 (Apr., 2006), s. 466.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 470.

¹¹⁰ SLOCOMB, Margaret, *The People's Republic of Kampuchea, 1979 – 1989; The Revolution after Pol Pot*, Chiang Mai 2003, s. 47

k nejmodernějším na světě. Všechny tyto aspekty zřetelně naznačují, že Vietnamci chtěli ovládnout celou Kambodži. Navíc obsazení pouze východní části Kambodže a ponechání zbývající části v Pol Potových rukách, by nevyřešilo hlavní vietnamský problém – přítomnost agresivního souseda s územními požadavky na jihovýchodní hranici Vietnamské socialistické republiky.

Oficiálně byl vpád do Kambodže zdůvodňován jako ryze obranná válka. Velký důraz kladla vietnamská propaganda na propojení kambodžského „problému“ s čínskou zahraniční politikou. V intencích této propagandy byla Kambodža nástupním místem pro útok proti Vietnamu, který byl navíc těsně koordinován s obdobným útokem Číny. Vietnam se tak měl stát terčem útoku na dvou frontách, jehož výsledkem by byla anexe vietnamského území ze strany Číny a Kambodže. Invaze vietnamské armády do Kambodže pak byla pouhou odpovědí na masivní kambodžský útok ze dne 22. prosince 1978, který měl být první fází společného kambodžsko-čínského útoku.¹¹¹ Oficiální vietnamský postoj také zdůrazňuje úlohu JFNSK, která požádala Vietnam o pomoc při záchraně khmerského národa a obnově khmersko-vietnamských vztahů. Ve chvíli, kdy Rudí Khmerové vstoupili do Vietnamu se podařilo JFNSK ve spolupráci s Vietnamskou lidovou armádou útočnicka zahnat a následně svrhnout režim Rudých Khmerů v Kambodži.¹¹²

Rychlost vietnamského postupu kambodžským vnitrozemím svádí k rychlým úsudkům o naprostém úspěchu vietnamské invaze. Jistě, vietnamské vítězství bylo skutečně drtivé, ovšem značné části vojenských jednotek Rudých Khmerů se podařilo v bezpečí stáhnout k thajským hranicím. Rudí Khmerové tak nadále zůstávali hrozbou a jejich možnému návratu k moci bránila pouze přítomnost statisícové vietnamské armády v Kambodži. Velice záhy se navíc objevilo nebezpečí, že tato armáda bude muset být rychle stažena zpět do Vietnamu, protože Čína se rozhodla „potrestat“ Vietnam za invazi do Kambodže a zaútočila na jeho severní hranici.

3. 1. 2. Čínsko-vietnamská válka

Již v únoru 1979 musel Vietnam za vpád do Kambodže zaplatit krvavou daň. Severní hranici Vietnamu překročilo nejméně 450 000 čínských vojáků. Po dvou týdnech – poté co narazili na skutečně rozhodný a tvrdošíjný odpor – se Číňané stáhli, zanechali však za sebou vypálená, zničená města a tisíce padlých. Šlo o odvetu za útok Vietnamu na čínské spojence –

¹¹¹ HOŘENÍ, Zdeněk, (ed.), *Od zrady k agresi; Pravda o vietnamsko-čínských vztazích za posledních třicet let (1949 – 1979)*, Praha 1980, s. 45 – 46 a 55 – 56.

¹¹² LUU Văn Lợi, c. d., s. 459.

Rudé Khmery. Hlavní cíl tažení, přimět vietnamskou armádu, aby se stáhla z Kambodže, se však Čínou dosažen nebyl. Přesné počty zabitých vojáků obou stran nejsou známy. Údaje, které Čína i Vietnam zveřejnily pochopitelně podhodnocují vlastní ztráty a nadhodnocují ztráty protivníka. Nicméně odhady hovoří o 28 000 zabitých čínských vojáků a 35 – 45 000 zabitých vietnamských vojáků.¹¹³

Tento konflikt bývá pojmenovávám různými názvy. Někdy se společně s vietnamsko-kambodžskou válkou souhrnně označuje jako třetí válka v Indočíně. Ve Vietnamu je tento konflikt nazýván válka proti čínskému expansionismu (Chiến tranh chống bành trướng Trung Hoa) v Číně pak jako protiútok v sebeobraně proti Vietnamu (对越自卫反击战, duì yuè zìwèi fǎnjī zhàn). Rozdílné názvy konfliktu odhalují i rozdílný význam, který obě strany této válce přikládají.

V Číně je dnes válka interpretována jako malá defenzivní operace, kterou vedlo několik tisíc vojáků pohraničních jednotek, které rychle dosáhly svých cílů a stáhly se zpět.¹¹⁴ To však rozhodně není pravda. Ve skutečnosti se jednalo o vyvrcholení napjatých vztahů mezi Vietnamem a Čínou, které byly determinovány vzájemnými spory o hranice, problematikou čínské menšiny ve Vietnamu, roztržkou se Sovětským svazem a vietnamsko-kambodžskými vztahy. Masivní nasazení čínské lidové armády při útoku na Vietnam je plně srovnatelné s jejím nasazením ve válce v Koreji. Téměř desetinásobné přesile čelilo pouhých 50 000 vietnamských vojáků (Tento údaj však zaznamenává pouze příslušníky regulérní armády, nejsou v něm zahrnuty velké počty oddílů milice.).¹¹⁵

Boje začaly 17. února 1979 v pět hodin ráno. Hlavní směry čínského útoku vedly do provincií Lạng Sơn, Cao Bằng a Lào Cai. Čínské armádě se podařilo dobýt hlavní města těchto provincií, což bylo závažné zejména v případě Lạng Sonu. Tato provincie byla po staletí tradičním nástupištěm čínských útoků na vietnamské území, jejím ziskem se protivníkovi otevírala rychlá a přímá cesta na Hanoj. K takovému útoku by jistě nedošlo, jelikož si čínské vedení zcela realisticky uvědomovalo, že takový postup by s největší pravděpodobností vedl k útoku Sovětského svazu na čínské hranice. Moskva se totiž za svého spojence postavila (byť poněkud váhavě). Kromě své námořní přítomnosti u vietnamského pobřeží, jej podpořila nejen diplomaticky, ale také urychlenou dodávkou nových zbraní.¹¹⁶

¹¹³ O'DOWD, E. C., *Chinese Military Strategy in the Third Indochina War; The last Maoist war*, New York 2007, s. 45.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 45.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 48.

¹¹⁶ CHEN, K. C., *China's War with Vietnam, 1979; Issues, Decisions and Implications*, Stanford 1987, s. 109.

Cílem čínského útoku nebyla Hanoj, ale ovládnutí pohraničního pásma v okruhu několika desítek kilometrů, zničení nepřátelských jednotek a výrazné oslabení bojeschopnosti vietnamské armády, stažení vietnamské armády z Kambodže a zničení vietnamské infrastruktury, průmyslu, atd.

Otázkou také je, zda by vůbec čínská armáda dokázala na Hanoj úspěšně zaútočit, protože vietnamská obrana si vedla k čínskému překvapení velmi dobře. Základem úspěšné vietnamské strategie, která výrazně „otupila“ čínský útok, byly miliční a pohraniční jednotky, které dokázaly zbrzdit čínskou armádu, dokud se do oblasti nepřesunuly regulérní jednotky vietnamské armády z vnitrozemí. Boje v pohraničí měly protivníka co nejvíce oslabit před očekávanou rozhodující bitvou ve vnitrozemí, kde by se Číňané potýkali s logistickými potížemi a přišli by o výraznou část dělostřelecké podpory ze svého území. Vietnamské pohraniční jednotky byly velmi dobře trénované a využívaly hustou síť pevností, tunelů a jeskyň. V boji používaly klasickou gerilovou taktiku útoků ze zálohy, pastí, atd.¹¹⁷ Čínský postup byl za těchto podmínek velmi pomalý. Navíc se jako neúčinná ukázala tradiční taktika čínské lidové armády, jíž bylo masivní přečíslení nepřítele, útoky v lidských vlnách, bitvy rychlých rozhodnutí a rychlých postupů. Toto vše tentokrát selhalo. Čínská lidová armáda používala tuto taktiku úspěšně v občanské válce i ve válce v Koreji. Avšak vzdálenost, kterou dokázala čínská armáda urazit po překročení řeky Ja-lu v Koreji v roce 1950 během 24 hodin nedokázala ve Vietnamu v roce 1979 urazit ani za čtrnáct dní.¹¹⁸ Ve vietnamských podmínkách ztratila tato taktika svoji efektivitu. Vojáci čínské armády nedokázali účinně bojovat v menších vojenských uskupeních a hůře než jejich protivníci ovládali moderní zbraně. Výrazně se to projevilo zejména v dělostřelecké palbě. Celková neefektivnost se pak projevila při porovnání počtu ztrát a velice malých zisků, kterých čínská armáda dosáhla. Jednou z mála věcí, která v čínské armádě řádně fungovala byla ideologická výchova. Přes vysoké ztráty zůstala bojová morálka čínských vojáků velmi vysoká a byli proto ochotni znovu a znovu útočit v lidských vlnách na nepřítele.¹¹⁹ Vysokou bojovou morálku však měli i vietnamští vojáci, kterým se povedl ve vietnamských dějinách velmi unikátní „kousek“, když dokázali v čase těžké bitvy u Lạng Son zaútočit na dvě čínská města Malipo a Ming-ning v provincii Kuang-si.¹²⁰

¹¹⁷ Tamtéž, s. 107.

¹¹⁸ O'DOWD, E. C., c. d., s. 74.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 88.

¹²⁰ CHEN, K. C., c. d., s. 110.

V polovině března se čínská armáda z Vietnamu stáhla, protože, jak tvrdila, dosáhla cílů které si v této „trestné výpravě“ vytyčila. Před svým odchodem však ještě zničila veškerou infrastrukturu na dobytých územích. Obě strany konfliktu se prohlásili za jeho vítěze. Čína však vítězem války rozhodně nebyla, protože přes svá prohlášení nedokázala své cíle naplnit. Svému protivníkovi nezpůsobila rozhodující ztráty, nepřiměla jej stáhnout se z Kambodži (některé jednotky sice byly z Kambodže staženy, ovšem drtivá většina z nich i přes boje na severu Vietnamu v Kambodži zůstala). Ekonomické škody, které Vietnamu způsobila byly sice značné, ale i Čína sama válkou značně utrpěla a její vedení si jasně uvědomilo, že státní finance by v žádném případě neunesly dlouhodobé angažmá čínské armády ve Vietnamu.

Vietnam má k označení vítěze konfliktu o poznání blíže než Čína. Vietnamská armáda dokázala poměrně úspěšně čelit čínské přesile. Válka však přes všechny čínské potíže ukázala, že v konečném důsledku je Čína pochopitelně silnější než Vietnam a hlavně, že je připravena a ochotna na Vietnam zaútočit. Vysoké vojenské výdaje se tak staly pro Vietnam velice důležité, i v poválečném období vázaly významnou část státních výdajů. Ovšem vzhledem ke skutečnosti, že přes čínský vpád do severního Vietnamu si Hanoj dokázala udržet dominantní postavení v Indočíně, lze Vietnam prohlásit za vítěze konfliktu, protože dokázal obhájit nejen sebe, ale i svojí zahraniční politiku, kterou přes čínský vpád do země nezměnil.

Pro Kambodžu měla invaze jednoduchý důsledek: Vietnamská armáda zůstala v Kambodži a Rudí Khmerové se nevrátili zpět k moci. Mohlo se tak započít budování nového kambodžského státu – Kampučské lidové republiky, stejně tak se mohla započít i nová občanská válka, kterou vedly hlavně jednotky Rudých Khmerů proti provietnamskému režimu v Kambodži.

3. 2. Kampučská lidová republika

Vítězství nad Rudým Khmery postavilo komunistické vedení Vietnamu před nelehké rozhodnutí, jak s tímto vítězstvím naložit. Vietnam byl velice chudou zemí, zdevastovanou dlouholetými boji. A nyní přebral odpovědnost za zemi ještě chudší. Navíc zemi se zhrouceným státním aparátem, neexistujícím průmyslem, zničenou infrastrukturou, a hlavně zemi zdeptanou šílenou vládou Rudých Khmerů. Invazí se také výrazně zhoršilo mezinárodní postavení Vietnamu.

Soupeření Sovětského svazu, Číny a Spojených států během studené války probíhalo nejen na poli ideových střetů, ale hlavně na poli válečném a to v mnoha zástupných

konfliktech. Velmoci se vzhledem k jadernému arsenálu obávaly střetnout přímo, mohly však podporovat různé protichůdné síly v lokálních válkách a bojích, a tak jednak rozšiřovat vlastní moc, ale zároveň i bránit šíření vlivu soupeřící velmoci. Po 2. světové válce se Kambodža ocitla uprostřed těchto složitých mezinárodně politických konfrontací a střetů. Po vietnamské invazi však její závislost na vývoji soupeření světových velmocí ještě více vzrostla. V 80. letech byla Kambodža jedním z klíčových problémů mezinárodních vztahů. Přítomnost vietnamské armády v Kambodži byla jedním ze zásadních rozporů, který dělil SSSR a Čínu, bránila navázání vztahů mezi Vietnamem a USA a představovala výraznou část agendy, kterou se zabývalo OSN.

Kambodža, která se jen těžko vyrovnávala s dědictvím Rudých Khmerů, se tak stala nejen dějištěm občanské války, ale také průsečíkem mnohých mocenských zájmů.

3. 2. 1. Budování státu

Dne 11. ledna 1979 byla vyhlášena Kampučská lidová republika. Již o několik dnů dříve se pod vietnamskou patronací utvořila strana, která měla v novém státě převzít moc. Jmenovala se Lidová revoluční strana Kampučie (LRSK) a její členstvo tvořili hlavně bývalí Rudí Khmerové, kteří uprchli před čistkami do Vietnamu. Skutečnou moc však drželi v rukou Vietnamci. Kambodžskou politiku řídili s pomocí poradců rozmístěných ve všech provinčních centrech, na všech ministerstvech a dalších důležitých postech.

V čele státu stanul Heng Samrin, kterého Vietnamci dosadili již dříve do vedení JFNSK. Heng Samrin byl členem Rudých Khmerů již od konce 50. let, kdy začínal v jejich řadách jako kurýr. Postupně se vypracoval mezi hlavní představitele východní zóny. Stalo se tak ale hlavně díky pomoci jeho staršího bratra Heng Sam Huoy, který byl nakonec popraven Rudými Khmery v roce 1978. Heng Samrinovi totiž scházel politický talent. A právě tato skutečnost společně s jeho již zmíněnou neznámostí v Kambodži z něj činili v očích Vietnamců ideálního kandidáta na post hlavy státu. Bylo totiž evidentní, že Heng Samrin si nedokáže vybudovat vlastní akceschopnou mocenskou základnu a bude plně odkázán na podporu Vietnamců.¹²¹

Ústředním orgánem nového státu byla Lidová revoluční rada Kampučie s Heng Samrinem jako jejím předsedou a to až do roku 1981, kdy byla přijetím nové ústavy změněna na Radu ministrů a Heng Samrin se stal prezidentem. Jako ve všech komunistických státech však byly více než státní instituce a funkce důležitější stranické posty. Hlavními orgány strany

¹²¹ GOTTESMAN, E., *After Khmer Rouge; Inside the Politics of Nation Building*, New Haven and London 2002, s. 45.

byl osmičlenný ústřední výbor a čtyřčlenné politbyro. Post generálního tajemníka v tuto chvíli zastával Pen Sovann. Osud tohoto muže plně vykresluje obtíže rozložení moci v lidové Kambodži mezi Vietnamci a Khmery. Pen Sovan byl klasickým představitelem nového režimu. Byl členem Khmer Issaraku a až do roku 1973 patřil mezi Rudé Khmery. Poté však odešel do exilu ve Vietnamu. Zde se stal jedním z hlavních představitelů protipolpotovské skupiny a zcela logicky mu náleželo přední místo v politické garnituře Kampučské lidové republiky. Pen Sovan se však jen těžce smiřoval s téměř absolutní dominancí Vietnamců a snažil se uvolňovat vazby k Vietnamu a prosazovat nezávislou politiku. Ještě v prosinci 1981 se Pen Sovan stal premiérem ovšem po půl roce byl za své „protivietnamské“ postoje zatčen. Za tímto krokem stál hlavní vietnamský poradce v Kambodži Lê Đức Thọ, jehož úkolem bylo zajistit, aby khmerský nacionalismus nepoškozoval vietnamské zájmy v Kambodži. Lê Đức Thọ byl iritován neustálým Pen Sovanovým kritizováním vietnamského přistěhovalectví, monopolizace některých úředních postů, atd. Pen Sovanův návrh, aby byla vytvořena samostatná kampučská armáda o síle pěti pluků, jej rozčlila natolik, že si na Pen Sovana stěžoval až v Sovětském svazu.¹²²

Po svém zatčení byl Pen Sovan převezen do Vietnamu, kde strávil sedm let ve vězení a tři roky v domácí internaci. Jeho případ sloužil jako exemplární demonstrace mocenského rozložení sil v Kambodži. Ta byla de facto vietnamským protektorátem, protože přes existenci kambodžských státních orgánů to byly vietnamští poradci, kdo měl rozhodující moc. Samostatný postup khmerských politiků byl v důležitých otázkách nepřijatelný a jak ukázala Pen Sovanova kauza, tak i trestný.

Politická reprezentace Kampučské lidové republiky však čelila obtížnému postavení i na mezinárodní scéně. Valné shromáždění OSN totiž uznalo za jediného právoplatného představitele Kambodže právě svržený Pol Potův režim. Za tímto krokem stála Čína a západní státy. Optikou studené války viděly USA a Čína invazi Vietnamu do Kambodže jako posílení vlivu SSSR v jihovýchodní Asii a tím i posílení promoskevského komunistického bloku. Proto oba státy označily Vietnam za agresora. Ministerstvo zahraničí USA v této souvislosti odmítalo používat ve spojitosti s Rudými Khmery pojmu genocida, aby tak zabránilo dodání jisté legitimacy pro vietnamskou invazi do Kambodže.¹²³

Vládu Kampučské lidové republiky uznal jen Sovětský svaz a jemu podřízené země. To mělo velice neblahý vliv na získání pomoci ze zahraničí, kterou země zoufale potřebovala.

¹²² SLOCOMB, M., c. d., s. 87.

¹²³ BECKER, E., *When the War Was Over Cambodia and the Khmer Rouge Revolution*, New York 1998, s. 446.

Roku 1979 se Kambodža nacházela v zoufalé situaci. Pětina populace byla vyvražděna. Negungovaly žádné státní instituce, zásobování, obchody, atd. Zemí putovaly statisíce zbídačených, sedřených a hlavně vyhladovělých zoufalých lidí, které se snažily najít domov a své blízké. Velmi často marně. Chyběla pracovní síla, stroje, zvířata. Drtivá většina polí zůstala neobdělána a zemi postihl rozsáhlý hladomor.¹²⁴ Většinu odborníků ze všech borů lidské činnosti zabili Rudí Khmerové a ti, kteří přežili, Kambodžu houfně opouštěli. Nedostávalo se lékařů, učitelů, stavbařů, atd. Chrámy a kláštery byly zničeny a řady mnichů značně zdecimovány.

Statisíce lidí se za těchto podmínek rozhodly pro emigraci. Hranice s Thajskem zavalila pochodující masa lidí v zuboženém stavu. Thajsko nejprve souhlasilo, že dočasně ponechá utečence na svém území. Když si ale jeho thajští představitelé uvědomili, že situace v Kambodži se nestabilizuje a uprchlíci se nebudou moci vrátit zpět, nařídili jejich násilnou repatriaci. Pro uprchlíky toto rozhodnutí představovalo katastrofu. V této souvislosti nechvalně proslulo hornaté okolí chrámu Preah Vihear na thajsko-kambodžských hranicích, kam bylo postupně přivezeno více než 40 000 uprchlíků. Ti byli střelbou thajské armády donuceni k návratu do Kambodže přes ostře se svažující skalní ostrohy, útesy a minová pole, která byla pod nimi. Celkově zde zahynulo nejméně 3000 lidí.¹²⁵ Nakonec se Červenému kříži a UNICEFu podařilo dojednat s Thajskem dohodu, která umožnila vznik utečeneckých táborů na thajském území. Prošlo jimi přes 600 000 Kambodžanů. Přes 200 000 tisíc z nich bylo nakonec přesídleno do západních států, zejména USA, Kanady, Francie a Austrálie. Ostatní zůstali v táborech.

3. 2. 2. Ideologie Kampučské lidové republiky

Vláda Kampučské lidové republiky byla komunistická, ovšem v porovnání s vládou Rudých Khmerů se obyvatelstvu jevila jako nepoměrně humánnější a pragmatičtější. Ovšem straničtí představitelé i jejich vietnamští ochránci čelili problému jak tuto stranu definovat a hlavně jak jí odlišit od Rudých Khmerů. Jako stěžejní se v tomto směru ukázal stranický sjezd v květnu roku 1981. Strana se zde přihlásila ke svým kořenům, které sahaly až do roku 1951. Plně se tak ztotožnila s rolí, pokračovatelky Khmerské lidové revoluční strany, která v roce 1951 vznikla pod silným patronátem vietnamských kádrů. Stranické vedení se tak zcela distancovalo od snah Pol Pota a jeho blízkých spolupracovníků, kteří se snažili stanovit počátky strany až do roku 1960, kdy byla KLRS přetvořena na Kambodžskou stranu

¹²⁴ CHANDLER, D., *The Land...*, s. 159.

¹²⁵ THOMPSON, L. C., *Refugee Workers in the Indochina Exodus, 1975–1982*, Jefferson and London 2010, s. 177.

pracujících. Touto snahou se Pol Pot snažil demonstrovat nezávislost počátků komunismu v Kambodži na Vietnamu.

Nyní, když se nový režim držel u moci jen pomocí přítomnosti vietnamské armády v zemi, se strana logicky opět ke společným khmersko-vietnamským kořenům přihlásila.¹²⁶ Stejně tak se strana přihlásila k marxismu-leninismu a Pol Pota obvinila ze zrady tohoto učení. Hlavními závěry sjezdu pak bylo označení pádu Pol Potova režimu za vítězství národní a mezinárodní solidarity. Jako hlavní úkoly byly stanoveny obrana země a rozvoj ekonomiky.¹²⁷ Lidová revoluční strana Kampučie se tímto sjezdem plně ztotožnila s komunismem a postavila sama sebe po bok dalších komunistických stran spřátelených zemí (SSSR a jeho spojenci) Ovšem mezi deklarativním přihlášením ke komunismu a marxismu-leninismu a mezi každodenní praxí a realitou byl značný rozdíl. Strana se totiž potýkala s velice chabou ideologickou průpravou a znalostí svých kádrů. Historik a pečlivý dobový pozorovatel Michael Vickery v této souvislosti poznamenal, že mnoho kádrů bylo sice po roce 1979 posláno na ideologické kurzy do Vietnamu, že však přesto nikdy nepotkal člena strany, který by věděl, co je to marxismus-leninismus.¹²⁸ Mělké ideologické zakořenění marxismu-leninismu v Kampušské lidové republice dokládá i snadnost s jakou se jej stranické kádry na konci 80. let vzdaly. Když byl kambodžský premiér Hun Sen v květnu roku 1989 otázan, zda je Stát Kambodža (jak byla Kambodžská lidová republika 30. dubna 1989 přejmenována) stále socialistickou zemí, tak odpověděl, že jí nikdy nebyla. V podobném duchu se nese i další z jeho prohlášení: „Ideologie není důležitá, strana je nyní symbolem míru a prosperity.“¹²⁹

Tato skutečnost poukazuje na fakt, že ideologie skutečně nebyla v Kambodži 80. let tím nejdůležitějším. Země potřebovala hlavně obnovit tak základní věci jakými jsou infrastruktura, zásobování, školství, atd. Jednoduše řečeno bylo třeba zajímat se o důležitější věci než ideologické zázemí vládnoucí strany. Jedno ideologické hledisko však přesto bylo maximálně důležité. Bylo jím důrazné odlišení od Pol Potova režimu a jeho důrazné odsouzení. Z těchto aktů pak nový režim čerpal svojí legitimitu.

Samozřejmě bylo nemožné označit Rudé Khmery za komunisty, proto o nich stranické kádry a Vietnamci hovořili jako o maoistech a ještě častěji jako o polpotovské klice, na mezinárodní scéně také často jako o fašistech. V samotné Kambodži se však všechny hrůzy

¹²⁶ SLOCOMB, Margaret, c. d., s. 137.

¹²⁷ Tamtéž, s. 138.

¹²⁸ Tamtéž, s. 141.

¹²⁹ BEKAERT, J., Cambodia Diary; A Long Road to Peace, Bangkok 1998, s. 172.

předešlého režimu vtělily do jména Pol Pot. Někdy byly zmiňováni i jeho nejbližší spolupracovníci, hlavně Ieng Sary a Khieu Samphan. Vysocí představitelé nového režimu ovšem pochopitelně neměli zájem na skutečném odhalení a pojmenování všech zločinů. Sami totiž byli po jistou dobu jejich přímými účastníky.

Důležitost vymezení se vůči svrženému režimu Rudých Khmerů si plně uvědomovali i Vietnamci. Proto ještě v roce 1979 iniciovali vznik soudního tribunálu, který měl zločiny svrženého režimu odsoudit. Hlavním zločinem, ze kterého se měli Rudí Khmerové zodpovídat, byla genocida. Toto provinění v sobě zahrnovalo vysídlení měst, nucené práce, čistky ve straně, potlačování náboženství, vyvražďování etnických menšin, mučení a sabotáž kambodžské ekonomiky.¹³⁰ Oproti předchozím úvahám nebyly u soudu projednávány zločiny vlastizrady, zrady revoluce a vyprovokování války s Vietnamem. Panovala totiž obava, že by projednávání těchto záležitostí nevhodně poukazovalo na komunistickou ideologii Rudých Khmerů a na vietnamskou okupaci Kambodže.¹³¹ Soud započal 15. srpna 1979. Po čtyřech dnech byl vynesena rozsudek, podle kterého bylo zabito více jak tři miliony Khmerů během vlády Pol Pota a Ieng Sary. Oba tito muži byli uznáni vinnými ve všech bodech obžaloby, včetně zločinu genocidy, a byli v nepřítomnosti odsouzeni k trestu smrti.¹³²

Tento rozsudek byl de facto kombinací historické skutečnosti a politických potřeb. Pol Pot i Ieng Sary se bezpochyby dopustili mnoha těžkých zločinů, ovšem tento tribunál nepřispěl k jejich plnohodnotnému pojmenování.¹³³ Jeho cílem totiž bylo postihnout režim Rudých Khmerů, v dobové terminologii jako vládu polpotovské kliky, zločinecký a genocidní, aby byla zdůrazněna legitimita současného režimu a také aby skrze maximální

¹³⁰ Obsah obžaloby viz: HOŘENÍ, Z., c. d., s. 85 – 96.

¹³¹ BECKER, E., c. d., s. 62.

¹³² Tamtéž, s. 64-65.

¹³³ Cesta k opravdové spravedlnosti a vzniku regulérního soudního tribunálu byla velmi obtížná. Po celou dobu trvání Kampučské lidové republiky byl vznik takového tribunálu prakticky nereálný. Obtížím však vznik tribunálu čelil i po odchodu Vietnamců a obnovení suverénní Kambodže na počátku 90. let. Vládu ve svých rukou totiž stále třímali bývalí Rudí Khmerové, kteří na tribunálu neměli žádný zájem. Odpůrcem tribunálu byl a je i autoritativní představitel Kambodže premiér Hun Sen. Ani on však nevydržel mnohaletý tlak mezinárodního společenství a nakonec ustoupil.

Roku 1997 požádala Kambodža OSN o pomoc při ustanovení tribunálu. Následná jednání se však stále protahovala. Situaci komplikovala amnestie, kterou dostali nejvyšší představitelé Rudých Khmerů za to, že se vzdali vládě. A také Hun Senova zdržovací taktika – ten na veřejnosti dával najevo zájem o ustanovení tribunálu, ve skutečnosti však dělal vše pro to, aby se celý projekt co nejvíce zdržel, anebo ještě lépe, aby zkrachoval. Velké problémy činilo také samotné financování tribunálu.

Roku 2006 kambodžský soud potvrdil výběr 30 pracovníků tribunálu: 17 z nich jsou Kambodžané a 13 soudců pochází z USA, Nizozemska, Polska, Francie, Austrálie a Srí Lanky. O rok později došlo k zatčení dosud žijících vysokých představitelů Rudých Khmerů. Ti doposud žili v blahobytu, využívají amnestii z 90. let. Před soudem stanuli lidé z nejbližšího Pol Potova okolí jako Ieng Sary, Khieu Samphan, Nuon Chea a také ředitel věznice Tuol Sleng Kang Kek Ieu přezdívaný Duch (čti Duč). Po dlouhých letech, kdy přeživší jen bezmocně přihlíželi beztrestnosti vrahů svých blízkých, je konečně velmi pravděpodobné, že alespoň některé zločiny budou pojmenovány nejen historiky, ale i soudci.

dehonestaci Rudých Khmerů byli diskreditováni i jejich současní spojenci na mezinárodním poli. Opozice proti Kampučské lidové republice totiž byla velmi silná a představovala pro nový režim neustálou hrozbu.

3. 2. 3. Opozice a občanská válka

Khmerové byli šťastni, že vláda Rudých Khmerů skončila a většina z nich zpočátku vítala Vietnamce jako osvoboditele.¹³⁴ Dlouhodobá dominance Vietnamu v Kambodži ale byla pro Khmery jen těžko stravitelná. Vietnam měl své vojáky také v Laosu¹³⁵ a zdálo se, že pod vietnamským vedením může vzniknout uskupení indočínských států, propojených ekonomicky i politicky. V dlouhodobé perspektivě tak byli Vietnamci okupanti, zástupci a příznivci nového režimu kolaboranti.

Vietnam svou masivní vojenskou invazí sice odstavil Rudé Khmery od moci, ovšem definitivního vítězství nad nimi nedosáhl. Pol Pot společně s desetitisíci nejméně uprchl na kambodžsko-thajské hranice, odkud nadále vedl gerilovou válku proti Vietnamcům i jejich khmerským spolupracovníkům. Aby se stali Rudí Khmerové přijatelnějšími pro okolní svět, rozhodl se samotný Pol Pot ustoupit do pozadí. Jednání Rudých Khmerů tak většinou vedl Khieu Samphan, který měl pověst intelektuála a na krátký čas dokonce v 60. letech působil jako ministr. V prosinci roku 1981 překvapila celý svět zpráva, že Komunistická strana Kampučie sama sebe rozpustila. Strana sice přestala existovat, což mnohé kádry značně dezorientovalo, její organizační roli však nahradila vojenská hierarchie Rudých Khmerů. Navíc Pol Pot i přes své upozadění zůstával nadále tím, kdo o všem ve skutečnosti rozhodoval. Postupné odkrývání zločinů Pol Pota a jeho druhů způsobilo, že žádná změna v řadách Rudých Khmerů či jejich reorganizaci nemohla zmírnit negativní pohled okolního světa na toto hnutí.

Rudí Khmerové však nebyli jedinými odpůrci Kampučské lidové republiky. Už od 50. let existovaly v džungli také základny pravicového hnutí Khmer Serei, které původně bojovalo proti Sihanukovi a později podporovalo Lon Nolův režim. Na jejich základě vybudoval Son Sann, bývalý premiér za Sihanukovy éry, který se snažil o obnovu předrevolučních pořádků a odchod Sihanuka z politického života země, Frontu národního osvobození khmerského lidu (KPNLF). Son Sannovy jednotky byly ovšem podstatně méně početné než oddíly Rudých Khmerů. Odhaduje se, že měly asi pouhých 10 000 vojáků. Přibližně stejným počtem disponovala i armáda Jednotné národní fronty pro nezávislou,

¹³⁴ CHANDLER, D., *A History...*, s. 229.

¹³⁵ V Laosu bylo v této době přibližně 60 000 vietnamských vojáků. Viz: NGUYỄN, V. C., COOPER, E., c. d., s. 60.

neutrální, mírovou a spolupracující Kambodžu (podle francouzské zkratky svého názvu je hnutí nazýváno FUNCINPEC). Tyto jednotky podporovaly Sihanuka a v jejich čele stál jeho syn Ranariddh.

Všechny tři tyto armády bojovaly jak proti Vietnamcům, tak i proti sobě navzájem. Využívaly přitom uprchlíků v utečeneckých táborech v Thajsku jako lidského rezervoáru, z něhož verbováním a všemožnými sliby doplňovaly své řady. Rovněž zneužívaly humanitární pomoci, která k uprchlíkům směřovala z celého světa pro vlastní obohacení a vojenské střety.

Čína a Spojené státy, které v této fázi podporovaly Rudé Khmery, protože tak chtěly oslabit Vietnam, se rozhodly pro vylepšení jejich obrazu před světem. A tak naléhaly na Sihanuka, aby zahájil s Rudými Khmery jednání o spolupráci. Sihanukovi se z celkem pochopitelných důvodů nechtělo obnovovat spojenectví, které ho i s celou rodinou málem stálo život. Když však viděl, že jinak by mohl být politicky izolován, rozhodl se přeci jen k opatrné spolupráci. Navrhl vytvoření koaliční vlády Demokratické Kampučie, jejímiž členy se stali členové FUNCINPEC, Rudí Khmerové i Khmer Serei. Po dlouhých jednáních se tato vláda 22. června 1982 opravdu ustanovila.¹³⁶ Hlavní zásluhu na tomto aktu měla Čína a ASEAN, jejich zástupci obratně vyjednávali se všemi třemi složkami a snažili se otupit jejich neshody a překonat jejich vzájemnou nedůvěru. ASEAN a Čína sice stály na odlišných stranách ideologické barikády, ovšem jejich společný cíl, omezení mocenských ambicí Vietnamu, je přiměl v této záležitosti úzce spolupracovat.¹³⁷

Princ Sihanuk se stal hlavním představitelem nové koaliční vlády. Ovšem jak poznamenal, přijal tento krok rezignovaně a bez nadšení.¹³⁸ Sihanukovo postavení bylo skutečně velmi obtížné. Jeho vyjednávací pozice byla silně limitována skutečností, že reálná politická síla Rudých Khmerů i Kambodžanů podílejících se na Vietnamci dosazené vládě v Phnom Penhu byla výrazně vyšší. Proto po celá 80. léta balancoval mezi oběma skupinami. Obě seskupení tak například podle aktuální politické situace označoval za nacisty.¹³⁹ Nevyzpytatelně se však chovali všichni členové koaliční vlády; FUNCINPEC, Rudí Khmerové i Khmer Serei. Vzájemné vztahy ovládala řevnivost a nedůvěra a všechny tři skupiny skutečně spolupracovaly jen výjimečně.

¹³⁶ GOTTESMAN, E., c. d., s. 139.

¹³⁷ NORODOM Sihanouk, *Shadow over Angkor, Volume One; Memoirs of His Majesty King Norodom Sihanouk of Cambodia*, Phnom Penh 2005, s. 237 – 242.

¹³⁸ OSBORNE, M., *Sihanouk; Prince of Light, Prince of Darkness*, Chiang Mai 1994, s. 251.

¹³⁹ BECKER, E., s. 490.

Pro prosté Kambodžany byl život v této době velmi tvrdý. Vietnamská armáda a jimi vycvičená a vyzbrojená armáda Kampučské lidové republiky kontrolovaly centrální a hustě obydlené oblasti země. Vojska Rudých Khmerů však nadále představovala vážnou hrozbu. Operovala v řídce obydlených horských a pohraničních částech země, odkud pořádala „trestné“ výpravy, zaměřené na civilní obyvatelstvo, které bylo terorizováno za provietnamskou „kolaboraci“. Obě bojující strany navíc pokládaly miny na cestách i polích. Kambodža se stala zemí s největším počtem min na jednoho obyvatele a kambodžské nemocnice přijímaly každý týden 80 až 90 lidí zraněných minami.

Invazí do Kambodže vstoupila vietnamská armáda do zdlouhavého a vyčerpávajícího konfliktu. Její postavení se paradoxně velmi blížilo postavení francouzské a následně i americké armády ve Vietnamu. I ona podporovala režim, který by bez této pomoci byl jen velmi málo životaschopný. Boje se neodehrávaly na frontě, ale v zázemí. Bohužel vzhledem k uzavřenosti vietnamských archivů nelze tato tvrzení náležitě popsat. Přesto můžeme jistě vietnamskou okupaci Kambodže zařadit mezi četné moderní konflikty, kdy armáda porazí svého protivníka, ale nedokáže si poradit s následnými gerilovými boji.

Postavení regulérní armády bylo v bojích proti vojákům gerily značně znevýhodňující. Z výpovědí vietnamských dezertérů, kteří uprchli do Thajska je patrné, že morálka vietnamských vojáků nebyla příliš vysoká.¹⁴⁰ Vojákům chyběly informace o tom, jak dlouho budou v Kambodži¹⁴¹ a mnoho jich nevědělo, proč v Kambodži vlastně jsou.¹⁴² Velká část Khmerů podle nich byla nespokojena s jejich přítomností ve svém blízkém okolí a vietnamští vojáci s nimi obtížně vycházeli.¹⁴³ Navíc se na Khmerských civilistech dopouštěli znásilňování¹⁴⁴ a mučení.¹⁴⁵ O nízké morálce svědčí i ochota prodávat armádní výzbroj.¹⁴⁶

¹⁴⁰ Následující poznatky jsou založeny na průzkumu, který byl proveden na vzorku 75 dezertérů z celkových 1 051 dezertérů, kteří uprchli do Thajska mezi počátkem roku 1980 a 30. březnem 1981. Tento výzkum byl publikován pod názvem: Research Report on the Vietnamese Army Deserters, Bangkok 1987.

¹⁴¹ Research Report on the Vietnamese Army Deserters, Bangkok 1987, s. 27. Celkem 28 respondentů odpovědělo, že jim nebylo řečeno jak dlouho budou v Kambodži (Ostatní: 27 - tři a půl roku, 14 - tři roky, zbytek vágní informace dokud nebude Pol Pot poražen, atd.)

¹⁴² Tamtéž, s. 27 – 28. V tomto případě mohli respondenti dát více odpovědí. Přesto plných 16 uvedlo, že jim nebyl řečen žádný důvod, proč je vietnamská armáda v Kambodži. (Ostatní: 55 – obrana Kambodžanů před Rudými Khmery, 12 – Vietnam by byl napaden pokud by Kambodža ztratila nezávislost, 6 – snaha pomáhat lidem po celém světě, 1 – zájmy Komunistické strany Vietnamu, 1 – zájmy mezinárodní revoluce, 1 – nebylo řečeno, že je poslán do Kambodže.)

¹⁴³ Tamtéž, s. 41 – 42. Celkem 42 respondentů odpovědělo, že Khmerové byli nešťastní z vietnamské přítomnosti. (Ostatní: 8 – šťastní, 8 – někteří šťastní, někteří nešťastní, 17 – nevědělo.)

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 42. Dezertéři, kteří uvedli, že Khmerové nebyli šťastní z přítomnosti vietnamských vojáků, protože tito vojáci kradli a ničili jejich věci, znásilňovali ženy a také zabíjeli podezřelé jedince.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 46. Celkem 18 respondentů uvedlo, že se jejich jednotka dopouštěla mučení vesničanů, když chtěla získat informace a 11 uvedlo, že jejich jednotky zapalovaly vesnice spolupracující s nepřitelem.

Vojenské operace ztěžovalo mezinárodní postavení mateřské vlády. Válka, kterou vedly, se ve společnosti setkávala se stále větším odporem. A konečně navrátivším se vojákům se místo ocenění a uznání dostalo spíše společenského přehlížení a tabuizování.¹⁴⁷ Demobilizace vojáků, kteří bojovali v Kambodži probíhala velmi rychle. Vietnamské hospodářství, které se nacházelo ve velmi špatném stavu nebylo schopné tuto masu lidí absorbovat. Navíc vedení většiny závodů bývalé vojáky diskriminovalo a odmítalo je přijmout, protože se bálo, že budou hůře kontrolovatelní než ostatní pracovníci. Nejhorší byla situace v jižním Vietnamu odkud většina vojáků pocházela, například v Ho Či Minově městě 68% válečných veteránů nemělo zaměstnání a bylo odkázáno pouze na občasnou práci.¹⁴⁸ Přesto však patřili mezi ty šťastnější vojáky, protože mnoho jejich kolegů v Kambdži padlo. Přesné číslo není známo, ovšem podle prohlášení generála Nguyễn Vãn Tháie během let 1978 – 1989 padlo na 55 300 vietnamských vojáků, 110 000 bylo vážně zraněno a 55 000 bylo zraněno lehce.¹⁴⁹

Vietnamská vláda i armádní velení si uvědomovalo své neúspěchy a pokusilo se o jejich řešení. Klíčem k tomu řešení byla pochopitelně kambodžsko-thajská hranice. Její plné zabezpečení by zamezilo infiltraci partyzánů Demokratické Kampučie do kambodžského vnitrozemí a následným sabotážním akcím, atentátům, atd. Strategie tohoto řešení byla obsažena v plánu K 5. Písmeno K odkazovalo na první písmeno khmerské abecedy kor a na slovo kar karpier, které v khmerštině znamená obrana. Tento plán, jehož autorem byl samotný Lê Đức Anh, byl de facto projektem rozsáhlého obranného systému po celé délce kambodžsko-thajských hranic. Plán byl oficiálně přijat státními a stranickými orgány v červenci 1984 a ještě do konce roku začalo na jeho realizaci pracovat na 50 000 dělníků. Rozsah obranného systému se samozřejmě přizpůsoboval terénu. Jeho základem byl odlesněný a přehledný terén, ploty, minová pole, atd. Byly také opraveny a zbudovány přístupové cesty, mosty, apod. Do poloviny roku 1985 byl takto upraven terén na téměř 300 kilometrech hranice, položeno na 400 000 min a 1 250 000 železných bodců.¹⁵⁰

Budování obranného systému přineslo skutečnou katastrofu jeho stavitelům. Podmínky dělníků byly katastrofální a na mnoha místech velmi obdobné jako za vlády Rudých Khmerů. Nedostatek jídla a hygieny v kombinaci s vyčerpávající celodenní prací dal vzniknout

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 48. Celkem 35 respondentů uvedlo, že vojáci z jejich jednotky prodávali své vojenské vybavení. (Ostatní: 34 – neprodávalo, 4 – nic o tom nevědí.)

¹⁴⁷ Ve vietnamském případě je tento fenomén obzvláště patrný při porovnání s glorifikací vojáků a partyzánů z bojů proti Francouzům a Američanům.

¹⁴⁸ THAYER, C. A., *The Vietnam People's Army under Đỏi Mói*, Singapore 1994, 26 – 27.

¹⁴⁹ MEHTA, H., MEHTA, J., *Hun Sen; Nhận vật xuất chúng của Campuchia, Hà Nội 2008*, s. 160.

¹⁵⁰ SLOCOMB, Margaret, c. d., s. 232.

epidemií malárie. Předpokládá se, že prací se nakonec zúčastnilo přibližně půl milionu Kambodžanů a zahynulo při nich nejméně 25 000.¹⁵¹

Součástí Lê Đúc Anhových úvah o řešení konfliktu bylo i vybudování Kampučské lidově-revoluční armády. Na tomto požadavku lze demonstrovat bezradnost vietnamské armády s děním v Kambodži. Snaha o khmerizaci celého konfliktu se velmi podobá snaze Nixonovy administrativy o vietnamizaci konfliktu v jižním Vietnamu. Hanojská vláda sice chtěla mocensky nadále v Kambodži dominovat, odmítala za to však platit vysokou politickou cenu na mezinárodním poli i cenu reálnou ve své vlastní ekonomice. Měli to být především Khmerové, kdo se v budoucnu bude starat o vlastní bezpečnost. Tento fakt se stával stále více zřejmý i díky celosvětově se měnící situaci ve druhé polovině 80. let.

3. 2. 4. Mírová jednání a mise UNTAC

Ve druhé polovině 80. let se velice rychle měnila mezinárodní situace a s ní i dění v Kambodži. Na jaře roku 1986 Michail Gorbačov ve svém projevu ve Vladivostoku nastínil zásadní změnu sovětské zahraniční politiky. Jedním z cílů nového směřování mělo být také výrazné zlepšení vztahů s Čínou a státy ASEANu.¹⁵² Toto úsilí bylo velmi těsně provázáno s přítomností vietnamské armády v Kambodži. Bez jejího odchodu by totiž žádné zlepšení vzájemných vztahů nebylo možné. Navíc vojenská a finanční pomoc, kterou dostával Vietnam od Sovětského svazu, klesala úměrně rostoucím ekonomickým a politickým problémům, do kterých se SSSR dostával a jež nakonec přivodily jeho úplný pád. Kombinace těchto faktorů donutila Vietnam, který se sám nacházel ve velmi obtížné ekonomické situaci, přichystat stažení okupační armády z Kambodže. I v Hanoji si od tohoto kroku slibovali normalizaci vztahů s Čínou, což by pomohlo vietnamské ekonomice.¹⁵³ Přijetí tohoto rozhodnutí však bylo velmi obtížné. Konzervativní členové politbyra KSV se stavěli ostře proti a argumentovali, že tento krok ohrozí vietnamskou bezpečnost, protože povede ke svržení Hun Senovy vlády a jejímu nahrazení Vietnamu nepřátelským režimem. Dále podotýkali, že i kdyby Hun Sen vyhrál občanskou válku bez vietnamské pomoci, tak hrozí ztráta jeho loajality k Vietnamu, kterou spatřovali v Hun Senově odklonu od komunistické ideologie. Konzervativci však byli v menšině a v politbyru se prosadilo liberální křídlo, které si od stažení vietnamské armády z Kambodže slibovalo ukončení mezinárodní izolace Vietnamu a navázání hospodářských kontaktů, které pomohou vyvést Vietnam z ekonomické

¹⁵¹ GOTTESMAN, E., c. d., s. 236.

¹⁵² BROWN, M., ZASLOFF, J. J., *Cambodia Confounds the Peacemakers; 1979-1998*, Ithaca and London 1998, s. 34.

¹⁵³ KAMM, H., *Cambodia; Report from Stricken Land*, New York 1998, s. 203.

krize. Rozhodujícím prvkem byl také názor jednoho z hlavních strůjců invaze do Kambodže Lê Đúc Anhe, který se nakonec vyslovil pro stažení armády. Jeho motivem mohla být obava z dalšího úpadku prestiže armády, která byla demoralizovaná svým neúspěchem v Kambodži.¹⁵⁴

Phnompenhská vláda se ještě před odchodem vietnamského vojska snažila zvýšit svou popularitu doma i v zahraničí sérií opatření, které změnily název země na Stát Kambodža, buddhismus prohlásily státním náboženstvím, zrušily omezení pro vstup do mnišských řádů a povolily vlastnit zemědělskou půdu a převádět ji na děti.¹⁵⁵

S končící se studenou válkou začali zejména vnější aktéři ztrácet jakýkoliv zájem o pokračování kambodžského konfliktu, a naopak začali tlačit na své spojence v Kambodži, aby konflikt a neustávající krveprolévání smírně ukončili. Roku 1988 se tak v Jakartě poprvé za jednacím stolem setkali Khieu Samphan, Son Sann, Sihanuk a Hun Sen, kterého roku 1985 Vietnamci dosadili na post premiéra.

Jednání však byla velmi zdlouhavá. Vláda v Phnom Penhu se snažila brzdit odchod vietnamské armády ze země, protože tato představovala její klíčovou mocenskou oporu. V zahraničí se tak snažila zdůrazňovat, že odchod Vietnamců by znamenal velké riziko návratu Rudých Khmerů k moci. Je nutno uznat, že tato hrozba byla zcela reálná. Tohoto nebezpečí i reálné síly Rudých Khmerů si byl velmi dobře vědom i Sihanuk. Bylo však pro něj zcela nepřijatelné, aby se tento argument používal k obhajobě přítomnosti vietnamských vojsk v Kambodži. Jeho přístup byl ryze pragmatický a jak se v budoucnu ukázalo, tak i relativně účinný. Skutečnost, že Vietnamci nebyli schopni zničit jednotky Rudých Khmerů během deseti let okupace Kambodže jej přesvědčila, že tento problém musí být řešen hlavně politicky. Ostatně možnost, že by do případného boje s Rudými Khmery zasáhly jednotky západních mocností byla podle Sihanuka zcela nereálná.¹⁵⁶ Místo toho se snažil, aby na budoucí začlenění Rudých Khmerů do politické života Kambodže dohlížela vojensko-správní mise OSN.

První náznak, že by se vietnamská armáda mohla stáhnout z Kambodže, se objevil v roce 1985, kdy indický ministerský předseda Rádživ Gándhí po návštěvě Vietnamu

¹⁵⁴ CIMA, R. J., Vietnam in 1989; Initiating the Post-Cambodia Period, in: Asian Survey, Vol. 30, No. 1, (Jan., 1990), s. 88 – 89.

¹⁵⁵ CHANDLER, D., A History..., s. 236.

¹⁵⁶ Sihanukova nota ze dne 1. ledna 1989 určená ministrům zahraničních věcí některých spřátelených zemí kambodžského lidu. Viz UN Official Document System A/44/73 • S/20381 Letter dated 89/01/09 Democratic Kampuchea to the United Nations addressed to the Secretary-General.

Dostupný z:

<http://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N89/007/06/img/N8900706.pdf?OpenElement>

potvrdil, že Hanoj plánuje stáhnout vojenské jednotky z Kambodže v roce 1990 nebo dříve. Reálné obrysy dostalo toto stažení s prohlášením ministra zahraničí SSSR Eduarda Ševardnadzeho, ve kterém konstatoval, že sovětský model stahování ozbrojených sil z Afghánistánu by se mohl stát vzorem i pro kambodžský konflikt.¹⁵⁷

Hunsenova vláda věděla, že odchodu Vietnamců nemůže zabránit, snažila se však, aby tento odchod doprovázelo zastavení zahraniční pomoci pro koaliční vládu FUNCINPEC, Rudých Khmerů a Khmer Serei. Sihanuk v této době častoval členy phnompenské vlády přízviskem Quislingové¹⁵⁸.¹⁵⁹ Stažení vietnamské armády pak označoval za trik a dával mu přídomek takzvaný.¹⁶⁰ Toto úsilí o maximální znevěrohodnění stažení vietnamských jednotek bylo doplňováno kategorickým odmítáním spojení tohoto odchodu s poskytováním zahraniční podpory koaliční vládě.¹⁶¹ Vyjednávání o těchto záležitostech trvalo téměř celý rok 1989. Obě strany se svými požadavky snažily maximálně oslabit pozici protivníka. I když koaliční vláda v rámci vyjednávání souhlasila s redukcí vojenské pomoci ze zahraničí ve spojitosti s odchodem vietnamské armády z Kambodže¹⁶², tak se z pohledu samotných Vietnamců dělo zcela nedostatečně.¹⁶³ Ve skutečnosti odchod vietnamské armády přinesl Hun Senovi řadu

¹⁵⁷ MEHTA, H., MEHTA, J., c. d., s. 155 – 156.

¹⁵⁸ Vidkun Quisling (1887 - 1945) byl norský důstojník a politik. Ve 30. letech dvacátého století založil stranu Národní sjednocení, která se ve svém programu inspirovala německou NSDAP. Během druhé světové války zastával silně proněmcký postoj. Od února 1942 byl ministerským předsedou norské. Za svou kolaboraci byl po válce odsouzen a popraven. Již během války se jeho jméno stalo rozšířeným synonymem pro vlastizrádce a kolaboranty.

¹⁵⁹ Sihanukovo prohlášení vydané dne 4. března 1989 v Pekingu. Viz UN Official Document System A/44/168 S/20511. Letter dated 89/03/08 from the charge d'affaires of the Permanent representative of Democratic Kampuchea to the United Nations addressed to the Secretary-General.

Dostupný z:

<http://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N89/061/63/img/N8906163.pdf?OpenElement>

¹⁶⁰ Sihanukovo prohlášení vydané dne 27. dubna 1989 v Pekingu. Viz UN Official Document System A/44/258 S/20612. Letter dated 89/04/28 from the Permanent representative of Democratic Kampuchea to the United Nations addressed to the Secretary-General.

<http://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N89/112/32/img/N8911232.pdf?OpenElement>

¹⁶¹ Tiskové prohlášení vydané koaliční vládou Demokratické Kampučie dne 18. ledna 1989. Viz UN Official Document System A/44/85 S/20408 Letter dated 89/01/18 from the Permanent representative of Democratic Kampuchea to the United Nations addressed to the Secretary-General.

Dostupný z:

<http://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N89/015/75/img/N8901575.pdf?OpenElement>

¹⁶² Tiskové prohlášení vydané třemi členy koaliční vlády Demokratické Kampučie dne 20. února 1989. Viz UN Official Document System A/44/136 S/20475. Letter dated 89/02/21 from the charge d'affaires of the Permanent representative of Democratic Kampuchea to the United Nations addressed to the Secretary-General.

Dostupný z:

<http://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N89/047/24/img/N8904724.pdf?OpenElement>

¹⁶³ Prohlášení vydané mluvčím ministerstva zahraničních věcí Vietnamské socialistické republiky dne 5. července 1989. Viz UN Official Document System A/44/382 S/20722. Letter dated 89/07/10 from the Permanent representative of Viet Nam to the United Nations addressed to the Secretary-General.

Dostupný z:

<http://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N89/172/41/img/N8917241.pdf?OpenElement>

výhod. Vláda v Phnom Penhu sice přišla o přímou podporu vietnamské armády, ovšem disponovala loajálním úřednickým aparátem, podporou významné části obyvatelstva, které se stále obávalo možného návratu Rudých Khmerů. Navíc odchodem Vietnamců přestávala být vládou kolaborantskou a vzrostla tak její legitimita, a to i na mezinárodním poli. Na konci 80. let již měla také k dispozici svou vlastní armádu. Koaliční vláda a její armáda, respektive tři armády, ovšem stále představovaly nezanedbatelnou vojenskou sílu.

Vietnamská armáda odešla z Kambodže v září roku 1989. Odpověď na otázku, zda by se vrátila, pokud by měla vláda v Kambodži padnout zpět do rukou Rudých Khmerů, zůstávala nejasná. Na tiskové konferenci u příležitosti odchodu vietnamské armády z Kambodži k tomu hlavní představitel armádního oddělení propagandy generál Nguyễn Văn Thái řekl, že Kambodža může v případě ohrožení požádat o jakoukoliv pomoc, diplomaticky však také dodal, že poté by bylo za osud Kambodže zodpovědné mezinárodní společenství.¹⁶⁴ Je také otázka, zda odešli skutečně všichni vietnamští vojáci. Podle záznamů kambodžského ministerstva vnitra, zůstávali ještě v roce 1990 v zemi vietnamští vojáci, kteří se podíleli na bojích proti Rudým Khmerům a Sihanukově armádě.¹⁶⁵ Podle některých dalších zdrojů se speciální jednotky Vietnamské lidové armády zúčastnily v březnu roku 1991 bojů v provincii Kampot, když se podílely na obraně hlavního města této provincie. Další svědectví o přítomnosti vietnamských vojáků v Kambodži pocházejí z okolí Siem Reapu a spadají dokonce až do března roku 1992, tedy do doby, kdy již v Kambodži operovaly jednotky OSN.¹⁶⁶ Drtivá většina vojáků však odešla již v roce 1989 a s nimi i většina poradců. Vláda v Phnom Penhu se tak postupně stávala skutečně regulérní vládou samostatné země.

Odchod vietnamské armády z Kambodže a konec studené války, který přinesl normalizaci vztahů mezi SSSR a Vietnamem na jedné straně a Čínou na straně druhé, výrazně proměnil obsah složitých jednání. Rovněž zanikl důvod, proč Spojené státy spolupracovaly s Rudými Khmery. USA tak přestaly podporovat nárok koaliční vlády Demokratické Kampučie na zastoupení v OSN a začaly poskytovat humanitární pomoc vládě v Phnom Penhu. Sihanuk si uvědomoval, že za těchto podmínek je to Hun Sen, kdo drží v rukou více trumfů a že pokud chce pomýšlet na návrat do čela země, tak se tak může stát pouze po dohodě s Hun Senem. Dlouhá a náročná jednání byla ukončena dne 23. října 1991, kdy podepsaly v Paříži všechny zainteresované strany mírový plán, podle nějž mělo dojít v Kambodži k uspořádání svobodných voleb. Do té doby se na správě Kambodže měli podílet zástupci všech čtyř frakcí,

¹⁶⁴ BEKAERT, J., c. d., s. 190.

¹⁶⁵ GOTTESMAN, E., c. d., s. 309.

¹⁶⁶ THAYER, C. A., c. d., s. 19.

tj. FUNCINPECu, Rudých Khmerů, Khmer Serei a Lidové revoluční strany Kampučie. Nad příměřím měla dohlížet mírová operace s mandátem OSN. Rada bezpečnosti OSN pro tento účel zřídila Dočasný orgán OSN v Kambodži (*United Nations Transitional Authority in Cambodia*, UNTAC).

Mise UNTAC trvala od února roku 1992 do září 1993 a stála 1,6 miliardy dolarů.¹⁶⁷ Mise měla v Kambodži obnovit mír, zajistit neutrální prostředí, chránit lidská práva, organizovat správu země, repatriovat uprchlíky a zajistit svobodný průběh voleb. Tyto úkoly se brzy ukázaly jako velmi obtížné, ne-li nespílitelné. Sihanuk, který se vrátil z emigrace do Phnom Penhu, začal ostře vystupovat proti Rudým Khmerům. Navrhl také spojenectví FUNCINPEC s Hun Senem, který svou Lidovou revoluční stranu Kambodže přejmenoval na Stranu kambodžského lidu (SKL) a s názvem změnil i její orientaci z levicové na pravicovou. Krátce nato byl Khieu Samphan na recepci u příležitosti zastoupení Rudých Khmerů v Phnom Penhu zbit davem Kambodžanů nejen podněcovaných, ale i otevřeně podporovaných Hun Senovou tajnou policií. Pol Pot poté vystoupil s prohlášením, že znovu přebírá vedení Rudých Khmerů.

V červnu 1992 vyostřili Rudí Khmerové situaci v zemi prohlášením, že odmítají složit zbraně. Jako reakci na toto prohlášení vláda v Phnom Penhu rovněž odmítla odzbrojit své jednotky a nedovolila OSN ani monitorovat mocnou národní policii. Rudí Khmerové začali znovu organizovat masakry vietnamských imigrantů, jichž v 80. letech přišlo do země na 400 000. Nyní jich desetitisíce přechaly zpět do Vietnamu. I Hun Sen a jeho Strana kambodžského lidu stupňovali násilí ve společnosti. Policie, kterou kontrolovali, brutálně napadala stoupence politických protivníků. Za oběť politicky motivovaným atentátům padlo přes 200 lidí. OSN byla bezradná. Její vojáci měli mandát mír chránit, nikoliv vynucovat, a tak nedokázali účinně prosazovat závazky pařížské dohody.

Vojáci ani civilní členové mise UNTAC také nedokázali zabránit drancování kulturních památek a přírodních zdrojů Kambodže. Ze země se ve velkém pašovaly starožitnosti, vzácná dřeva, drahokamy atd. Problémy přinášela Kambodži i samotná přítomnost členů mírového sboru. Přítomnost velkého počtu lidí s vysoce nadprůměrnými příjmy neblaze poškozovala již tak dost rozkymáčenou ekonomiku země. Míra prostituce vzrůstala a s ní i počet lidí nakažených virem HIV. Černý trh byl velice bohatě zásoben z rozkradených dodávek OSN.

¹⁶⁷ Viz <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/untacfacts.html>

Mise UNTAC však zaznamenala také úspěchy, za největší lze bezesporu považovat repatriaci uprchlíků z táborů v Thajsku. Celkem UNTAC zajistila návrat 361 456 osob, které rovněž vybavila zemědělským náčiním, osivem, materiálem na stavbu domů a postupně i odminovanou ornou půdou.

Ve dnech 23. až 25. května se konečně uskutečnily dlouho očekávané volby. Strany soupeřily o 120 křesel v Národním shromáždění. Volební účast dosáhla téměř 90 %. Rudí Khmerové se ale rozhodli volby bojkotovat. Za favorita voleb se považovala Hun Senova SKL, vítězem se však překvapivě stal FUNCINPEC, který získal 58 křesel. Strana kambodžského lidu získala 51 křesel, Son Sannova Buddhistická liberálně demokratická strana 10 křesel a Hnutí za národní osvobození Kambodže obdrželo 1 křeslo.¹⁶⁸ Za této situace nemohla ani jedna ze dvou velkých stran sestavit funkční kabinet s dostatečnou většinou v parlamentu. SKL navíc odmítala možnost, že by mohla být zbavena rozhodujícího podílu na vládě v zemi a její představitelé vyhrožovali odtržením východních provincií, kde bylo jejich postavení nejsilnější.¹⁶⁹ Vyřešení krize přinesl až Sihanukův návrh, aby vláda měla dva premiéry. Prvním premiérem se za vítězný FUNCINPEC stal princ Ranariddh, druhým premiérem byl ustanoven Hun Sen. V září téhož roku schválil parlament novou ústavu, podle níž se země stala konstituční monarchií a byla přejmenována na Království Kambodža. Na kambodžský trůn pak po téměř 40 letech od své abdikace dosedl opět Sihanuk.

Tyto volby, které byly završení mise UNTAC lze vnímat i jako završení vietnamské okupace Kambodže. Vietnamská armáda sice odešla ze země již před třemi lety, ovšem teprve tyto volby umožnily vznik skutečně legitimní vlády. Teprve tímto aktem byly vyřešeny sporné otázky, které vyvolala vietnamská invaze na přelomu let 1978-1979. Teprve tento akt překonal problémy spojené s provietnamskou vládou dosazenou Hanojí a ozbrojenou rezistencí proti této vládě. Nadále však přetrvávala hrozba ze strany Rudých Khmerů, kteří se sjednocujícího procesu nakonec nezúčastnili. Této hrozbě však již čelili Kambodžané sami, bez zásahů z okolních zemí a velmocenského tlaku bipolárního světa. Kambodža se stala zodpovědnou sama za sebe.

¹⁶⁸ Inter Parliamentary Union. Historical archive page of parliamentary election results for Cambodia. Dostupný z: http://www.ipu.org/english/parline/reports/arc/2051_93.htm

¹⁶⁹ KAMM, H., c. d., s. 225.

4. ZÁVĚR

Ve své bakalářské práci jsem kladl hlavní důraz na příčiny vietnamské invaze do Kambodži na přelomu let 1978-1979. Pokusil jsem se vystihnout tyto příčiny v širších souvislostech a v kontextu kulturních rozdílů a historických sporů mezi Khmery a Vietnamci. Domnívám se, že tento přístup umožnil nejen snazší porozumění vietnamsko-kambodžského konfliktu, ale také poskytl jeho přesnější a plastičtější charakteristiku.

Jsem přesvědčen, že žádná z analýz khmersko-vietnamských vztahů nesmí nikdy opomíjet skutečnost, že Khmerové a Vietnamci náleží do rozdílných civilizačních okruhů.¹⁷⁰ Při sledování khmersko-vietnamských sporů v moderních dějinách musí být velká pečlivost věnována skutečnosti, že tyto spory mají kořeny hluboko v minulosti. Právě kulturním rozdílům a historickým příčinám khmersko-vietnamských sporů jsem věnoval maximální prostor. Je samozřejmě nereálné a pravděpodobně také zbytečné, aby se takto podrobně těmto fenoménům věnovaly všechny práce o moderních khmersko-vietnamských dějinách. Rozhodně je však nutné, aby jejich autoři měli při své práci tyto fenomény na paměti, aby své teze vytvářely v kontextu těchto skutečností. Tato bakalářská práce jim k tomu poskytuje dostatečný základ.

Jak bylo uvedeno výše, na počátku svých dějin se Khmerové zařadili pod kulturní vliv indického subkontinentu, zatímco Vietové byli ovlivněni čínskou kulturou. Na další staletí tak byly dány základní rozdíly mezi oběma etniky. Tyto rozdíly pak v mnoha ohledech stěžovaly vzájemnou koexistenci. Tento poznatek je nesmírně důležitý a poskytuje nám základ pro další uvahy o khmersko-vietnamských vztazích. Avšak i přes jeho důležitost jej nesmíme považovat za vševysvětlující. Kulturní rozdíly pouze poskytují jakýsi široký podklad, na němž je možný vznik sporů, nevyvolávají je však nutně. Stejně tak ani kulturní příbuznost nemůže stoprocentně sporům zabránit. Demonstrovat to můžeme na příkladu Siamu (Thajska) a Kambodže. Přestože Khmerové a Siamci (Thajci) k sobě měli a mají kulturně velmi blízko, tak i mezi těmito dvěma národy panovaly a panují velmi napjaté vztahy.¹⁷¹

Proto je třeba vedle kulturních rozdílů sledovat i historický vývoj. Zejména ty události, které jsou Khmery a Vietnamci vykládány zcela odlišně. Ve své práci jsem mezi ně zařadil

¹⁷⁰ Pojem civilizace zde není používán ve smyslu, který získal ve Francii 18. století, tj. ve smyslu opaku k „barbarství“. V kontextu své práce pracuji s pojmem civilizace jako souborem kulturních vlastností a fenoménů.

¹⁷¹ Například stále nedořešený spor o území v blízkosti chrámu Preah Vihear vzbuzuje nekontrolovatelné vášně na obou stranách hranice a pohraniční přestřelky si během posledních tří let vyžádali dokonce několik mrtvých a raněných vojáků.

především vietnamský pochod na jih a vietnamizaci Kambodže v první polovině 19. století. Zatímco pro Vietnamce je pochod na jih jakýmsi naplněním smyslu jejich dějin, tak pro Khmery představuje národní katastrofu ve které se prolíná mocenský pád jejich země, který je navíc i propojený s mocenským vzestupem jejich souseda. Ještě výrazněji se pak oba výklady vztahují k vietnamizaci Kambodže, která byla de facto vyvrcholením a maximalizací pochodu na jih.

Ani společný osud Francouzské nadvlády nedokázal hlouběji spojit Khmery a Vietnamce. Naopak velice diferencovaná společnost, kdy khmerské elity výrazně zaostávaly za těmi vietnamskými způsobila, že Vietnamci mnohem dříve vstoupili do moderního období svých dějin. Proto ve Vietnamu mnohem dříve zakořenil moderní nacionalismus a také komunismus. Tento rychlejší vývoj umožnil vietnamským komunistům zaujmout ke svým khmerským soudruhům výrazně paternalistický postoj. Ovšem pokud k němu připočteme i předkoloniální vietnamské územní ambice a silný nacionalismus vietnamských komunistů, tak se nedůvěra khmerských komunistů k vietnamským stranickým kádrům jeví jako zcela logická. Proto ani společně sdílená ideologie nepřinesla prvek sblížení do vzájemných vztahů. A pokud ano, tak jen dočasně a účelně.

Skutečnost, že Khmerové a Vietnamci nedokázali v moderní době překonat vzájemné historické resentimenty se tak ukázala být jednou ze základních příčin jejich konfliktu. Jistě, nevyřešené historické problémy a vzájemná averze sami o sobě nemusí vést k válce.¹⁷² Jejich dlouhodobé přehlížení popřípadě i využívání pro politické cíle však nebezpečí konfliktu výrazně zvyšují. Stalo se tak i v tomto případě. Oním umocňovatelem a bezprostřední příčinou vietnamsko-kambodžského konfliktu samozřejmě byli Rudí Khmerové a jejich zahraniční politika. Ta ovšem byla založena na jejich krajním nacionalismu, jenž byl přímým pokračovatelem khmerského nacionalismu z dob Sihanukových a Lon Nolových.

Hlavní vinu na rozpoutání konfliktu samozřejmě mají Rudí Khmerové. Byli to oni, kdo vyprovokoval pohraniční střety a byly to oni, kdo vraždil vietnamské obyvatele Kambodže. Pokud by v Kambodži vládl jakýkoliv umírněnější režim, tak by na Kambodžu Vietnam jen těžko zaútočil. Nelze však pominout ani fakt, že invaze do Kambodže vycházela z vietnamských představ a mocenských ambic o dominanci v prostoru bývalé Francouzské Indočíny. Tyto ambice nemusely přímo předpokládat okupaci Laosu a Kambodže, rozhodně však vyžadovaly výsadní postavení Vietnamu v klíčových zahraničních i vnitřních záležitostech těchto zemí. Vietnamská invaze bezesporu zastavila další masové vraždy,

¹⁷² Stejně jako v již zmíněném případě významných kulturních odlišností.

kterých by se Rudí Khmerové dopustili. To však byl jen její druhotný efekt. Hlavním cílem Vietnamu byla pacifikace nevyzyvatelného a provokujícího souseda¹⁷³, jehož spojenectví s Čínou vytvářelo reálné ohrožení Vietnamu, dále pak mocenské ovládnutí prostoru, který Vietnamci tradičně vnímali za svoji doménu. Vietnam se po obsazení Kambodže samozřejmě snažil o zvýraznění svého přínosu pro ukončení vyvražďování kambodžského obyvatelstva. Ze samotné povahy reálné skutečnosti však nemohl a ani nechtěl napomoci odhalit skutečnou strukturu zločinu Rudých Khmerů. Přístup vietnamských představitelů k vyřešení následků zločinů Rudých Khmerů nebyl lidskoprávní nebo trestní, ale ryze politický.

Významnou roli sehrála i mezinárodní situace, která na počátku 80. let dvacátého století výrazně napomohla tomu, že se vietnamská okupace proměnila ve vleklou občanskou válku, ve druhé polovině 80. let pak naopak umožnila řešení tohoto konfliktu. Na jeho konci stanula Kambodža opět jako svobodná samostatná země. Rudí Khmerové sice zůstali až do druhé poloviny 90. let hrozbou, ovšem jejich síla i moc nezadržitelně sláblly. Zcela beze změny však zůstala síla i moc bývalých Rudých Khmerů, kteří pod Vietnamskou dominancí založili roce 1979 Kampučskou lidovou republiku. Tito lidé si i nadále podrželi velice významný vliv v Kambodži.

Současné vztahy Kambodže a Vietnamu samozřejmě zůstávají ve stínu vietnamské okupace. Například zástupci vládnoucí Strany kambodžského lidu (následovnice LRSK) jsou dodnes mnoha svými politickými protivníky považováni za kolaboranty a provietnamské přísluhovače. Ovšem napětí ze vztahů Vietnamu a Kambodže postupně mizí. Obě země jsou členy ASEANu a plně si uvědomují důležitost hospodářského rozvoje, který by byl případným napětím samozřejmě ohrožen. Pokroku se také podařilo dosáhnout v otázce vzájemných hranic. V listopadu 2005 oba státy podepsaly dohodu, která přesně vytýčila vzájemné hranice a překonala dřívější rozpory v této otázce. Zdá se tedy, že vztahy Kambodže a Vietnamu se výrazně normalizují a obě země jsou schopné nejen bezproblémové koexistence, ale také spolupráce. Otázkou však zůstává, zda toto konstatování, které dnes platí pro oba státy, platí zároveň i pro oba národy, tedy pro Khmery a Vietnamce.

¹⁷³ Tuto skutečnost potvrdil i výrok tehdejšího vietnamského ministra zahraničí Nguyễn Cơ Thạch, který v této souvislosti řekl kongresmenovi Stevu Solarzovi: „Otázkou nebyla lidská práva, to byl jejich [Khmerů] problém. (...) My jsme se zaměřovali pouze na bezpečnost. Viz: SHAWCROSS, William, *The Quality of mercy; Cambodia, Holocaust and Modern Conscience*, New York 1984, s. 71.

SEZNAM ZKRATEK

ASEAN	Sdružení států jihovýchodní Asie (Association of Southeast Asian Nations)
CIA	Ústřední zpravodajská služba (Central Intelligence Agency)
FAPLNK	Lidové ozbrojené síly národního osvobození Kambodže (Forces Armees Populaires de Liberation Nationale du Kampuchea)
FUNCINPEC	Jednotná národní fronta pro nezávislou, neutrální, mírovou a spolupracující Kambodžu (Front Uni National pour un Cambodge Indépendant, Neutre, Pacifique, et Coopératif)
FUNK	Jednotná národní fronta Kambodže (Front uni national du Kampuchéa)
GRUNC	Královská vláda národní jednoty Kambodže (Gouvernement Royal d'Union Nationale du Kampuchéa)
JFNSK	Jednotnou frontu národní spásy Kambodže
KLRS	Khmerská lidová revoluční strana
KPNLF	Fronta národního osvobození khmerského lidu (Khmer People's National Liberation Front)
KSI	Komunistická strana Indočíny (Đảng Cộng Sản Đông Dương)
KSK	Komunistickou stranu Kampučie
KSP	Kampučská strana pracujících
KSV	Komunistická strana Vietnamu (Đảng Cộng sản Việt Nam)
NFO	Národní fronta osvobození jižního Vietnamu (Mặt trận Dân tộc Giải phóng miền Nam Việt Nam)
KGB	Výbor státní bezpečnosti (Комитет государственной безопасности [kamiťét gasudárstvěnoj bezopásnosti])
LRSK	Lidová revoluční strana Kampučie
OSN	Organizace spojených národů
SKL	Stranu kambodžského lidu
UNICEF	Dětský fond Organizace spojených národů (United Nations Children's Fund)
UNTAC	Dočasná správa OSN v Kambodži (United Nations Transitional Authority in Cambodia)
VSR	Vietnamská socialistická republika (Cộng hòa xã hội chủ nghĩa Việt Nam)

SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY

INTERNETOVÉ ZDROJE PRAMENŮ

www.dccam.org	Documentation Center of Cambodia
www.documents-dds-ny.un.org	Official Documents System of the United Nations
www.ipu.org	Inter-Parliamentary Union
www.khmerinstitute.org	Khmer Institute; a web-based information resource on Cambodia and Cambodians
www.yale.edu/cgp/polpotfiles.html	Yale University; Cambodian Genocide Program
www.wilsoncenter.org	Woodrow Wilson International Center for Scholars

PRAMENY

- BEKAERT, J., Cambodia Diary; A Long Road to Peace, Bangkok 1998.
- FENTON, J., All the Wrong Places; Drift in the Politics of Southeast Asia, London 2005.
- HOŘENÍ, Zdeněk, (ed.), Od zrady k agresí; Pravda o vietnamsko-čínských vztazích za posledních třicet let (1949 – 1979), Praha 1980.
- IMAM, V., When Elephants Fight; A Memoir, St. Leonards 2000.
- Kol. autorů, Kampuchea; Dossier, I., Hanoi 1978.
- KISSINGER, H., Bouřlivé roky, Praha 2004.
- NATH, V., A Cambodia Prison Portrait; One Year in the Khmer Rouge's S-21, Bangkok 1998.
- NORODOM Sihanouk, Shadow over Angkor, Volume One; Memoirs of His Majesty King Norodom Sihanouk of Cambodia, Phnom Penh 2005.
- NORODOM Sihanouk, War and Hope; The Case for Cambodia, New York 1980.
- Research Report on the Vietnamese Army Deserters, Bangkok 1987.
- Zhou Daguan, The Customs of Cambodia, Bangkok, 1993.

SEKUNDÁRNÍ LITERATURA

- BECKER, E., *When the War Was Over Cambodia and the Khmer Rouge Revolution*, New York 1998.
- BROWN, M., ZASLOFF, J. J., *Cambodia Confounds the Peacemakers; 1979-1998*, Ithaca and London 1998.
- BURCHETT, W., *The Second Indochina War*, New York 1970.
- FREY, M., *Dějiny vietnamské války; Tragédie v Asii a konec amerického snu*, Praha a Litomyšl 2003.
- GOTTESMAN, E., *After Khmer Rouge; Inside the Politics of Nation Building*, New Haven and London 2002.
- HEDER, S., *Cambodian Communism and the Vietnamese Model; Vol. I.; Imitation and Independence, 1930 – 1975*, Bangkok 2004.
- CHANDA, N., *Brother Enemy; The War after War*, New York 1988.
- CHANDLER, D., *A History of Cambodia*, Chiang Mai 1998.
- CHANDLER, D., *Brother Number One; A Political Biography of Pol Pot*, Chiang Mai 2000.
- CHANDLER, D., *The Land and People of Cambodia*, New York 1991.
- CHANDLER, D., *The Tragedy of Cambodia History; Politics, War and Revolution since 1945*, Chiang Mai 1999.
- CHEN, K. C., *China's War with Vietnam, 1979; Issues, Decisions and Implications*, Stanford 1987.
- JACKSON, C., (ed.), *Cambodia 1975-1978; Rendezvous with Death*, New Jersey 1989.
- JONATHAN, I. C., LEWIS, M. A., (eds), *International Maritime Boundaries, Volume III.*, Leiden 2004.
- KAMM, H., *Cambodia; Report from Stricken Land*, New York 1998.
- KIERNAN, Ben, *How Pol Pot Came to Power; A History of Communism in Kampuchea, 1930-1975*, London 1986.
- Kol. autorů, *Dějiny Vietnamu*, Praha 2008.
- LOCARD, H., *Pol Pot's Little Red Book; The Sayings of Angkar*, Chiang Mai 2004.
- LƯU Văn Lợi, *Ngoại Giao Việt Nam*, Sơn La 2004.
- MABBET, I., CHANDLER, D., *Khmerové*, Praha 2000.

- MARGOLIN, J. L., RIGOULOT, P., Černá kniha komunismu; Zločiny, teror, represe, Praha a Litomyšl.
- MEHTA, H., MEHTA, J., Hun Sen; Nhận vật xuất chúng của Campuchia, Hà Nội 2008.
- MYSLIWIES, E., Punishing the Poor; The International Isolation of Kampuchea, Oxford 1988.
- NGUYỄN, V. C., COOPER, E., Vietnam under Communism, 1975 – 1982, Stanford 1985.
- NGUYỄN, K. K., An introduction to vietnamese culture, in: East Asian Cultural Studies, 1967, no. 10.
- NOŽINA, M., Dějiny Kambodže, Praha 2007.
- O'DOWD, E. C., Chinese Military Strategy in the Third Indochina War; The last Maoist war, New York 2007.
- OSBORNE, M. E., Sihanouk; Prince of Light , Prince of Darkness, Chiang Mai 1994.
- OSBORNE, M. E., The French Presence in Cochinchina and Cambodia; Rule and Response (1859-1905), Ithaca and London 1969.
- PALÁT, A., PRŮŠEK, J., Středověká Čína; Společnost a zvyky v době dynastií Sung a Jüan, Praha 2001.
- REID, A., Southeast Asia in the Age of Commerce, 1450-1680; Volume One, The below the Winds, Chiang Mai 1988.
- SHORT, P., Pol Pot; Dějiny zlého snu, Praha 2005.
- SHAWCROSS, W., Sideshow; Kissinger, Nixon, and the Destruction of Cambodia, London 1993.
- SLOCOMB, Margaret, The People's Republic of Kampuchea, 1979 – 1989; The Revolution after Pol Pot, Chiang Mai 2003.
- THAYER, C. A., The Vietnam People's Army under Đỏi Mới, Singapore 1994.
- THOMPSON, L. C., Refugee Workers in the Indochina Exodus, 1975–1982, Jefferson and London 2010.
- TRAN, N. T., REID, A., (eds.) Việt Nam Borderless Histories, Madison 2006.
- VASILJEV, I., Za dědictvím starých Vietů, Praha 1999.
- VICKERY, M., Cambodia 1975-1982, Chiang Mai 1999.

ODBORNÉ ČLÁNKY A STUDIE

- BRIGGS, Lawrence Palmer, A Sketech of Cambodia History in: The Far Eastern Quarterly, Vol. 6, 1947, No. 4, s. 345-363.
- CIMA, R. J., Vietnam in 1989; Initiating the Post-Cambodia Period, in: Asian Survey, Vol. 30, No. 1, (Jan., 1990), s. 88 – 95.
- FRIESON, Kate, The Political Nature of Democratic Kampuchea, in: Pacifik Affairs, Vol. 61, 1988, No. 3, s. 405-427.
- Homutová, L. Vietnamsko-khmerské vztahy a třetí indočínský konflikt (bakalářská práce, ÚDLV FF UK), Praha 2009.
- KIERNAN, B., External and Indigenou Sources of Khmer Rouge ideology, s. 4-15.
Dostupný z: http://www.yale.edu/cgp/Ideology_Sources.doc
- PRIBBENOW, M. L., A Tale of Five Generals; Vietnam's Invasion of Cambodia, in: The Journal of Military History, Vol. 70, No. 2 (Apr., 2006), 459 – 486.
- THOMSON, Stanley R., The Establishment of French Protectorate Over Cambodia, in: The Far Eastern Quarterly, Vol. 4, 1945, No.4, 313-340.
- TOUCH, B., Notes on the Cambodia – Vietnam Boundary Maps and the Delimitation 1985/2005 Treaties, 6 November 2005.
Dostupný z:
<http://www.khmerinstitute.org/docs/Doc%20Notes%20on%20Cambodia%20Boundary%20Maps%20Nov%202005.pdf>